

equinox

JOURNAL OF ECONOMICS, BUSINESS & POLITICAL STUDIES

VOLUME VIII

ISSUE I

e-ISSN: 2687-4695

<http://dergipark.gov.tr/equinox>

Journal of Economics, Business & Political Studies

Volume: VIII, Issue: I

e-ISSN: 2687-4695

A Peer-Reviewed Journal Published Twice A Year

The ethical, scientific and legal responsibility of the articles published in the journal belongs to the author.

Research Articles

<http://dergipark.gov.tr/equinox>

Editors

- Selami Sezgin, *Anadolu University*
- Rukiye Şamcı Karadeniz, *Siirt University, Siirt, Turkey*

Managing Editors

- Ertuğrul Yıldız, *Siirt University, Siirt, Turkey*

Language Editors

- Ertuğrul Yıldız, *Siirt University, Siirt, Turkey*

Editorial Board

- Arif Güller (Siirt University)
- Arzdar Kiracı (Siirt University)
- Burak Çamurdan (Pamukkale University)
- Chi Keung Marco LAU (Northumbria University)
- Deniz Sevinç (University of Birmingham)
- Etem Hakan Ergeç (İstanbul Medeniyet University)
- Fatih Deyneli (Pamukkale University)
- Francesca Spigarelli (Università degli Studi di Macerata)
- Frankie Chau (Durham University)
- Hilmi Çoban (Ankara Hacı Bayram Veli University)
- Hugo Gaggiotti (University of the West of England)
- Manuela Tvaronaviciene (Vilnius Gediminas Technical University)
- Mehmet Şengür (Eskişehir Osmangazi University)
- Meral Özhan (Siirt University)
- Mohammed Nurul Alam (Canadian University of Dubai)
- Nidžara Osmanagic Bedenik (University of Zagreb)
- Qing Guo (United International College, Beijing Normal University-Hong Kong Baptist University)
- Seyfi Yıldız (Kırıkkale University)
- Steve Yang (United International College, Beijing Normal University-Hong Kong Baptist University)

Abstracting & Indexing

- Acarindeks
- ASOS INDEX
- COSMOS IF
- DRJI
- ESJI
- Journal Factor
- J-Gate
- Google Scholar
- İdealonline Veri Tabanı
- InfoBase Index
- International Scientific Indexing
- ROAD
- SOBIAD

DIRECTORY
OF OPEN ACCESS
SCHOLARLY
RESOURCES

Scientific Indexing Services

Contents

Research Articles

- A Review on the Relationship Between Political Freedom and Economic Development** **1-22**
Mohamed Abdulkarim & Ahmet Yılmaz Ata
- Theoretical Perspectives and Explanations of Political Corruption in Ghana** **23-45**
Richard Andoh
- Dynamics of Marriages and Divorces by Settlements in the Economic-Geographic Region of Guba-Khachmaz** **46-63**
Tural Sh. Bayramov
- Women and Economic Developments in Turkey: An Empirical Analysis** **64-76**
Türkiye’de Kadın ve Ekonomik Kalkınma İlişkisi: Ampirik Bir Analiz
Fatma Budun
- Exchange Rate Pass-Through in Turkey: ARDL Bounds Testing Approach** **77-97**
Türkiye’de Döviz Kuru Geçiş Etkisi: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı
Uğur Bülent Kaytancı & Bengül Gülümser Kaytancı
- Digital Leadership, Leadership Paradigm of the Digital Age: A Conceptual Framework** **98-112**
Dijital Çağın Liderlik Paradigması Dijital Liderlik: Kavramsal Bir Çerçeve
Kemaleddin Eryeşil
- Globalization and Income Distribution** **113-133**
Küreselleşme ve Gelir Dağılımı
Cem Kalaycı

A Review on the Relationship Between Political Freedom and Economic Development

Mohamed Abdulkarim

mami81984@gmail.com

*Kahramanmaras Sutcu Imam
University*

orcid.org/0000-0001-9364-2595

Ahmet Yilmaz Ata

yilmazata75@gmail.com

*Kahramanmaras Sutcu Imam
University*

orcid.org/0000-0001-5928-8801

JEL Code: O43, B52, C18, O38, P16

Received: 09.01.2021

Revised: 08.03.2021

Accepted: 10.03.2021

Available Online: 21.03.2021

Abstract

The Arab Spring has urged reviewing the political and economic variables' association. There is no consensus in the literature about this relationship. This article reviews the related literature and highlights some guidelines for forming a suitable model to study this relationship accounting for criticisms of various models. Thus, this study recommends that (1), empirically, democracy should be decomposed into its determinants, (2) economic development should include GDP per capita and the development quality indexes, (3) using the V-dem dataset could improve future studies' credibility because it avoids most pitfalls of rival datasets, (4) causality study aids in designing policies to improve economic stability, and (5) using a cross-sectional sample to emphasize the countries specifications' differences when studying the aforementioned relationship.

Keywords: Democracy, Economic Development, Political Freedom

To cite this document

Abdulkarim, M. (2021). A Review on the Relationship Between Political Freedom and Economic Development. *Equinox, Journal of Economics, Business & Political Studies*, 8 (1), 1-22. [doi:10.48064/equinox.857290](https://doi.org/10.48064/equinox.857290)

1. Introduction

The economic development of any nation in the world mostly results in its society's stability (Paldam, 1998). A substantial number of social scientists have theorized and empirically tested the association between various political variables and economic development. Nevertheless, a clear consensus has yet to emerge on the significance of the political variables and economic development relationship, Drury et al. (2006). The context of Arab spring events has necessitated reassessing the abovementioned relationship. Although some countries are growing very fast whether political freedom is present in their political system, the Arabs, automatically and randomly, believe that their inability to exploit their resources, the low standards of education systems, and all other problems are caused by the political system and the ruling elite. The system prevalent in most Arab countries, for example, is not a participatory system; instead, it is totalitarian and authoritarian. This belief led the pro-change youth to the conviction that the solution's beginning is to change the existing political system and transform it into a system that avails everyone to participate in decision making. According to these individuals, this initiative will help eliminate the deteriorating situation in all the life domains in their countries.

However, scientific evidence may exist in the literature, which may support or contradict the Arabs' thoughts about the causes of their countries' bad economic and social performance. For instance, Bashir and Xu (2014) found that economic freedom and political stability positively impact economic development even if there is no political freedom in a country. Their findings entirely oppose the belief prevailing amongst most Arabs, where Arabs think that their main problem lies in zero political freedom. On the other hand, Acemoglu and Robinson (2013) explain why Egyptians protested their political regime in 2011. According to Acemoglu and Robinson, Egyptians have protested injustice, low standards of education, low standards of services provided by the state, corruption, and inequality. They quoted the tweet of Mohamed ElBaradei, a famous politician in Egypt, which is Tunisia: lack of oppression + lack of social justice + ignoring the channels of peaceful change = a time bomb. This statement may describe what motivated Arabs to protest their regimes. Also, Acemoglu and Robinson (2013) mentioned that Egyptians and Tunisians think that the lack of political rights is the leading cause of economic problems. Therefore, it was evident that protesters thoroughly think that political reasons lie at the root of these problems. All the economic obstacles they faced are belonged to the monopolization of political power by a small elite group. That is the first thing that needs to change. Egyptian citizens are convinced that change, improving the current economic and social situation, start by increasing political rights and allowing young people to participate in the state's decision-making process.

Moreover, for any nation to become more prosperous and more vital, the political system must be transformed into a more democratic and representative system with a fair distribution of power and political rights within the society. However, some countries that achieved high growth rates without any transformational political systems, such as China, suggest that growth can be realized through several exploitative political institutions. Elites can redistribute high-production activities that control temporary resources (e.g., from agriculture to industry). However, the problem is that this kind of growth is not sustainable in the long run because when the economic resources run out, this will reflect on rapid growth and lead to an economic crisis. When the state experiences an economic crisis, it will certainly have a political crisis after the economic crisis. Soviet Russia's rapid growth is an example that occurred in the Soviet Union. Since development is only strictly under state control, the alternatives were not found available when the functioning institutions changed, which led to an economic crisis that culminated in a massive political crisis. Based on the similarities of the state's monopolizing practices, the same scenario is highly likely to happen in China sometime in the future (see Acemoglu and Robinson, 2013; Yilmaz, 2018).

This belief and arguments lead us to investigate to establish whether the starting point of reaching sustainable development is correlated with having a system that espouses political freedom. However, previous studies that examined the relationship between democracy and economic development suggest that this relationship is unclear and needs further investigation. Nevertheless, many researchers believe that the ambiguity is due to the models used. Therefore, the purpose of this paper is to review the existing studies and endeavors to suggest an improved approach to study the relationship between political variables and economic development. This study will review empirical studies that investigated the relationship between political variables and economic development. It will assess the previous studies' selection of variables and methodology, i.e. dataset sources, method of analysis, and selection of the countries' group, to obtain robust results on the relationship between the abovementioned variables. After that, it evaluates different arguments on political variables and economic development relationship before surveying empirical studies. This paper also reviews various methodological challenges and presents suggestions for constructing valid models for empirical research on the topic.

In this context, the first part of this paper will review the literature on the models and methodologies employed in studying the relationship, as mentioned earlier. After that, a new approach will be devised to study the relationship between political rights and economic development by incorporating any dimensions that previous studies lost sight of. Such reach of a robust approach will help to get a deep understanding of this relationship. Finally, the last section concludes.

2. Literature Review

2.1 Theory

Several practical research papers have been written on the importance of institutions in determining economic development. Acemoglu et al. (2001), for example, found that colonial corporate legacies account for the current income of many countries in Africa per capita. Rodrik et al. (2004) support this argument with their findings showing that institutions are more important than geography and trade in determining the level of sophistication in a country. Moreover, Chris and Ulubasoglu (2004) emphasized that five types of institutions influence the markets. These types are property rights, regulatory agencies, institutions for macroeconomic stability, social insurance institutions, and conflict management agencies. These institutions operate in a wide range of economic and social activities, such as protecting and promoting asset accumulation, preventing fraudulent and uncompetitive behavior, managing financial and monetary organizations, providing people with economic security and trust for life, building bridges, and coordinating them.

Specifically, political institutions' effect on economic development and welfare has been widely discussed in the literature. Acemoglu and Robinson (2013) identified Nogales's city on the U.S.-Mexico border as a case study to describe the political institutions' effect on economic development. The city is divided into two parts, one on each side. The welfare of children in this example set a stark comparison where on one side, some of them are close to extreme poverty and get low services, and in many cases, they have to leave school due to low income. On the other side of Nogales, the children receive a high-quality education, health care, and other services. These reasonable standards of living, on one side, is due to the political freedom from their perspective whereby citizens are entitled to govern their life issues and justice and the rule of law. The authors used this example to showcase that Nogales is a city with the same geography and people, however, people in the city's fatty part (of the same origin) have better levels of services, simply because of the level of political freedom applied, than their fellows. Although rapid growth is possible under authoritarian regimes, the authors argue that these regimes cannot resist for long until they turn into economic and political crises. The Soviet Union, Congo, and Spain in the 18th century are outstanding examples of proving this theory. The regimes in these states had the same characteristics in common that eventually caused them to fail. The three states had no sense of democracy in their political institutions. Although they achieved rapid and short-term growth, that growth was temporary and unstable.

Further, North (1986) says that weak institutions in low-income countries result in high processing costs rather than promoting economic development. Keefer and Khemani (2004) claim that the low functioning of democratic institutions can explain inadequate levels of public services in many countries. When voters lack knowledge, they can't coordinate effectively or have credible political parties to coordinate their interests, politicians have less incentive to provide public goods, and they rely more on direct political exchanges, such as buying votes or favoritism.

Nevertheless, the question that arises here is whether the type of political institutions' governance, i.e. participatory or non-participatory, plays a role in determining economic development. Çukurçayır and Tezcan (2011) underlined that the institutional structure is a factor in both social and economic structure. They also stressed that the provision of individual rights and freedoms in economic, social, and political areas of political rights, civil and economic freedoms also demonstrate the importance of these factors. Thus, regardless of whether the political institutions' structures are free or not, these structures will differ, and therefore there will be differences in their societies and economic performance. Besides, Chris and Ulubasoglu (2004) mentioned that Good institutions are obtained by reinforcing people's rights in the constitutions along with public awareness. Democratic behavior can facilitate the processing and gathering of public knowledge that result in the best possible combination of institutions for society. In a similar vein, Çukurçayır and Tezcan (2011) mentioned that democracy, which ensures that the people govern the country and that the people are influential in governance, can make significant societal changes. Besides, Tunçsiper And Biçen (2014) indicated that many studies concluded that the political institutions and the governance of these institutions play a huge role in economic performance. They also pointed out that there is a strong trend towards believing that the countries at the high level of growth and prosperity cannot be judged only by capital accumulation, qualified workforce, and technological development but also the difference in the institutional structure is an essential determinant of the level of economic development and prosperity.

Consequently, reviewing the role of democracy in determining the economic development in the literature reveals four trends to describe this association. The first trend argued that democracy is fundamental to reach economic development. The second one sees that economic development is essential to reach democracy, or there is a minimum level of development that paves the way to make a democratic change. The third one presents a negative association between democracy and economic development while the final one suggests that there is no evidence proving that democracy plays a significant role in economic development.

Firstly, Ken Farr et al. (1998) suggest that granting people rights is essential and necessary for increasing economic prosperity. Feng (2001) found that political freedom affects the individual's decision to invest in the asset market and that a strong link between political institutions and private investment applies to developing countries. He also found that the change towards democracy will alleviate the adverse effects of the political system's change, while moving away from democracy will intensify its adverse effects. He thinks that for countries where political change has become urgent, a gradual process toward openness and comprehensive democracy will help creating stability and support for the market, leading to better political conditions for economic development. Moreover, Abdul Fatah et al. (2012) examined the effect of democracy on economic development. They studied this relation for China, Indonesia, and Malaysia, where they used political rights once and civil rights another time as a proxy to democracy. They found that political rights in that region are more important than civil rights in affecting economic development. While only Malaysia records notable growth associated with political rights, China and Indonesia have shown insignificant growth and displayed a weak relationship between those variables.

Furthermore, Anwar and Cooray (2012) found that the advances in political rights and civil liberties have significantly impacted South Asia's economic development through their interactions with financial development. Guseh and Oritsejafor (2007) suggested that political freedom seems to be a key predictor of Nigeria's economic development. However, political freedom promotes economic development, reduces the government's negative impact on the economy, and increases international economic exchange benefits. Therefore, developing a politically independent institutional framework that protects economic freedom is essential for promoting economic development.

Additionally, Mbaku and Kimenyi (1997) pointed out that societies who choose more politically open government systems provide their economies with a much more favorable environment for growth. Their results support the argument that political freedom would expand the scope of opportunities offered to the individuals and provide them with the resources necessary to be more effectively involved in the development and poverty reduction process. Nevertheless, Barro (2002) argued that the Aristotle-Lipset hypothesis seems correct from a political and institutional perspectives because economic development tends to be accompanied by expansions of democracy. Dawson (2003) studied the effect of political freedom and economic freedom and found that political and individual freedoms are ahead of the level of economic freedom and many of its core constituents.

Interestingly, Tavarez and Wacziarg (2001) found that democracy increased human capital accumulation but lowered the physical investment rates in 65 industrial and developing countries. They concluded that democratic

institutions strike a balance between measurable economic costs and social benefits. This conclusion may go in line with the findings of Chris and Ulubasoglu (2004), who found that political freedom had a positive and significant effect on the total factor productivity and human capital accumulation. However, this effect was negative and significant on physical capital accumulation and labor growth. They also found that the total impact of political and economic freedom on growth (direct and indirect) is positive. On the other hand, Nalley and Barkley (2005) suggested that both political rights and civil liberties have a positive and statistically significant relation with GDP per capita. They concluded that more democratic societies tend to have higher levels of GDP per capita.

However, Santhirasegaram (2007) points out that democratic and economic freedom are sources of social and economic capital and contribute to developed nations' long-term economic development. Having empirically studied 70 developing countries between 2000 and 2004, he found no positive relationship between democracy and economic development. He suggests that there are necessary conditions to reach a significant level of development. These conditions are a minimum level of control for democracy and some restrictions on economic freedom. Moreover, he adds that most developing countries seeking democracy had copied the democracy restrictions and rules from the West without proper sociopolitical institutions. This note may suggest that there is a need to build good institutions when adopting democracy.

Put differently, Rodrik (2000) studied the effect of democracy on the economy's long-term performance and found that living under an authoritarian is a more dangerous gamble than living under a democratic one. However, in the short-term, he suggested that democracy strongly reduces the volatility in economic performance. He also found that the countries most affected by economic shocks tend to have little political freedom, while countries with open political regimes have done much better. Additionally, Lajili and Gilles (2018) pointed out that democracy has an indirect positive effect on financial and human capital development by supporting international trade.

Secondly, the second trend suggests that economic development plays a significant role in achieving political freedom. It is an inverse relationship which assumes that a certain level of economic development is necessary to transition from full government control to democracy. For example, Ken Farr et al. (1998) found evidence that economic prosperity leads to political freedom, but there is no mutual evidence that political freedom implies a single-variable line of causality to the level of economic prosperity. Barro (1999) also showed that countries with low economic development levels

typically do not maintain democracy. He found that a positive trend in GDP and schooling rates per capita will mean an upward trend in democracy.

On the other hand, Polterovich and Popov (2007) studied the relationship from a different angle. They considered that introducing democracy overnight may not be the best way to transform authoritarian regimes. They stated that the construction of democracy, like market-type reforms, should be gradual rather than shock therapy. It should also be associated with strengthening the law and order where democracy, participation in decision-making and civil society are valuable development goals, and harmful practices should not be compromised. These findings are consistent with demanding a minimum level of economic performance, which leads to economic development and, therefore, democracy.

Furthermore, Stroup (2007) found that economic freedom has more impact on the quality of life than democracy. Vega-Gordillo and Alvarez-Arce (2003) also found that economic prosperity facilitates democratization. In a similar vein, Haan and Siermann (1996) found that disappointing growth performance may lead to political instability.

Thirdly, Tavarez, and Wacziarg (2001) highlighted that the overall impact of democracy on growth is negative and moderate. Gasiorowski (2000) also found that democracy in underdeveloped countries produces higher inflation and slower economic development.

Finally, many studies discovered that the relationship between democracy and economic development is insignificant, affecting economic development. For instance, Burkhart and Lewis-Beck (1994) concluded that there is a one-way relationship between democracy and economic development such that economic development enhances political rights, not the other way around. Butkiewicz and Yanikkaya (2005) found no simple and straightforward relationship between sociopolitical instability and growth and that this relationship is relatively weak. However, they presented that sociopolitical instability has more significant negative effects in the middle- and high-income countries with acceptable democracy levels than in low-income countries with weak democracy levels. Their conclusion supports Rodrik's (2000) results, who claimed that living under an authoritarian regime is a riskier gamble than living under a democracy.

Interestingly, Bashir and Xu (2014) found that economic freedom and political stability positively impact economic development even if there is no political freedom in a country. This finding suggests that economic freedom with political stability is likely to happen without political freedom. Bahmani et al. (2006) found an insignificant relationship between democracy and economic development.

Reviewing the related literature, especially the empirical studies, suggests that the relationship between democracy in general, including political rights and civil liberties, and economic development is unclear and needs further investigation. Many researchers believe that the ambiguity is due to the models used where these models play a significant role in drawing different inferences (Vega-Gordillo and Alvarez-Arce, 2003). Thus, building a model to study the abovementioned relationship is still an open research subject and needs more review to get into certainty.

2.2 Empirical

Elff and Ziaja (2018) emphasized renewed interest in measuring democracy and explained why it failed in some places. Therefore, this section will assess the model specification (selection of models' variables, sources of data, methodologies, and sampling methods) used in previous studies. It will then suggest a better fit recommendation to researchers that would help designing an empirical model to study the economic development and democracy relationship.

As an attempt to explain the ambiguity resulting from model specification, there have been many attempts to uncover the factors contributing to that vagueness. For instance, Bollen (1990) pointed out that for more than two decades, quantitative cross-national research has presented conflicting evidence on the impact of political democracy on growth. Moreover, Helliwell (1992) highlighted that the differences in results are due to differences in the time frame, country coverage, and unequal match-up of political and economic measures. Additionally, Vega-Gordillo and Alvarez-Arce (2003) pointed out that an empirical study depends on the choice of methodology, size of the sample, several control variables, and a wide range of variables needed for many countries over a long period. Nevertheless, they suggested that this task should not be underestimated by complexity.

2.2.1 The Model's Variables

The impact of democracy on growth is open to deep thinking and research. To recommend an empirical model to examine the role of democracy in economic development, this section will review the relevant literature to suggest a definition to democracy, taking into account criticisms of previous studies.

Przeworski and Limongi (1993) claim that although politics is essential, differences between regimes are not easy to capture. Political institutions such as parliaments, parties, trade unions, and countries with competitive elections could be governed by military dictatorships or democratic management. They concluded that it does not seem like democracy or authoritarianism alone that makes the difference; it is something else. Further, Nalley and Barkley (2005) described that political freedom has two dimensions; the first one is the

political rights, which is described as a situation where citizens are entirely free to participate in the political process, where elections are fair, competitive, and without corruption. The other dimension is civil liberties, including press freedom, freedom of organization, freedom of religion, and freedom of expression. In a similar vein, Freedom house (2019) suggested that political rights consist of three components: the electoral process, political pluralism and participation, and government functioning. Freedom House (2019) also suggested that civil liberties include associational and organizational rights, the rule of law, and personal autonomy and individual rights. Conceptually, BenYishay, and Betancourt (2014) pointed out that the critical factor distinguishing between the two aspects of democracy is that civil liberties provide immediate satisfaction to citizens while political rights can only do so indirectly. Empirically, these fundamental differences and other associated differences between civil liberties and political rights create an environment in which these two aspects of unparsed democracy change in many ways.

Moreover, José Aixalá and Fabro (2009) highlighted that to examine the relationship between political and economic development, researchers who were most interested in growth over the past decade accounted for two main dimensions, i.e. economic freedom, political freedom. They pointed out that a lack of theoretical consensus on the relationship between political freedom and growth can be solved empirically by splitting political freedom into political rights and civil liberties. They proposed that political rights generate civil liberties. BenYishay and Betancourt (2014) also found that splitting the democracy into two components, i.e. political rights and civil liberties provides a comprehensive framework for analyzing democracy. They think that a secondary contribution at the practical level provides evidence of relative persistence sizes in both dimensions. While civil liberties have more excellent permanence than political rights, it does not result in permanent effects for political rights. Their empirical results suggest that promoting existing civil liberties to create a sustainable electoral democracy in the future will probably be more effective than promoting existing political rights. Furthermore, while the population of Arab countries is unaware of the difference between the two dimensions, distinguishing between political rights and civil liberties leads us to examine the impact of democracy on different aspects of economic development.

In light of the economic development variable, economic development refers to the overall increase and improvement in living standards and quality of life. Economic development measures the qualitative aspect of a nation's progress through various models such as life-expectancy, human development, and literacy levels (Liu, 2016). Reviewing a sample of the previous studies that examined the relationship between economic development and the political variables reveals that the majority of these studies considered the growth of

real GDP per capita as an independent variable to study economic development (Butkiewicz and Yanikkaya, 2005; Haan and Siermann, 1996; Feng, 2001; Anwar And Cooray, 2012; Dawson, 2003; Farr And Wolfenbarger, 1998; Rodrik, 2000; Gasiorowski, 2000; Helliwell, 1992).

Nevertheless, Barro (2002) establishes that many cross country studies on economic development focus on determinants of narrow economic variables. Hence, the most common variables are the GDP per capita ratio and the investment to GDP ratio. He emphasizes the need to focus on determining the quality dimensions of economic development rather than just GDP per capita. Moreover, Vega-Gordillo and Alvarez-Arce (2003) acknowledge that empirical results are open to criticism because they depend on the choice of methodology and the size of the sample. With that in mind, they suggest that several control variables must be included in the model for the analysis to be robust. Also, data on a wide range of variables is needed for many countries over a long period. Sala-I-Martin et al. (2004) examined the robustness of explanatory variables in cross-country economic development regressions. They found the most significant relationships between economic development and the relative price of an investment, primary school enrollment, and the initial real GDP per capita. Besides, the measures of human capital and health (such as life expectancy, the proportion of a country lying in the tropics, and malaria prevalence), religion dummies, and some sectoral variables such as mining are strongly associated with economic development.

To sum up, when empirically studying the relationship between the political variables and economic development, this section suggests that democracy as an independent variable should be decomposed into its determinants, i.e. political rights and civil liberties. This study also recommends that economic development as a dependent variable should include GDP per capita and the indexes of quality of development, which are strongly related to economic development. Quality of development indexes could be represented by the relative price of an investment, primary school enrollment, the initial level of real GDP per capita, life expectancy, human resources development index, inequality of income distribution, and malaria prevalence. It is noteworthy that the quality of development indexes could be used as a primary variable or a control variable.

2.2.2 The Model's Methodology

2.2.2.1 Dataset Sources

One of the main model's specification is the dataset source for the selected variables. There is no problem with the economic variables' sources because they come from formal government or international institutions. However, a problem may arise while choosing the source of the political variables. Different approaches are used to measure various political variables in

different countries across the world. Some indexes which measure democracy have been found to report human rights. Then, they have soon been developed to measure the political variables such as political rights, civil liberties ... etc. (Fariss and Dancy, 2017). Therefore, explaining different political variables' measuring methods calls for explaining the democracy indexes measures. This section will explain the different types of indices, their methodology, and assessment.

Interestingly, the first approach to measure political rights is the freedom house index (FHI), which is a 7-point scale, as a measure of political freedom. Civil and political rights are measured through categorized questions. Categories help in generating raw values for all the questions asked. The values are often in the form of points. An increase in the number of points is an indication of an increased complimentary valuation. The next step is to aggregate the points to fit them on the 0-40 political rights spectrum. After aggregating the 0-40 political rights spectrum points and 0-60 civil liberties, points are transformed to fit the abovementioned 7-point scale. The lower the point on the scale, the higher the country's freedom (Freedom House, 2019). For example, a country with a score of 1 is considered to have more freedom than a country with a score of 5. Any value of the index between 3 and 5 indicates that a specific state has partial free political rights. Citizens of countries with higher freedom exercise their political rights freely and independently.

The second approach is the democracy index, which splits the political rights into five distinct groups. The five groups can also be viewed as the democracy dimensions (Unit, 2020). The first category is pluralism and the electoral process, which presents the ways through which people vote. It determines the ability of the electoral process to reflect the overall picture of a population's choice. The second category is government functioning, which details the government's capacity to protect people's political rights. It is the government's responsibility to protect its citizens' rights, and the political ones are not an exception. A third category is political participation, which looks at how citizens participate in the political processes of their country (Unit, 2016). The fourth category is the political culture that determines the political life as a group of political traits possessed by different people. A final category is the civil liberties that grant people the freedom of participation in any civil duties. The approach involves bundling 60 indicators and later summarizing them (Salgado, 2020). Experts assess the primary evaluation of the indicators. The survey process is critical because the approach works with the world's values obtained from different surveys. Some countries do not have survey results. The survey results of similar countries are used to fill any missing data. Every indicator mentioned above gets ranked on a 0-10 scale, with 10 representing the highest level of political rights and 0 representing the subject's lowest value. The approach categorizes regimes into four categories.

The first one is the authoritarian regimes with a score below four while the hybrid regime scores between 4 and 6. Flawed democracies score between 6-8. Finally, the score for the full democracies ranges between 8 and 10 (Yevdokimov et al., 2018)

The third approach is the democracy ranking index (EIU index) that ranks different countries' democracies. Remarkably, a country with a high level of democracy has a high political rights score. According to the approach, quality democracy is a sum of non-political elements' performance and political systems' traits (Wike et al., 2017). High-quality adherence to political rights can be concluded from analyzing conservative political systems. Therefore, the EIU index is a more integrated approach, as it includes other aspects that indicate the quality of political rights.

Put differently, the polity project index (PPI) covers both quantitative and comparative analysis. It also covers major independent global systems across the world. This index assesses the qualities of autocratic and democratic authorities. The institutionalization of democracy is the primary focus of the index. The index uses a 21-point scale to assign values between -10 and +10 (Boese, 2019). It is possible to divide democratic regimes into three main categories, i.e. autocracies (-10 and -6), anocracies (-5 and +5), and democracies (+6 and +10). PPI has six elements that record the critical qualities of political competition, executive author constraints, and executive recruitment. An updated version, namely Polity 5, covered 167 countries from the effective global system from 1800 to 2018 (The Polity Project Website).

Lastly, V-dem is different from EIU as the latter presents dozens of indicators, while V-Dem presents hundreds of them. V-dem uses extant indices, factual data, and in-house coders to determine the level of adherence to political rights. It has various scales and ranges. There are regular updates to the index due to the rapid changes in different states regarding political rights. Its advantage is that it uses factual data from official government documents, which help in providing ratings. Its measurement model has minimized code errors such that it depends on the methodological and theoretical experts from different teams in the world to present reliable data (Coppedge et al., 2017).

After reviewing many studies which investigated the relationship between the different measures of political variables and economic development, we found that most of them have used the FHI while just a small number of them have used the PPI measure. Furthermore, Giannone (2010) pointed out that despite the significant criticism of its methodology, many researchers who are interested in a comprehensive variety of different aspects of democracy often use the FHI measure. The FHI index is presented as a base to discuss and express views, conduct research, and support interpretive assumptions.

Similarly, Elff and Ziaja (2018) have studied the method factors in 23 democracy indicators from four popular data sources, namely The Economist Intelligence Unit (EIU), Freedom House Index (FHI), Polity IV, and the Varieties of Democracy (V-Dem) project. After examining these sources, they suggest that the largest method factors can be observed for some of the Polity IV indicators. They indicated that although FHI displays less bias on the cross-sectional data, its average score was the worst of all sources when assessing changes. They also highlighted that the previous studies had confirmed an ideological bias of the FHI source. Elff and Ziaja (2018) added that very few sources of studies had used the EIU's democracy index as a diagnosis of moderate method factors. They also noted that the essential addition to the recent group of democracy data producers was the V-Dem Project. The size and diversity of V-Dem's expert group contrast, which is based on a much smaller number of experts, mainly citizens of the United States, embodied existing data sources, such as the Polity IV project and FHI data.

To sum up, FHI data does not offer a politically neutral time series due to methodology changes and the strict interdependence between methodological and political aspects both for research and policymaking. Despite the low bias of the cross-sectional data, FHI does not perform well when assessing changes as disaggregated data is not publicly available. Several studies have suggested this source's ideological bias (see Elff and Ziaja, 2018; Giannone, 2010; Boese, 2019). The PPI suffers from redundancies and misconceptions due to omission of participation logic and unclear aggregation rules. It also exhibits the most considerable variance common to some of the polity indicators. For instance, the Polity project emphasizes the logic of ruler selection rather than on participation (Elff and Ziaja, 2018; Munck and Verkuilen, 2002; Boese, 2019).

Regarding the V-dem index, it is noteworthy that there is a significant advantage to the index, which is that many experts contribute to preparing its results. The project experts come from the most studied countries, while FHI and other indexes depend on in-house experts to study most countries. Besides, the V-dem index relies upon a massive time series and a vast number of studied countries. Nevertheless, the V-dem project has been released after 40 years from the rivals, which gives it a considerable advantage to avoid all the methodological problems in the other measures as well as becoming the new standard in democracy measurement which adapts to future challenges (Boese, 2019). Finally, despite some method factors in preparing the V-dem, there are still few studies on the political variables that used the V-dem project dataset. The V-dem project team has also worked hard towards qualifying the indicator (Elff and Ziaja, 2018). Therefore, this study suggests that using the V-dem index may improve future studies' credibility because it avoids most of the other indexes' pitfalls. Re-examining the relationship between the political variables and economic development through this dataset would allow

interested researchers to draw more robust inferences about the interaction between economic and political variables.

2.2.2.2. Method of Analysis

This section describes the statistical methods used to study the relationship between political variables and economic development in the literature. Two main methods are used to study the aforementioned relationship, namely causality analysis and regression analysis.

Few studies in the literature have examined the relationship's causality while the majority have used the regression analysis. Among the studies reviewed, some studies investigating the causality between political variables and economic development suggested that a higher economic development level is associated with better political freedom. On the other hand, a group of studies emphasized that economic development does not depend on political freedom, but rather economic development is negatively affected by political freedom. For instance, Dawson (2003) indicates that long-term impacts are statistically significant and show that greater political/civil freedom is causing better economic development. This finding supports Vega-Gordillo And Alvarez-Arce 's (2003) findings who highlighted that the impact of political freedoms on economic development is much less noticeable, resulting in faster growth and economic freedom. On the other hand, Ken Farr and Wolfenbarger (1998) pointed out that political freedom does not cause economic well-being but the other way around. Finally, Gasiorowski (2000) found that democracy in underdeveloped countries produces higher inflation and slower economic development.

Put differently, out of the reviewed studies which used the regression analysis, this study has found that some of them concluded that the relationship between political variables and economic development is straightforward and robust (see Feng, 2001; Anwar and Cooray, 2012; Guseh and Oritsejafor, 2007; Mbaku and Kimenyi, 1997; Chris and Ulubasoglu, 2004; Adam and Filippaios, 2007; Nalley and Barkley, 2005; Santhirasegaram and Selvarathinam, 2007; Tavarez and Wacziarg, 2001). Another group of studies reported that political variables are not related or, in the best case, there is a weak or indirect correlation with the economic development (see Butkiewicz and Yanikkaya, 2005; Bashir and Xu, 2014; Haan and Siermann, 1996; Fazleen et al., 2012; Bahmani et al., 2006; Stroup, 2007; Rodrik, 2000; Lajili and Gilles, 2018; Przeworski, 2007).

Additionally, Dawson (2003) studied the causality for a methodological reason. He considered that the studies that examined the political variables and economic development regression used the variables' averages, making it difficult to draw inferences from the correlation and causation. He argued that averages make it more challenging to conclude causation since all the

intermediate effects are summarized into a single explanatory variable. Therefore, it becomes impossible to attend to the timing of different events and their effect on growth. Also, Vega and Alvarez (2003) studied the nature of causality of the relationship. They believe that the interaction between political variables and economic development can form various cause-effect chains. They suggest that it is essential to study the relationships' causality because it is vital in designing development-oriented policies.

Moreover, Farr and Wolfenbarger (1998) pointed out that studying this relation from the causality side is also essential. They think that limited empirical evidence exists to support any possible interrelationship. They also suggest that the causality study improves the decision-making in general on two levels, the economic and political levels. Gasiorowski (2000), however, supported the methodological reason for using causality methodology in studying the relationship between political variables and economic development. He considered that the causality is more rigorous in studying this relationship and leads to more accurate conclusions.

To sum up, this study suggests that the causality study of the relationship between political and economic variables is essential and needs further investigation. The ambiguity in the relationship between economic development and political variables suggests that it needs more investigation to prioritize the decisions that should be making for development. Is there should start by giving the people their political rights to reach development or starting with economic development to reach political rights. Consequently, causality analysis provides better support for the decision-making process, which helps design policies to maintain economic stability and sustainability. It is worthy to note that regression analysis is an analytical tool that provides a better view of the current situation rather than improving the decision-making process.

2.2.2.3. The model's Group of Countries

Gasiorowski (2000) highlighted one of the methodical issues in studying the relationship between political variables and economic development. He mentioned that most studies are based on samples that include both developed and developing countries, which leads to misleading inferences. This problem is originated from the fact that the political and economic conditions may differ substantially between countries. Furthermore, he suggested that extra care must be taken in selecting the group of countries. This suggestion goes in line with Ken Farr et al.'s (1998) suggestions. They divided the selected group of countries into two main categories. They made the point that the risk of using pooled cross-sectional time-series data is that cross-country differences may be so significant as to overwhelm any time-series information available in the data. They also mentioned that the

distinctive, and perhaps unique, characteristics among countries could result in significant differences in the levels of economic freedom, political freedom, and economic well-being. If this country-specific information is not controlled for, it may bias the results and provide an inaccurate picture of any true relationship among the studied variables.

Additionally, Tunçsiper and Biçen (2014) mentioned that the results must be measured according to the countries' group to account for the differences in economic and political conditions between different countries. Brunetti (1997) noted that most empirical studies report no relationship between democracy and economic development, and only few studies, under individual specifications, find significant positive or negative relationships. This suggests that the exact result applies only to some chosen subset of countries and years. This conclusion refers to the necessity of using a cross-sectional sample containing homogeneous characteristics in terms of conditions and specifications.

For instance, Chris and Ulubasoglu (2004) differentiated countries according to the population size because they may have idiosyncratic factors in determining real income. Further, they removed oil-producing countries from the sample because they mainly rely on natural resources for production, and a considerable portion of their GDPs do not represent value-added. This methodology is in line with Barro (1999) where he considered that the oil country dummy is significantly delusive because the high level of per capita GDP associated with oil production does not have a positive linkage with the other variables. As a result, reviewing the above studies suggests that a cross-sectional sample that reflects the differences between each group of countries' specifications should be used when studying the relationship between political variables and economic development.

3. Conclusion

This paper reviewed several existing empirical and theoretical studies to suggest an improved approach to study the relationship between political variables and economic development. It assessed previous studies' selection of variables and methodology to obtain robust results about the relationship between the abovementioned variables. Then, it evaluated different arguments on political variables and economic development relationship. It also surveyed several empirical studies and reviewed various methodological challenges to present suggestions for constructing valid models for empirical research on this topic.

This study recommends that when empirically studying the relationship between the political variables and economic development, democracy, as an independent variable, should be decomposed into its determinants, i.e. political rights and civil liberties. It also suggests that economic development,

as a dependent variable, should include GDP per capita and the indexes of quality of development, which are strongly related to economic development. Quality of development indexes could be represented by the relative price of an investment, primary school enrollment, the initial level of real GDP per capita, life expectancy, human resources development index, inequality of income distribution, and malaria prevalence. It is noteworthy that the quality of development indexes could be used as a primary or a control variable.

Moreover, this study proposes using the V-dem dataset to improve future studies' credibility because it avoids most of the pitfalls of the other datasets. The re-examining of the relationship between political variables and economic development through this dataset would allow interested researchers to draw more robust inferences about the interaction between economic and political variables. Furthermore, this research recommends that the causality study of the relationship between political and economic variables is essential and provides better support for the decision-making process, which aids in designing policies to maintain economic stability and sustainability. It is worthy to note that contrary to regression analysis, which is an analytical tool that depicts the current situation rather than improving the decision-making process, causality analysis studies the two-way relationship. Additionally, this paper suggests that a cross-sectional sample that reflects the differences between each group of countries' specifications should be used when studying the relationship between political variables and economic development.

The recommendations proposed in this work are relatively simple and general. A future work to extend this study's suggestions is to build a model to study the relationship mentioned above to enhance the inferences.

References

- Abdul Fatah, F., Othman, N., Abdullah, S. (2012). Economic Development, Political Freedom and Human Development: China, Indonesia and Malaysia. *International Journal of Business and Social Science*, Vol. 3 No. 1.
- Acemoglu, D., Johnson, S. and Robinson, J. (2001). The Colonial Origins of Comparative Development: An Empirical Investigation. *The American Economic Review*. Vol 91 No (5):1369-1401.
- Acemoglu, D., Johnson, S. and Robinson, J. (2013). *Why Nations Fall: The Origins of Power, Prosperity and Poverty*. Profile Books LTD. 529 Page.
- Aixalá, J. and Fabro, G. (2009). Economic Freedom, Civil Liberties, Political Rights and Growth: A Causality Analysis. *Span Econ Rev* 11:165-178.
- Anwar, S. and Cooray, A. (2012). Financial Development, Political Rights, Civil Liberties and Economic Development: Evidence from South Asia. *Economic Modelling* 29:974-981.
- Bahmani M., Bamani S., Chakrabarti A., Goswami G. (2006). *Political Rights. Civil Liberties and Economic Development*. Nova Science Publishers. P.P 1-10.
- Barro R. (2002). *Quantity and Quality of Economic Development. Sources, Trends and Cycles*. Edited By Norman Loayza and Raimundo Soto, Santiago, Chile. Central Bank of Chile, Pp 135- 162.
- Barro, R. (1999). Determinants of Democracy. *Journal of Political Economy*. 107(S6): 158-183.
- Bashir M. and Xu C. (2014). Impact of Political Freedom: Economic Freedom and Political Stability on Economic Development. *Journal of Economics and Sustainable Development*. Vol.5, No.22 .59 – 67.
- Benyishay, A., Betancourt, R. (2014). Unbundling Democracy: Political Rights and Civil Liberties. *Journal of Comparative Economics*.
- Boese, V. A. (2019). How (not) to measure democracy. *International Area Studies Review*. 22(2). 95-127.
- Bollen, K. (1990). Political Democracy: Conceptual and Measurement Traps. *Studies in Comparative International Development*. Vol 25. No I. 7-24.
- Brunetti A., (1997). Political Variables In Cross-Country Growth Analysis. *Journal Of Economic Surveys*. Vol. 11, No. 2, PP 163-190.
- Burkhart, R. and Lewis-Beck, M. (1994). *Comparative Democracy: The Economic Development Thesis*. *The American Political Science Review*. Vol. 88, No. 4: 903-910.

- Butkiewicz J., Yanikkaya H. (2005). The Impact of Sociopolitical Instability on Economic Development: Analysis and Implications. *Journal of Policy Modeling* 27 629–645.
- Chris, D. and Ulubasoglu, M. (2004). Institutions and Economic Development: A Systems Approach *Econometric Society Australasian Meetings* 63, *Econometric Society*.
- Coppedge, M., Gerring, J., Lindberg, S. I., Skaaning, S. E., and Teorell, J. (2017). V-Dem comparisons and contrasts with other measurement projects. V-Dem working paper. 45.
- Çukurçayır S., Tezcan K. (2011). Demokratikleşme Ve Ekonomik Kalkınma: Etkileşim Analizi. *Bilgi Ekonomisi Ve Yönetimi Dergisi* Cilt: V1 Sayı: 11 S: 48-76.
- Dawson J. (2003). Causality in The Freedom–Growth Relationship. *European Journal of Political Economy* Vol. 19 479–495.
- Doppelhofer, G., Miller, R. (2004). Determinants of Long-Term Growth: A Bayesian Averaging of Classical Estimates (Bace) Approach. *American Economic Review*. Vol. 94 No. 4:813-835.
- Drury, A., Kriekhaus, J. and Lusztig, M. (2006). Corruption, Democracy, and Economic Development. *International Political Science Review*. 27(2). Pp121-136.
- Elff, M. and Ziaja, S. (2018). Method Factors In Democracy Indicators. *Politics and Governance* (Issn: 2183–2463). Volume 6. Issue 1:92–104.
- Fariss, C. and Dancy, G. (2017). Measuring the impact of human rights: Conceptual and methodological debates. *Annual Review of Law and Social Science*. 13, 273-294.
- FENG Y., (2001). Political Freedom, Political Instability, and Policy Uncertainty: A Study of Political Institutions and Private Investment in Developing Countries. *International Studies Quarterly* (2001) 45, P.P 271-294.
- Freedom House Organization. (2019). *Freedom in the World 2019*. Retrieved from: www.freedomhouse.org .
- Friedman, M. (2020). *Capitalism and Freedom*. University of Chicago Press.
- Gasiorowski, M. (2000). Democracy and Macroeconomic Performance in Underdeveloped Countries An Empirical Analysis. *Comparative Political Studies*. Vol. 33 No. 3:319-349.
- Giannone, D. (2010). Political and Ideological Aspects in The Measurement of Democracy: The Freedom House Case. *Democratization*. 17: 1:68-97.

- Guseh, J. and Oritsejafor, E. (2007). Government Size, Political Freedom and Economic Development in Nigeria, 1960-2000. *Journal of Third World Studies*. Vol. Xxiv. P. P 139- 165.
- Haan J., Siermann C. (1996). Political Instability, Freedom, And Economic Development: Some Further Evidence. *Economic Development and Cultural Change*, Vol. 44. No. 2:339-350.
- Hausmann, R., Pritchett, L. and Rodrik, D. (2004). Growth Accelerations, National Bureau of Economic Research, Working Paper 10566.
- Helliwell, J.(1992). Empirical Linkages Between Democracy and Economic Growth. Nber Working Papers Series. Working Paper No. 4066.
- Keefer, P. and Khemani, S.(2004). Why Do the Poor Receive Poor Services?. *Economic and Political Weekly*. Vol39 No. 9:935-943.
- Ken Farr, W., Lord, R. and Wolfenbarger, J. (1998). Economic Freedom, Political Freedom, And Economic Well-Being: A Causality Analysis. *Cato Journal*. Vol. 18, No. 2:247-267.
- Lajili, O. and Gilles, P. (2018). Financial Liberalization, Political Openness and Growth in Developing Countries: Relationship and Transmission Channels. *Journal of Economic Development* Volume 43. Number 1.
- Liu, A. (2016). Why Economic Development Matters Brookings. Retrieved from: <https://www.brookings.edu/blog/the-avenue/2016/03/07/why-economic-development-matters/>.
- Mbaku J. and Kimenyi, M. (1997). Macroeconomic Determinants of Growth: Further Evidence on The Role of Political Freedom. *Journal of Economic Development*. Volume 22:119-132.
- Nalley, L. And Barkley, A. (2005). Political Freedom, Economic Freedom, and Prosperity: International Trade Policy as A Measure of Economic Freedom. *Journal of Private Enterprise*. Volume Xxi.
- North Douglass C. (1986). Institutions, Economic Development and Freedom: An Historical Introduction. *Canadian Cataloguing in Publication Data*. 5-45.
- Paldam, M. (1998). Does Economic Growth Lead to Political Stability?. *The Political Dimension of Economic Growth*. 171-190.
- Polterovich V. and Popov, V. (2007). Democratization, Quality of Institutions and Economic Development. *Transformation, Integration and Globalization Economic Research (Tiger)*. No:102. Warsaw.
- Przeworski, A. and Limongi, F. (1993). 'Political Regimes and Economic Development'. *The Journal of Economic Perspectives*. 7(3). 51-69.

- Rodrik, D. (2000). Participatory Politics, Social Cooperation, and Economic Stability. *Political Economy, Governance, and Development*. Vol. 90 No. 2, 140-144.
- Sala-i-martin, X., Doppelhofer, G. and Miller, R. (2004). Determinants of long-term growth: A Bayesian averaging of classical estimates (BACE) approach, *American economic review*, VOL. 94 NO. 4:813-835.
- Salgado, E. (2020). Intra-party democracy index: a measure model from Brazil, *Revista de Investigações Constitucionais*. 7(1), 107-136.
- Santhirasegaram, S. (2007). The Impact of Democratic and Economic Freedom on Economic Development in Developing Countries: Pooled Cross Country Data Evidence. *Journal of Applied Science* 7(11)1484- 1489.
- Stroup M. (2007). Economic Freedom, Democracy, And the Quality of Life. *World Dev* 35(1):52-66.
- Tavarez, J. and Wacziarg, R. (2001). How Democracy Affects Growth, *European Economic Review*. 45, 1341-1378.
- Tunçsiper B., Biçen, Ö. (2014). Ekonomik Özgürlükler Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Panel Regresyon Yöntemiyle İncelenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İibf Dergisi* 9(2), 25- 45.
- Unit, Economist Intelligence. (2016). Democracy index 2015: Democracy in an age of anxiety.
- Unit, Economist Intelligence. (2020). Democracy Index 2019. A year of democratic setbacks and popular protest.
- Vega-Gordillo, M. And Alvarez-Arce, J. (2003). Economic Development and Freedom: A Causality Study. *Cato J*. 23. 199.
- Wike, R., Simmons, K., Stokes, B., and Fetterolf, J. (2017). Globally, broad support for representative and direct democracy. *Pew Research Center*. 16.
- Yevdokimov, Y., Melnyk, L., Lyulyov, O., Panchenko, O., and Kubatko, V. (2018). Economic freedom and democracy: Determinant factors in increasing macroeconomic stability. *Problems and Perspectives in Management*. 16(2), 279-290.
- Yılmaz B. (2018). Why Has China Succeeded? Does China's Success Contradict Acemoglu And Robinson's Thesis in Why Nations Fail?. *IPC Working Paper*.

Theoretical Perspectives and Explanations of Political Corruption in Ghana

Richard Andoh

richard.andoh@uhk.cz

University of Hradec Kralove

0000-0003-1530-9249

JEL Code: D72, D73, D78, O55

Received: 02.10.2020

Revised: 02.01.2021

Accepted: 12.01.2021

Available Online: 21.03.2021

To cite this document

Andoh, R. (2021). Theoretical Perspectives and Explanations of Political Corruption in Ghana. *Equinox, Journal of Economics, Business & Political Studies*, 8 (1), 23-45.
doi:10.48064/equinox.804449

Abstract

Ghana is brandished as one of the most politically stable democracies in Africa. The country has conducted eight successful elections without any upheaval. There have been various policies and strategies to combat corruption since the country assumed its democratic status. Corruption has been one of the significant developmental challenges to democratic stability and legitimacy, social and economic development of the country. Undoubtedly, somewhat attempt to understand completely the development problems facing democracy especially in emerging countries (including Ghana), must confront squarely with wanton corruption problems. Efforts to tweak the budding contagion by successive administration have become moribund. With hindsight, practically and with no exception, political heads who have assumed office and claiming as surgeons have left the office as patients. What are the dynamics triggering unbridled political corruption and why becoming pervasive and intractable? The article grills political corruption in Ghana in the context of Soft State theory, Clientelism, Prebendalism, and Patrimonialism. The paper contends that these theories are not only credible for understanding the predicaments of African countries however it also provides relevant justifications for the ravaging and unbridled political corruption, particularly in Ghana. The paper clinches that to address the problem of political corruption in Ghana concrete actions which is probably one of the ways to go is to strengthen legislation -working according to the stipulations of the constitution with regards to avoiding conflicting legislation, and stopping the appointment of cronies to head business institutions and this will go a long way to reduce corrupt tendencies.

Keywords: *Corruption, Clientelism, Prebendalism, Patrimonialism, Neopatrimonialism*

1. Introduction

Somewhat any analysis or experiment to completely understand the growth and development problems bedeviling emerging democracies (including Ghana), must confront squarely with wanton corruption problems and inexplicable economic management. It does not suggest that political corruption is peculiar to only third world countries. Undoubtedly, it could be argued that corruption syndromes are not limited to specific societies or cultures but it is a global phenomenon. On the other hand, the severity and its calamitous damage are different from one region to the other. Certainly, the devastating impact is more severe in the emerging democracies whose political institutions are flimsy, weak economic systems as well as inadequate control mechanisms.

Ghana is brandished as one of the most politically stable democracies in Africa (ACBR, 2018). But today sixty-three years after independence and twenty-seven years since the transition to multiparty democracy corruption remains one of the significant developmental challenges. The socio-economic developments of the country have been hampered by pandemic political corruption and hence becoming a mockery in the political arena. The manifestations of the contagion are apparent as many people including Civil Society Organizations (CSOs) for example, Afro-Barometer, Imani-Ghana, donor partners' state officials, and foreign diplomats among others have expressed their deep worry. For a country flaunted as the beacon of democracy in West Africa, the pervasiveness of corruption poses greater challenges. Undoubtedly, corruption is seen as the bane to Ghana's democratic stability and survival since the country assumed its democratic rebirth in 1992. The Corruption news is stunning no longer in the country. The consistent rating of Ghana among the corrupt nations in the global corruption perception index vindicates Transparency International. For instance, in 2018 Ghana was rated eighty (80) out of the one hundred and eighty (180) countries. Again the 2019 corruption perception index by Transparency International, a global anti-corruption watchdog released in 2020 placed Ghana eighty-one (81) out of the hundred and eighty(180) countries. Accordingly, the Afrobarometer survey (2019) indicates that corruption permeates all the sectors of the economy and significantly, the Courts and the Police are seen as the utmost corrupt institutions in the country. There have been a significant number of political institutions meant to fight corruption, notably the establishment of the Commission for Human Rights and Administrative Justice (CHRAJ), Serious Fraud Office (SFO), Economic and Organised Crime Office (EOCO), among others. As an addition to the already existing political institution to fighting corruption, the current government has established, in 2017, the Office of the Independent Special Prosecutor – a prosecutor whose major function is to investigate government appointees who have been accused of corruption. This institution is yet to give optimism to the Ghanaian citizens. Accordingly, one

would have expected that the numerous established political institutions should have contributed immensely to the fight against political corruption in Ghana. Yet, political corruption keeps on soaring under democratic Ghana. At this point, the argument is that development cannot encompass any political milieu where corruption is palpable and entrenched. The neurotic repercussions of corruption in any democratic milieu include lack of recognition of governmental legitimacy, democratic instability, and electoral fraud, rapacious poverty, deterioration of infrastructure, contract killing, insecurity, and general developmental problems. In Ghana, those who claim to be right surgeons have regrettably become patients in previous and current revelations. The question enduring now is how can the endemic political corruption be expounded in Ghana? What factors triggering endemic political corruption in Ghana? And why has all efforts encapsulated to pinch the problem failing? The objective of the paper is to discuss some of the major theoretical explanations for the pervasive political corruption in Ghana.

2. Defining Corruption

Corruption is subject to different interpretations and meanings. In other words, it is a multifaceted concept. Indeed there is no general or acceptable delimitation constituting corrupt behaviour (Gyimah-Boadi, 2002; Ayee 2016). The definition of corruption however is premised on abuse of public power or position for private gains. Corruption is defined by the Oxford Unabridged Dictionary as a distortion or destruction of integrity in the discharge of public duties by bribery or favour. The Webster Collegiate Dictionary (2006) also explains corruption as an enticement to wrong by improper or unlawful means (as bribery). Accordingly, a laconic delineation used by the World Bank is the abuse of public office for private gain. This definition is analogous to the one used by Transparency International, a foremost Non-Governmental Organisation in the global anti-corruption to encompasses the behaviour in which public officials whether politicians or civil servants improperly and unlawfully enrich themselves or people close to them, by abusing the power entrusted to them. Morris (1991), defined political corruption as the unlawful use of public power for one's private interest. Kaufmann (2005) expounded the corruption concept to encapsulates "legal corruption" where power is misused within the purviews of the law for the reason being that those often in authority can make laws to suit their whims and caprices or for their protection. The Ghana National Anti-Corruption Action Plan (NACAP) also share similar perspectives on the topic of corruption and defined it as the misuse of the power entrusted for personal gains. It further expounded the definition to include bribery, embezzlement, misappropriation, trading in influence, abuse of office, abuse of power, unlawful enrichment, laundering of

proceeds of crime, concealment, justice obstruction, patronage, nepotism, and conflict of interests (Republic of Ghana, 2011).

However, Peters (1978), for diagnostic and clarity purposes identified and delineate political corruption into three approaches (dimensions). These delineations are engrained in legal principles, public interest, and public opinion. From a legal standpoint, political corruption connotes any behaviour that violates the acceptable or laid-down rules enforced by the political system to regulate the conduct and behaviour of people holding public office. Nye (1967:419) furthermore, defined political corruption to encapsulate any behavioural action that diverges any acceptable and recognised obligations of a public role due to private concerning (own, family member, individual elite group) monetary or status advantages; breaches norms contrary to the exercise of certain types of personal responsibility vis-à-vis influence. This analytical point of view has not escaped vehement denigrations. Jackson et al (1994) have therefore discoursed that illegality may not constitute corruption. They further underscored that; even worse, expending the law as the basis of measuring corruption presupposed the affirmation that everything that is not legal is permissible. The legality underpinning political corruption is simultaneously too constricted as well as too comprehensive, excluding too much (the immoral but lawful) and including too much (the unlawful but not immoral). Peters and Welch (1978) vehemently criticise and argue that in many cultural societies the laid-down rules lack legitimacy and reliable denotation, which legalisms demonstrate little about the social significance of behaviour, and public opinion or cultural standards are the ultimate for mounting concrete delineations of corruption.

In the purview of the second perspective, when public opinion perceives that there is corruption then one can say that a political system is corrupt. This analytical viewpoint is additionally fraught with certain defects because one must be able to establish the frontier between elite opinion and public opinion. In many societies, what is considered to be public opinion is oftentimes taken to be the opinion expressed by political elites groups. Therefore, since the opinion of the public defines the outcome of the law and what dictates the interest of the public, it is justified to be the ultimate test for corruption (Jackson et-al 1994). This is a laudable idea for the reason being that corruption like “obscenity is more strongly eschewed than defined or delineated” (Robert 1987).

Rogow and Lasswell (1963) also provided another idiosyncratic insight into corruption. For them, corruption means the abuse of the public interest. This delineation moreover is fraught with vagueness, the reason being that the interest of the public like public opinion is difficult to define. Some critics contend that “although in agreement that the interest of the public plays a pivotal function in cognisance of any political establishments, it is therefore

not the sharpest mechanism for identifying wrongdoings that constitutes corrupt act". Brinkerhoff (2000), in a wider viewpoint, sees corruption as "integrating an extensive multiplicity of unlawful, illegitimate, crooked, and/or dishonest deeds and behaviours". Corruption then from this perspective can importantly be viewed as an ethical/moral, political, as well as legal problem.

Gyekye (1997) defined political corruption as moral contamination which is a result of manifestation and the influences of African customs and beliefs on modern activities. In contrast to the justifications proffered by other scholars expounding the political, economic, and legal consequences of corruption (neglecting the moral consequences), he argues that political corruption is essentially a moral predicament that needs serious cognizance and resolution. In his view, a "commitmental moral revolution" requiring attitudinal and behavioural change and responses of members of the community to their societal beliefs, arrangements, and norms are paramount for combating corruption.

In this background, corruption can be viewed as a multidimensional concept encompassing social-economic, political, legal, and moral denotations. It is multifarious –having many various kinds and measurements. Corruption in this paper is therefore considered to be an abuse or wrongful use of power and influence, intentionally and wilfully for selfish, individual puffery or small group gain. Fundamentally, corruption entails the abuse of public responsibilities or funds, as well as the use of proscribed practices of power politics and influence by private groups. Like this, corruption is inseparably knotted (though unrestricted) to the political activity of governments, in particular, if Harold Lasswell from traditional purview defined politics as "who gets what, when, and how" and possibly in which manner.

The struggle for political power in the Ghanaian society has taken a demoralising height allowing all categories of corrupt tendencies. Every single political activity is connected to who gets what, when, and how. Therefore the idea of participating in the political environment has allowed the various political groups that constitute Ghanaian society breeding ground for looters (thieves) and political groups who are fanatical with pilfering the state's revenue. In Ghana, the easiest way to get wealth is politics. Many politicians have been indicted for corruption and misappropriation of funds. For example, a former deputy minister was caught in a conversation that she came to make money through politics. This position cannot, therefore, be established without an appropriate understanding of the theoretical discourses and nexus between the nature and character of the state of and political corruption in Ghana.

3. Theoretical Explanation of Political Corruption in Ghana

Any corruption analysis in Africa should be the focus of the central authority of the state. Undeniably, there is no issue confronting the Africa continent without emphasising the role of the state. This assertion is true because not only that the state leads, however it epitomises African society. For example, one may see endemic corruption in one country and conclude that entire Africa is corrupt. Fundamentally, it should be noted that Ghana as a nation just like most African countries, and emerging democracies is a colonial establishment. Accordingly, unsurprisingly that the problem of political corruption has been associated with the debauchery of colonialism by many scholars (African political theorists and pundits). Many theories have helped to comprehend the quandaries of Africa, especially the colossal pervasiveness of corruption. Among the theories include soft state theory popularised by Gunnar Myrdal, and Prebendalism theorised by Richard Joseph. Other theorists have branded Africa continent as rentier states, Patrimonial, and Neo-patrimonial states. The theories are not only credible for understanding the predicaments of African countries however it also provides relevant justifications for the ravaging and unbridled corruption in African countries.

For example, the Soft state thesis postulated by Myrdal is appropriate in the Ghanaian context. The soft state thesis was used by Myrdal to expound on the social indiscipline that has engulfed some countries in Asia. The theory can be explained as the one in which codified laws promulgated by the legislative body which are copiously applied but in a soft approach instead of robustly and consistently. In such situations private individuals can have an advantage, businessmen can bribe tax officials and also favour the superiors (Goldthorpe, 1975). For a better understanding of the theory, Myrdal (1970) therefore explained soft state as a type of social indiscipline which emanates as a result of a legislative deficiency, law observance and enforcement in particular, and inexorable non-compliance of state officials, and, often, their collaboration with the big men and their apparatchiks whose conduct they should have regulated. Within the theory of soft states belongs as well as corruption penchants (p. 208).

The paradox of countries that were colonised and its dilemma particularly relates to soft state theory with its corruption problems. Consequently, the post-colonial state be it democratic or undemocratic is saddled with the inability to enforce social discipline or institute reforms. It is, therefore, a situation where the legal system and its paraphernalia become moribund or at best unsuccessful. Even when outlining programmes and policies, the bureaucratic authorities (that is the politico-bureaucratic elite) are apathetic to make the people responsible, particularly in matters of corruption (Myrdal 1968: 101). Corruption in Ghana is therefore linked to the soft state argument that has existed after colonial rule. This has culminated in the development of

an attitude of disobedience to any authority after independence. In 1960 decision was made by the parliament of Ghana to criminalise corruption. For example, section 239 of the Criminal Offences Act (Act 29) of 1960, prohibits corruption. However, according to (Le Vine, 1975: 48) weak legislative systems and law enforcement were factors that contributed to corruption in the country. Thus one of the justifications for the overthrow of Dr. Kwame Nkrumah in 1966 and Prof. Kofi Abrefa Busia in 1969 was on the ground of combating corruption. Briefly, the incessant military interventions of both constitutional and unconstitutional governments in Ghana are due to penchants of corruption (Republic of Ghana, 2011).

Probably few scholars will disagree with Joseph's relating to the corruption issue in Ghana's Fourth Republic to the prebendalisation of state power. The political competition over resource allocation sometimes referred to as 'the national cake' mostly has its calamitous repercussions as state offices are transformed into prebends. Prebendalism theory holds the view that public officials are considered as prebends that can be usurped by political elites who use their position to accumulate wealth for themselves and their clients, co-religionists, and members of their ethnic groups. Although clientelism and Prebendalism might be collectively buttressing, however, they have distinct connotations. Clientelism delineates individual nature and relationship groups that are within the wider societal and political milieu, on the other hand, Prebendalism is fundamentally a competition function and the arrogation of political offices within the state. Thus, clientelism helps to fathom the apparatus by which the political apparatchiks legitimizes the skewed distribution of the country's wealth among social groups and augments the position of the big men or the elites (Seteolu 2005: 36). The culture of politics in Ghana is therefore knotted on clientelism and Prebendalism that further encapsulates our understanding with regards to the pervasiveness of political corruption. The ultimate purpose of the pursuit of political affairs is envisioned to usurp the political environment and wealth amongst some segments within the political elites groups (Seteolu 2005:36).

Moreover, Ghana as a state is characterised by patrimonialism and neo-patrimonialism (Yankah, 2008; Brobbey, 2016). Patrimonialism is a form of governance or governmental system whereby the powers of the state directly emanates from the top hierarchy of the political leadership. In this case, there exists no difference between the public and private purviews. The essence of Patrimonialism conceives the notion that the whole governmental powers, authority, and the socio-economic rights which correspond to it, tend to be treated and clandestinely arrogated for pecuniary gains (Medard, 1996). Within this context of the study, the political social class or elite behaviour is concomitant to the traditional value system of Africa. Traditional Africa in nature is conceived as a patriarchal form where the control of political power is tailored, and the direction of governance and leadership is perpetual within

the framework of an oligarchical self-recruited manner (Seteolu, 2005). These mutually assimilated standards are simulated in the political milieu where competing alliances amass wealth to balance side disbursements necessary to maintain or broaden followership within the framework of political power distribution. The ferocious tussle in the political domain is connected to skirmishes depicting the succession of leadership in the traditional political systems and the magnetism of politics where political activity guarantees the opportunity to clutch material wealth and economic dominance (Seteolu, 2005).

The political leadership class, therefore, uses social identity, for example, an ethnic group for particularistic intention. Thus, the ethnic group persona eventually becomes a marshalling tool for political power, consolidate hegemony as well as economic dominance (Dudley, 1973; Osaghae, 1995). Accordingly, it is surmountable that power can be used for individual or class braggadocios. Corruption inherently appears to be an integral component of the political culture in patrimonial societies. Therefore, corruption in Ghana is mainly fostered and motivated by the patrimonial behaviour where family associates and social exchange reflects in stratum of nepotism, cronyism, and favouritism. The net upshot of it is the creation of a situation characterised by a lack of commitment to change the status quo or to deal with the underlying causes of political corruption in Ghana.

Neopatrimonialism, a concept connected to Prebendalism as well as a novel system of patrimonialism is expounded to mean the failure of African states. It is used basically to designate a system whereby the resources of the state are used by patrons to shelter the loyalty of party supporters or clients of the citizenry. It is an indication of an informal patron-client rapport from state bureaucratic structure down to individuals in the districts, grassroots, or small communities. Due to this kind of patron-client relationship politics, Ghana has often been listed on Transparency International (TI) corruption perception index as a corrupt country. With such politicisation of primeval rivalries, the political elite and unscrupulous officeholders found a safe refuge to misappropriate and squander the resources of the state. Therefore, the problem of corruption is inextricably knotted to the citizenship identity problem and it is rooted in history (Werlin, 1972). Consequently, one of the destructive effects of identity politics is that it has the propensity to render the state soft. Legislations are discriminatorily reinforced and anti-corruption legislations are not exempted. Accordingly, the character of a soft state is that it's habitually or characteristically tolerant of corruption and corrupt acts.

In a nutshell, corruption in Ghana cannot only be associated through the dimensions of soft state, prebendalism, clientelism, Patrimonialism, and Neopatrimonialism. Nevertheless, the argument is that burglary and reckless extravagance in the public sector have further impoverished primordial

society instead of fattening it. The misappropriated resources or wealth flows amongst the bureaucrats and the elite groups regardless of their district, religion, and tribal affiliates. The outcome of this is ludicrous and detrimental.

4. Other Dynamics Factors Explaining Political Corruption in Ghana

Corruption is hydra-headed and multifarious, so there are several dimensions. According to Klitgaard (1991), some scholars and authors in ancient times have ascribed political corruption to greediness. For example, Ibn Khaldun, an Islamic scholar who lived during the 14th century attributed it to the desire for a flamboyant lifestyle within the ruling group. A survey by Afrobarometer in 2017 indicates that greed for money is one of the factors explaining endemic corruption in Ghana. Others have also attributed corruption to some individual values and beliefs (whether autocratic, personalistic, giving of gifts) or peoples (Yankah, 2008). Others, still have demonstrated that corruption becomes pervasive when there is a breakdown of societal norms, and in the course of booms and busts. There is also blame on both the excesses of capitalism and competition and on too little; on colonialism and the removal of the colonial powers; on traditional regimes as well as the disintegration of traditional institutions have further ignited corruption.

Several dynamics nurture political corruption in Ghana. They include nepotism and cronyism where material wealth and power become substitutable and the differentiation between the business world and the political spheres is less clear. Some political office holders treat public resources as their personal property and distribute them to their families and cronies at will. Many public officers, after performing a public duty expect expressions of gratitude in material form from the persons on whose behalf they are appointed and paid to serve. The service recipient who fails to say “thank you” with a gift in cash or kind at the time of service, or who fails to give a hamper at Christmas, may in future receive poor quality service or suffer delay, a rebuke, or outright denial of the service. Corruption is ubiquitous with a minimal system of accountability and transparency, poor salaries for public workers, and the remuneration and incentives package for different groups of workers or professionals are unbalanced and unfair. There is also an administrative form of corruption that takes the form of sexual harassment or the extortion of sexual favours and services-sex is exchanged for jobs, good grades in examinations, or other desirables (Republic of Ghana, 2011, p.34). Corruption in Ghana has long been fortified by absolute impunity, non-enforcement of laws, and selective enforcement of laws and regulations against particular persons and groups. The failure to punish corruption and economic crimes has also expedited corrupt behaviour in Ghana.

5. Cases of Political Corruption in Ghana

Conspicuously when mentioning corruption and politics in Ghana incidents, surprisingly the executive level, have had the chunk of it. Removals or politically enthused firings have been obvious in the past and present, particularly relating prospective competitors for the presidency. There is widespread impunity often enjoyed by the incumbent and their loyalists (Bertelsmann Stiftung, 2018). Political corruption remains a fundamental impediment, notwithstanding the legitimate and institutional structures design to combat it, in addition to the role of the media and anti-corruption initiatives of the government (Freedom House, 2018). The political corruption game saw many regimes overthrown in Ghana. For example, President Kwame Nkrumah administration in 1966, Gen. Ankrah regime in 1969, Dr. Kofi Busia/President Edward Akuffo-Addo administration in 1972. Gen. Kutu Acheampong regime in 1978. Gen. Akuffo and Dr. Hilla Liman regimes in 1979 and 1981 respectively. Gen. Acheampong was killed for having just US\$300 in his foreign accounts (Akosah-Sarpong, 2008; Republic of Ghana, 2011).

There have been several allegations of corruption of former presidents since the country gained its democratic rebirth in 1992. Former for example President JJ Rawlings is alleged to have abused his office. It is alleged that a gargantuan amount of US\$7 million cash got missing from a total of US\$10 million that was meant to refurbish the Tema Food Processing Factory. It is also alleged that most of the state-own companies that he sold were not transparent. For example, the former president's wife, Nana Konadu Agyemang Rawlings bought Nsawam Cannery Company- a state-own company. This is a clear case of the politics of Prebendalism and Patrimonialism where resources of the state are shared among the political elite groups. (Akosah-Sarpong, 2008). Other appointees of former President JJ Rawlings government were jailed for causing financial loss to the state. The former head of Ghana National Oil Company, Tsatsu Tsikata, was jailed for financial crimes. He was jailed for willfully causing a financial loss of GH¢ 230,000 (about US\$40,000) (GNA, 2008; GBN, 2009). Dan Abodakpi, a former Minister of Trade and Industry was found guilty and jailed for ten years for willfully causing a financial loss of \$400,000 to the State (Myjoyonline, 2007). Ibrahim Adam, a former minister of Food and Agriculture, George Sipa-Adjah Yankey former director of the legal sector, Private and Financial Institutions division of the Ministry of Finance, Kwame Peprah, former Finance minister - all politicians under the NDC administration were jailed for political corruption. These public officials were accused of causing financial loss to the state for giving over US\$22 million sovereign government guarantee loans (BBC News, 2003; Benson, 2003).

Again, political corruption under former president John Agyekum Kufour cannot be ignored. Kufour was also alleged to have abused his official power.

President Kufuor while in office supervised his son, John Addo Kufuor to buy a hotel at the cost of US\$3.5 million (Apaack, 2009). The hotel was funded by Prudential Bank, a Bank part-owned by SSNIT, a state-owned enterprise, and by the National Investment Bank (NIB), another state-owned bank, and by the ECOWAS Regional Investment Bank (ERIB), which advanced US\$1 million to the Hotel. At that time, President Kufuor was the Chairman of ECOWAS and Mr. J. S. Addo, Chairman of the Board of Directors of Prudential Bank, was President Kufuor's representative on the ERIB and the Chairman of the Board of Directors of ERIB. A clear conflict of interest, prebends, and patrimonialism yet, the President was found to be clean (Daily Graphic, 2006; Apaack, 2009). Many appointees of his government also abused their powers. For example, the Commission on Human Rights and Administrative Justice (CHRAJ) recommended the former President Kufuor to relieve Dr. Richard Winfred Anane, Minister of Transportation of his post following findings of abuse of power and conflict of interest made against him by the Commission during an 18-month investigation. Hitherto President Kufuor saw nothing wrong with Dr. Anane and went on to again nominate him as Minister for Transportation (Apaack, 2009). A popular cocaine trade scandal was more disturbing in his government. For instance significant amounts of cocaine worth 77 parcels vanished from police surveillance, and a member of his government and parliamentarian, Eric Amoateng went to jail in the US for heroin trafficking (BBC News, 2005; Apaack, 2009). According to the CJA, eight ministries under Kufuor's administration misappropriated GH¢ 440,814,014,679 (that is about US\$77,000) which belongs to the state in 2005 as a direct result of a combination of factors including corruption, maladministration, ineptitude, and sheer laxity (Apaack, 2009).

Moreover, the erstwhile administration led by late President Mills and Mahama-Amisshah-Arthur faced some important and intolerably publicised corruption cases during the presidency which dented its public image and culminated in its defeat in the 2016 elections. Worsened by the fundamentals of economic glitches during the three last years, political corruption appears to be escalating and Ghanaian perception of how to deal with the cases have become steadily undesirable and remains a political football. Accordingly, these purported political corruption outrages have enfeebled the acceptability and legitimacy of the independent democratic establishments amid the wider populace (Bertelsmann Stiftung 2018). In the 2016 electioneering campaign, a video was extensively circulated showing ex-president (Mahama) supposedly "buying votes" by doling money to market women (Cheeseman, Lynch and Willis 2016). On the other hand, the troubling aspects of it were the results published in 2015 by Washington Post, a project relating to the impact of elections in Africa, 43% of the Ghanaians responded that votes buying were either "not wrong at all" or was "wrong but should not be punished". Likewise, 76% of the Ghanaians were of the view that when politicians direct

development projects towards their constituencies or areas they support them, they should not be castigated (Cheeseman, Lynch and Willis 2016). Vote buying is a prevalent manifestation and with many discarding that political activists from the various political parties, in many years during electioneering campaigns have habitually given sums of money (Cheeseman, Lynch and Willis 2016). Again in September 2016 barely three months to the election, the Commission on Human Rights and Administrative Justice (CHRAJ) dismissed and cleared bribery allegations levelled against the former president Mahama over a Ford Expedition vehicle the president received from a Burkina Faso construction firm bidding on a lucrative government contract in Ghana. However, the construction firm subsequently was awarded the contract to construct a road. The corruption allegations were denied, the president claimed that the Ford Expedition car was given as a gift but later added to the Presidential Pool as state property. Even though the CHRAJ dismissed and cleared the president of corruption, it found him guilty of flouting state laws (Business Day, 2016; GAN Integrity, 2018).

In 2017, later, one of the political establishments of the state; the National Youth Employment Agency publicised payroll fraud of approximately GHc 50 million (US\$11.1 million) discovered by the internal audit of the agency. Yet, as the year passes by, there was no evidence of the government holding anyone accountable for the payroll fraud. In February 2018 Member of Parliament Abuga Pele was convicted and charged with a six-year jail term for wilfully causing a loss of GHc4.1 million (that is about \$714,000) to the state of Ghana. Likewise, the Electoral Commission (EC) of Ghana, in 2017 was intertwined in a corruption outrage, as some high-ranking members of the commission castigated each other of fraud and maladministration, including awarding illegal contracts, embezzlement of funds, and perceived political favouritism (Freedom House, 2018; Koswe 2018). After a thorough investigation conducted by the Economic and Organised Crime Office probing contentious allegations that some high-ranking members of the EC had embezzled state funds between 2012 and 2013, the chairperson, Charlotte Osei, and her other two deputies were removed by the president in 2018 charged with corruption and incompetence (Koswe, 2018).

Furthermore, there have been corruption allegations in the past involving office holders of the state (government appointee) for instance, In June 2009, a Member of Parliament and Minister of Youth and Sports Mubarak Muntaka was ordered to step down by the late President Professor Evan-Atta Mills following investigations into dozens of allegations levelled against him including financial negligence and abuse of power. The latter was asked by the Commission on Human Rights to refund the embezzled funds however, indications are that more 'can of worms' could be opened again on this matter (Kojo, 2017). In November 2013, a former deputy communication minister, Victoria Hammah was relieved of her position after she was recorded allegedly

saying that until she made \$1million (USD) she would not leave politics. Since then she has not commented on the tape or her sacking (BBC News, 2013; Kojo, 2017). There was also a bus branding scandal in which former Minister for Transport Dzifa Attivor spent a whopping sum of GH¢3.6 million on re-branding 116 buses. The matter angered many Ghanaians questioning how that outrageous expenditure could be approved under the watch of the President. Before the investigation could carry out she has already resigned after some seven Ghanaian citizens instituted a court action against the government over the controversial contract. Today details of the investigative report have not been made public yet (Kojo, 2017). In September 2019 the acting Board chairperson of Ghana Revenue Authority (GRA) Adelaide Ahwireng was entangled in a conflict of interest scandal involving the rental of two of her commercial properties to the GRA. It is alleged that the two buildings were rented out at an annual charge of GH¢ 1.4 million, an amount sources say is exorbitant, particularly considering the location of the properties (Daily Guide, 2019).

Presently, the former Boss of the Ghana Cocoa Board (a government-controlled institution) Dr. Stephen Opuni is charged with 27 counts of causing financial loss to the state (Torny, 2018). The former COCOBOD CEO is alleged to have been wilfully causing financial loss to the state to the tune of GH¢2.1billion (about US\$364,000) in three separate contracts for the supply of fertilizers from Germany (GII, 2017). The charges levelled against include; money laundering, violation of procurement laws, and defrauding by false pretences. It has been established that he may face 25 years of jail term if found guilty.

6. The Magnitude of Corruption in Ghana

In Ghana, corruption is one of the significant developmental challenges and permeates all the sectors of the economy. Corruption is undeniably seen as the foremost justification for ostensibly insurmountable problems such as poverty, ailments, hunger, and overall critical development disaster in Africa. It has moreover “extremely obstructed development and the efficient utilisation of resources in the region” (Egbue 2007). According to the US Department of State (2017), women and children are frequently abused in Ghana not forgetting clitoridectomy and human trading. This is because there is a lack of accountability in the political systems. In 2012, Ghana was ranked 64th and scored 45 in the corruption table. It again in 2013 ranked 63rd out of 177 countries. Similarly, the 2017 Transparency International Corruption Perception Index ranked Ghana 81 out of 180 countries (Transparency International, 2018). In the 2018 Transparency International Corruption Perception Index out of 180 countries, Ghana was ranked 78th (Transparency International, 2019). The latest survey indicates that Ghana has fallen and

ranked 80 out of 180 countries (Transparency International, 2020). Reports have claimed that Ghana was losing US\$4.5 billion every year from (Nominal GDP) growth due to corruption and economic mismanagement under the National Democratic Congress (NDC) government of Ghana led by the former president, John Dramani Mahama. It is also on record that Ghana lost an additional US\$2.5 billion from nominal gross domestic product (Nominal GDP) growth from January 2013 to October 2013 through economic malfeasance. Moreover, Ghana is an entry point for trading and transshipment of illicit drugs, essentially cocaine from South America, and heroin from Afghanistan and Pakistan (US Department of State, 2017). Ghana currently loses more than \$3 billion (USD) annually to corruption (OCCRP, 2019). The police and the judiciary are seen as the most corrupt institution in Ghana. The current administration is bent to fight corruption by some government members, and a fellow politician of an opposition party, after ordering investigations into scandals. Nevertheless, these actions are not sufficient to fight corruption. There has been little determination within the political leadership to punish corruption at the various levels of government and excessively cosmetic shrugs such as creating powerless anti-corruption institutions. There is evidence that before corruption can be dealt with effectively it has to be supported by strong political will on the part of the ruling leadership willing to make reforms that are technically and politically practicable and adopt credible sanctions, and allocation of resources, including expertise, to a campaign (Smith, 2007).

Table 1: Shows Ghana Corruption Ranking (From 2010-2019)

Year(s)	Score	Rank
2010	4.1	68
2011	3.9	69
2012	45	64
2013	46	63
2014	48	61
2015	47	56
2016	43	70
2017	40	81
2018	41	78
2019	41	80

Source: Transparency International

Table 1 indicates the corruption ranking in Ghana by Transparency International. From the table, in 2010, Ghana scored 4.1 and 3.1 in 2011 out of a score of ten (10) and ranked 68 and 69 positions. Similarly, Ghana scored 45 in 2012 and 46 in 2013 out of the possible of 100 and ranked 45 and 46 respectively. Moreover, in 2014 Ghana scored 48 and ranked 61 in the world.

In 2015, Ghana scored 47 and in 2016, came down to 43. Again Ghana scored 41 out of the possible score of 100 in 2018 and maintained the score again in 2019. This indication shows the prevalence of corruption in the country. This also divulges the continued failure on the part of the political leaders and bureaucrats to significantly control corruption thereby contributing to a crisis in democracy. The data shows that despite some progress Ghana is failing to make serious progress against corruption.

Table 2: Shows Worldwide Governance Indicators (WGI) in Ghana

Indicator	2016 Percentile rank	2017 Percentile rank
Corruption control	59.1	49.0
Government effectiveness	45.2	49.0
Political stability and absence of violence/terrorism	41.0	49.5
Regulatory quality	45.7	49.5
Rule of law	55.8	59.1
Voice and accountability	67.5	67.5

Source: World Bank (2016 cited in Rahman, 2018)

Table 2 shows the Worldwide Governance Indicators (WGI) by the World Bank and accord the following scores in percentile rank to Ghana. The percentile rank indicates Ghana's rank among all countries covered by the aggregate indicator, with 0 correspondings to the lowest rank, and 100 to the highest rank (World Bank, 2016 cited in Rahman, 2018).

Besides the data obtained in 2016 and 2017, Ghana's percentile rank has witnessed the ensuing tendency in relation to the WGI control of corruption indicator: 1. 2008-55.3, 2. 2010-57.6, 3. 2012-55.0, 4. 2014-52.4 (Rahman, 2018).

7. Anti-Corruption Institutions and Problems

From 1957 to date numerous actions and policies have been adopted to eradicate political corruption. They include the institutional approach, constitutional or legal approach, the use of propaganda, and the public education approach. There have been several anti-corruption institutions since the country gained its democratic rebirth in 1992. Like most Government departments, however, they are faced with financial constraints and are also understaffed (Bertelsmann Stiftung 2018). Among some institutional framework assigned to combat corruption are as follows:

1. Commission on Human Rights and Administrative Justice (CHRAJ)

The Commission on Human Rights and Administrative Justice (CHRAJ) is one of the foremost anti-corruption establishments in Ghana. The institution under one umbrella consolidates the work of the ombudsman, human rights commission, and an anti-corruption agency (Kukutschka, 2014; ACA 2018). The powers of the commission are enshrined in Articles 216, 217, and 218 of the 1992 constitution. The powers of the commission are to investigate as well as works to combat corruption (ACA, 2018). However, the problem of the commission is that it does not have the power to take legal action, nor does it have financial independence (ACA, 2018). The CHRAJ is under the influence of the executive since the president appoints commissioners on the advice of the Council of State (Global Integrity, 2011; ACA 2018). The Website of the CHRAJ usually keep informed activities of corruption-related issues and also offers research publications on the topic. The commission makes available a nexus on how to channel complaints, for example, three forms of complaints-normal, whistle-blower, and discrimination reporting, to the public (CHRAJ, 2018). Moreover, the ombudsman cannot initiate its investigation as ruled by the Supreme Court. A complaint must be made by someone otherwise the commission cannot begin with any investigation (Global Integrity, 2011). Also, it is important to note that, though the commission synchronizes and supervises the National Anti-Corruption Action Plan (NACAP), the implementation agency role is done by the presidency (Boateng, 2018).

2. Economic and Organised Crime Office

The EOCO started operation right after its establishment in 2010 as a specialised agency purposely for crime monitoring and prevention, detection, and investigation. Based on the mandate of the Attorney-General the agency has the power to prosecute offences as well recovering proceeds of crime and provide for interrelated issues (Bertelsmann Stiftung, 2018; Office of the Attorney-General and Ministry of Justice, 2018). Primarily, the bureau function to investigate and prosecutes wrongdoings that seriously implicate woefully monetary loss to the country or any state entity or establishment where the financial interest of the state is concerned. Besides, the commission is authorized to recuperate the proceeds of wrongdoing. The office specifically has some target areas such as money laundering, human trafficking, prohibited cyber activity, tax fraud, and other serious offences (EOCO, 2018; Office of the Attorney-General and Ministry of Justice 2018). Like the CHRAJ, EOCO is bedevilled by a myriad of challenges in discharging its functions, including executive interference. This palpable interference is as a result of the fact the executive appoints the director and board members of the OEEO and then gives a report to the attorney-general (Kukutschka, 2014).

3. *Office of the Special Prosecutor*

The Office of the Special Prosecutor (OSP) was approved by the parliamentary act in 2017. The OSP is therefore charged with the responsibility to investigate and prosecute allegations of some sorts of corruption and other criminal offence. The office also has the power to prosecute those involved in suspected infractions of the Public Procurement Act as well as cases implicating officeholders and especially political figures (Osei-Amoako, 2018). There is great optimism in the OSP by the ordinary Ghanaians since it is the first time in the history of our democratic dispensation that a position is created exclusively to investigate and prosecute public officials specifically government appointees (Okello, 2018). But fundamentally the office was established to fulfill an electioneering campaign promise of combating corruption by the President when he assumed office in 2017 (Okello, 2018). On the other hand, some scholars and Civil Society Organisations suggests that the establishment of the office may undermine the already existing institutions and actions currently in place to tackle corruption – including CHRAJ and NACAP. Others also posit that “NACAP” will be successful when state authorities champion and lead the process, at the same time as they championed the OSP (Boateng, 2018).

Notwithstanding the measures outlined above the country has consistently occupied one of the world’s corrupt countries. The tenacity of the problem shows a symptom that the laid down rules and institutional approaches, and the socio-economic reforms are proven to be inadequate therapy. This necessitates some more elucidations apart from the hypothetical explanations that have been prior offered. Tackling political corruption is not a one-shot effort, however challenging lasting responsibility, demanding advanced commitment, and policy continuity (Brinkerhoff, 200:240). Politics in Ghana have provided the easiest way of getting affluence and prestige. Politicians in Ghana do whatsoever to obtain political power. This is done through vote-buying, the vilification of an opponent, and outright bribery of electoral management staff.

Anti-corruption strategies and policies in Ghana have faced grave discontinuity in policy arising from unremitting partisan-politics. Hence, the fights against corruption have not been fought on a justifiable foundation. Most significantly, anti-corruption strategies and policies in Ghana are utterly political entry premeditated to win the support and the favour of the masses.

8. Conclusion and Recommendations

Ghana (Africa) is far advanced in corruption. Lawbreakers are selectively put before the laws for justice. It is very difficult to prosecute heads of state after their term of office. This allows them to enjoy the stolen money and to

influence certain decisions of the state. In Ghana, influential people do not go to the EOCO, CID headquarters, BNI, and the likes, if it will affect our fortunes in elections. Anytime the law is about to work people go and render an apology. The culture of letting it go and begging is the one endangering the efforts to fight corruption in the country. Though, the current administration is bent to fight corruption by some government members, and a fellow politician of an opposition party, after ordering investigations into scandals. Nevertheless, these actions are not sufficient to fight corruption. There has been little determination within the political leadership to punish corruption at the various levels of government and excessive cosmetic shrugs such as creating powerless anti-corruption institutions.

Having therefore investigated corruption in Ghana through the dimensions of Soft State theory, Prebendalism, Clientelism, Patrimonialism, and Neopatrimonialism, the article contends that these theories are not only credible for understanding the predicaments of African countries however it also provides relevant justifications for the ravaging and unbridled political corruption, particularly in Ghana. However, as a point of departure, the scholarly further contend that burglary and reckless extravagance in the public sector have further impoverished primeval society instead of fattening and therefore the misappropriated resources or wealth flows amongst the bureaucrats as well as political gurus regardless of their constituents. The outcome is ludicrous and detrimental.

Moreover, it is contended that the corruption problem is closely connected to the idiosyncratic nature and character of Ghana as a country and on the other hand the question of nationality. The paper concludes that to address the problem of political corruption in Ghana concrete actions which is probably one of the ways to go is to strengthen legislation -working according to the stipulations of the constitution with regards to avoiding conflicting legislation, and stopping the appointment of cronies to head business institutions and this will go a long way to reduce corrupt tendencies. In this sense, effective and strong political drive are needed within the political environment and leadership supports guaranteeing long-lasting and single-mindedness towards the fight against corruption. Essentially, the magnitude and the danger associated with corruption should be extremely emphasised in the political discourse instead of the gains that would destroy the foundations of the country's democracy. A Severe and stringent punishment must be devoted to corruption in high public offices. Empirical evidence shows that institutional buildings such as efforts to strengthen rule of law can be more effective in combating corruption in emerging democracies. Besides, reducing the cost of running an election, there must be an immediate effort to deal with issues relating to cronyism and nepotism in politics and with dispatch. It is imperative to add that corruption in Ghana is essentially a moral problem. Therefore, there is a need for attitudinal and behavioural change in Ghanaian politicking. This requires changing societal beliefs, arrangements, norms, and

values. Hence, because the status quo and the problem is hydra-headed, multifaceted, and colossal, the solution may conceivably appear unbounded.

References

- ACBR. (2018). Africa's Top 5 most politically-stable countries. <https://www.inonafrica.com/2018/02/08/africas-top-5-politically-stable-countries/>
- Akosah-Sarpong, K. (2008). The Corruption of Jerry Rawlings. Available at: <https://www.ghanaweb.com/GhanaHomePage/features/The-Corruption-of-Jerry-Rawlings-150169>
- Anti-Corruption Authorities (ACA). 2018. Commission on Human Rights and Administrative Justice
- Apaack, C. (2009). Massive Corruption Made Ex-President Kufuor Unfit For Mo Ibrahim Award Available at: <https://www.ghanaweb.com/GhanaHomePage/features/Massive-Corruption-Made-Ex-President-Kufuor-Unfit-For-Mo-Ibrahim-Award-170840>
- Ayee, J.A. (2016). *The Roots of Corruption: The Ghanaian Enquiry Revisited*. Institute of Economic Affairs (IEA), Ghana.
- BBC News. (2003). Ghanaians jailed for rice fraud. Available at: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/2984799.stm>
- BBC News. (2005). Ghana MP in US 'heroin' arrest". BBC African News website. BBC. November 22, 2005. Retrieved April 22, 2007
- BBC News. (2013). Ghana's Victoria Hammah sacked over \$1m claim. Available at: <https://www.bbc.com/news/world-africa-24864436>
- Benson, I. (2003). Ghana: Three NDC Appointees Jailed Over Quality Grain Scandal. Available at: <https://allafrica.com/stories/200304290273.html>
- Bertelsmann, S. (2018). Ghana Country Report
- Boateng, C. (2018). Ghana United against Corruption – National Anti-Corruption Action Plan. Graphic Online.
- Brinkerhoff, D.W. (2000). *Assessing political will for anti-corruption efforts: an analytic framework* Vol. 20
- Brobbe, C.A.B. (2016). Neopatrimonialism and Democratic Stability in Africa: A Case of Ghana's 1992 Democratization. *European Scientific Journal* December 2013 vol.2 ISSN: 1857 – 7881
- Business Day. (2016). Ghana's Mahama Cleared of Corruption over Car Gift.
- Cheeseman, N., Lynch, G., and Willis, J. (2016). Ghana shows a troubling willingness to accept Political corruption, our recent survey shows. *Washington Post*.

- CHRAJ. (2018). About Us
- Daily Graphic. (2006). The 'Hotel Kufour' Palaver. No conflict of Interest-CHRAJ
- Dudley, B.J. (1973). *Instability and Political Order: Politics and Crisis in Nigeria*. Ibadan: Ibadan University Press.
- Economic and Organised Crime Office (EOCO). 2018
- Freedom House. (2016). *Freedom in the World: Ghana*.
- GAN Integrity. (2018). *Ghana Corruption Report*.
- GBN. (2009). Tsikata rejects Kufuor's pardon but gets out of prison. Available at: <https://www.ghanabusinessnews.com/2009/01/12/tsikata-rejects-kufuors-pardon-but-gets-out-of-prison/>
- Ghana Palaver. (2005). Hotel Kufuor: President Bought it, Not Son. Available at: <https://www.ghanaweb.com/GhanaHomePage/NewsArchive/Hotel-Kufuor-President-Bought-it-Not-Son-82156>
- Ghana Web. (2017). Police, judges Most Corrupt in Ghana.
- GII. (2017). Opuni caused €2.1bn loss in 3 years through 3 fertilizer contracts – State. Available at: <https://www.tighana.org/news/trending-corruption-news/opuni-caused-2-1bn-loss-in-3-years-through-3-fertilizer-contracts-state-2/>
- GNA. (2008). Tsikata jailed five years. Available at: <https://www.modernghana.com/news/170475/tsikata-jailed-five-years.html>
- Goldthorpe, J.E. (1975). *The Sociology of the Third World: Disparity and Involvement*, London, New York Cambridge University Press.
- Gyekye, K. (1997). *Political Corruption: A Philosophical Analysis of a Moral Problem*. Accra: Sankofa Publishing Company, Ghana
- Gyimah-Boadi, E. (2002). *Confronting Corruption in Ghana and Africa*. Briefing Paper Ghana Center for Democratic Development (CDD-GHANA), Volume 4 Number 2.
- Jackson, M., Kirby, E., Smith, R., & Thompson L. (1994). Sovereign Eyes: Legislators' Perception of Corruption. *Journal of Commonwealth and Comparative Politics*, 32(1): 54-67.
- Kaufmann, D. (2005). "Legal Corruption" (PDF). World Bank. Retrieved 25 September 2012.
- Klitgaard, R. (1991). Political Corruption: Strategies for Reform. *Journal of Democracy*, 2(4): 86-100.

- Kojo, E. (2017). Here are the politicians accused of corrupt practices in Ghana. Available at: <https://www.pulse.com.gh/news/politics/allegations-here-are-the-politicians-accused-of-corrupt-practices-in-ghana/dj3fg5v>
- Koswe. (2018). Ghana Electoral Commission Corrupt. *The Zambian Observer*.
- Kukutschka, R. (2014). Overview of Corruption in Ghana. Transparency International.
- Le Vine, V. (1975). *Corruption in Ghana*. Indiana University Press on behalf of the Hutchins Center for African and African American Research at Harvard University. *Transition*, No. 47 (1975), pp. 48-50+52-61. Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/2934942> Accessed: 28-03-2020 21:45 UTC
- Medard, J.-F. (1996). *The Neopatrimonial State: Genesis and Contemporary Trajectories*, The University of Ottawa Press.
- Morris, S.D. (1991), *Corruption and Politics in Contemporary Mexico*. University of Alabama Press, Tuscaloosa
- Myjoyonline. (2007). Abodakpi jailed 10 years. Available at: <https://www.myjoyonline.com/news/abodakpi-jailed-10-years/>
- Myrdal, G. (1968), *Asian Drama. An Inquiry into the Poverty of Nations*, 3 Vols. New York: Pantheon
- Myrdal, G. (1970) *The 'Soft State' in Undeveloped Countries*. In *Unfashionable Economics: Essays in Honour of Lord Balogh*, edited by Paul Streeten. London: Weidenfeld and Nicolson.
- Nye, J.S. (1967). *Corruption and Political Development: A Cost-Benefit Analysis*. *American Political Science Review*, LXI (2): 417-427.
- OCCRP. (2019). Ghana Loses US\$3 billion to Corruption a Year. Available at: <https://www.occrp.org/en/daily/10498-ghana-loses-us-3-billion-to-corruption-a-year>
- Okello, C. (2018). High Hopes in Ghana after New Anti-Corruption Tsar Named. RFI.
- Osaghae, E.E. (1995). *Structural Adjustment and Ethnicity in Nigeria*. Research Report No. 98 Nordiska Afrikainstitutet.
- Osei-Amoako, Y. (2018). Reflections on Ghana's Office of the Special Prosecutor. Ghana Web.
- Peters, J. G. (1978). Political Corruption in America: A Search for Definitions and or A Theory or... *The American Political Science Review*, 72(3): 974-984.

- Rahman, K. (2018). Overview of corruption and anti-corruption in Ghana: U4 Anti-Corruption Helpdesk, CHR. Michelsen Institute.
- Republic of Ghana. (2011). National Anti-Corruption Action Plan, 2012-2021
- Richard, A. J. (1989). Democracy and Prebendal Politics in Nigeria: The Rise and Fall of the Second Republic: *The International Journal of African Historical Studies*, 1989, Vol. 22, No. 3 pp. 500-504
- Robert, W. (1987). *Political Corruption in Africa*, Aldershot.
- Rogow, A. & Lasswell, H. (1963). *Power, Corruption, and Rectitude*. Englewood: Cliffs, pp. 132-133.
- Seteolu, D. (2005). Historical Trajectories of Elections in Nigeria: The State, Political Elite, and Electoral Politics. In: Godwin Onu and Abubakar Momoh (Eds.): *Elections and Democratic Consolidation in Nigeria*. Lagos: Triad Associates, pp. 34
- Smith, B.C. (2007). *Good Governance and Development*, Palgrave Macmillan.
- Torny, E. (2018) "Read the 27 charges against Dr Stephen Opuni". Retrieved 2018-08-18.
- Transparency International. (2019). *Corruption Perception Index*.
- Transparency International. (2017). *Corruption Perceptions Index*.
- US Department of State. (2017). *Ghana Human Rights Report*.
- Werlin, H.H., (1972). The Roots of Corruption - The Ghanaian Enquiry. *Journal of Modern African Studies*, Vol. 10, No. 2 (Jul. 1972), pp. 247-266
Cambridge University Press Stable URL:
<https://www.jstor.org/stable/159965> Accessed: 28-03-2020 21:51 UTC
- World Bank. 2016. *Worldwide Governance Indicators*.
- Yankah, K. (2008). *Cultural Influences on Governance, in Ghana: Governance in the Fourth Republic*, Ed. Baffour Agyemang-Duah, Tema: Digibooks.

Dynamics of Marriages and Divorces by Settlements in the Economic-Geographic Region of Guba-Khachmaz

Tural Sh. Bayramov

bayramovtural777@mail.ru

*H. A. Aliyev, Azerbaijan National
Academy of Sciences*

orcid.org/0000-0002-5691-3760

JEL Code: J12, R10

Received: 13.10.2020

Revised: 14.11.2020

Accepted: 12.01.2021

Available Online: 21.03.2021

To cite this document

Bayramov, T., Sh. (2021). Dynamics of Marriages and Divorces by Settlements in the Economic-Geographic Region of Guba-Khachmaz. Equinox, Journal of Economics, Business & Political Studies, 8 (1), 46-63. doi:10.48064/equinox.810195

Abstract

The article describes the number of marriages and divorces in the urban-rural population in Guba-Khachmaz economic-geographical region and its separate administrative districts during 2001-2015. The number per person is also shown in the tables and relevant analyzes were conducted. Also, separate schedules of marriages and divorces in urban and rural settlements in the economic-geographical region during 1995-2019 were compiled and analyzed. Also, the share of marriages and divorces in 2019 and the number map per thousand people were compiled.

Ensuring sustainable socio-economic development requires the creation of new networks for processing agricultural products and increasing the level of service to the population. It is known that the socio-economic development of the region, the availability of a sufficient number of jobs, the creation of new jobs and the creation of services in accordance with the needs of the population create conditions for demographic development, as well as it has a positive effect on the dynamics of marriage.

Low socio-economic conditions of the population have led to the migration of able-bodied population living in urban and rural areas to other regions and foreign countries. This also has a negative impact on demographic indicators of the population living in settlements. As a result, the number of marriages in the region declined, and the number of divorces increased. Within the State programs on socio-economic development of the regions, new jobs were created to improve the living conditions of the population in the economic and geographical area. While employment of labor resources and the increase in natural population growth have a positive impact on demographic growth, it is still not enough.

Keywords: *Marriages, Divorces, Settlements, Region*

1. Introduction

Natural population growth, its age and gender characteristics play a key role in the formation of demographic indicators. Along with natural growth, marriage and divorce are also one of the main factors influencing the demographic development of the population. Due to the socio-economic difficulties created by the “transition period” in the early 1990s, able-bodied people of marriageable age left their homes and migrated to nearby regions or foreign countries. This has had a negative impact on the decline in natural population growth, the active participation of the population in the region in the migration process, the dynamics of marriages and divorces.

The sex-age and marriage-family composition of the population is formed under the influence of demographic, socio-economic and political factors. The high level of natural population growth in demographic processes creates favorable conditions for the formation of marriage and family structure of the population.

As in other regions of the country, the natural-geographical conditions, economic-geographical position, the general level of development of productive forces and its regional features have determined and are determining the settlement of the population in the Guba-Khachmaz (North-East Area of Azerbaijan Republic) economic-geographical region. The territory of this economic-geographical region has been inhabited by the Azerbaijani people since ancient times. Favorable natural and geographical conditions have created a good basis for intensive settlement and land acquisition, and have led to an increase in the demographic potential of the population. This can be explained by the relatively good socio-economic base of the villages of the Guba-Khachmaz economic-geographical region and the more favorable position of these settlements.

Favorable natural-geographical conditions and its variation in altitude zones allow to deal with different economic sectors. The proximity of the economic-geographical region to Russia and the passage of railways and highways, oil and gas pipelines of national importance through this area stimulated the demographic development of the population. The unimpeded sale of agricultural products to the Russian market has a positive impact on the demographic development of the region's population, the employment of the able-bodied population and the growth of the rural population.

The economic-geographical region has a favorable geographical position with oil, natural gas, agriculture, fruit growing, vegetable growing, grain crops, animal husbandry and processing industry. As based on the use of natural resource potential in the economic region, a diversified structure of industry and agriculture has been created. But modern potential does not provide a growing population of jobs and urban growth, social services lags behind modern requirements.

But for the time being, the functioning of objects in the light and food industries has not been fully restored. Ensuring sustainable socio-economic development requires the creation of new networks for processing agricultural products and increasing the level of service to the population. These measures will lead to the regulation of demographic development.

2. Literature Review

Both local and foreign scholars had discussed the issue of marriage and divorce, which are the main demographic indicators of the population in their study. According to Bruce Phillips and William Griffiths (2004), family-marriage relationships are a long-term process that results from respect, loyalty and commitment. Having a successful family relationship provides the foundation for raising children. According to them, the family model will reduce the number of divorces and increase the number of marriages. At the same time, scientists have noted the socio-economic problems created by the divorce, noting the model of divorce in their research. Unemployment, social problems, family conflicts and drug abuse were the main factors behind the breakdown of families and the increase in the number of divorces.

Betsey Stevenson (2006) noted that some married couples make decisions based on their budgets by thinking in advance about having children and how many children they will have. This is a key factor that has a positive effect on the formation of the family budget. According to the scientist, if there are fundamental changes in the law on divorce, it will reduce the number of divorces. He also pointed out that unsuccessful marriages and early marriages are among the main factors that negatively affect the increase in the number of divorced couples. According to Stevenson, the correct allocation of the family budget and increased investment in children's education are the main indicators that strengthen family relationships.

According to Betsey Stevenson and Justin Wolfers (2007), employment and the improvement of the socio-economic status of the able-bodied population are the main factors influencing the growth of marriages. Wars, job losses as a result of economic crises, and deteriorating social conditions are factors contributing to the increase in divorces. At the same time, scientists note that the reduction in the number of marriages is negatively affected by the desire of young people to live together. Thus, in high-income European countries, young people with higher education view family and marriage relations as an outdated tradition and prefer to live together. Scientists point out that such desires of young people are the factors that lead to a decrease in the number of marriages and an increase in the number of children born out of wedlock.

Barbara L. Wolfe (2008) showed that the number of divorces in industrialized countries has increased year by year. He also said that divorce has a negative impact on the social and psychological conditions of women and children. When

young people get married, they make a commitment to protect their long-term family relationships. However, in the case of divorce they evade these obligations.

Barantseva and Natalia A (2018) noted that twentieth-century marriage and family relationships were very different from twentieth-century marriages. At that time, young people worked together for the long-term marriage and education of their children, respecting family and marriage relations. Today, young people prefer to live together rather than the traditional family model. This leads to a decrease in the number of marriages. In addition, the low socio-economic status of the population and socio-psychological tensions among newlyweds were among the reasons for the increase in the number of divorces. Continuation of this trend has a negative impact on the deterioration of age and gender, demographic indicators and the level of natural growth of the population.

Eminov Z.N (2005; 2007; 2016) noted that the employment of the labor-intensive population has a positive effect on the increase in the number of marriages. He further noted that the increase in employment in rural areas, the creation of jobs in accordance with the needs of the population will lead to an increase in the level of natural growth and the number of marriages. As the highest rates of natural population growth are in rural areas, it is important to create new jobs so that people do not leave the countryside. This will both prevent rural discharges and have a positive impact on reducing the number of divorces.

Imran Rasul (2005) noted that the number of divorces has increased in modern times compared to previous years. Increased competition in the labor market, problems in the employment of the able-bodied population as a result of increasing needs in the family as the number of children increases are the factors that lead to an increase in the number of divorces. Divorce by mutual agreement increases the likelihood that both parties will be together again in the future.

Marianne P. Bitler, Jonah B. Gelbach, Hilary W. Hoynes, and Madeline Zavodny (2004) were reports that social programs introduced in Europe in the late twentieth century discouraged young people from marrying. Thus, the main purpose of the program was to help women with children. Considering that most young people in European countries prefer to live together than in traditional marriages. Thus, according to the authors, this program had led to a decrease in the number of marriages.

Rafael Gonzalez-Val and Miriam Marchen (2018) note that socio-economic indicators have a direct impact on family-marriage relations. Just as unemployment affects divorce, the high level of employment of the able-bodied population has had a positive effect on the number of marriages. Rising unemployment is forcing able-bodied people to leave their homes in search of work. The increase in migration has affected the demographic development of the population and the decrease in the number of marriages.

According to Susmita Roy (2011), job losses and unemployment as a result of the economic crisis lead to the dissolution of marriages. If one of the married couples loses his job, it does not affect the marital relationship. However, if the husband's unemployment period is prolonged, it will lead to the dissolution of the marriage. At the same time, the decline in employment has led to an increase in the number of divorces.

3. Material and Method

The article uses the works of scientists and researchers of the Republic of Azerbaijan on marriages and divorces, as well as data from the State Statistics Committee of the Republic of Azerbaijan.

Statistical, comparative analysis, cartographic methods were used in the research.

4. Analysis and Discussion

The Guba-Khachmaz economic-geographical region, which covers the northeast of the country, includes the administrative districts of Gusar, Khachmaz, Guba, Shabran and Siyazan. The population is located in 6 cities, 21 settlements and 474 rural settlements in the economic and geographical region.

According to the statistics as of 01.01.2020, the territory of the economic and geographical region is 6,96 thousand km² with a population of 554,7 thousand people, including the urban population of 183,4 thousand people and the rural population of 371,3 thousand people. The population density was 80 people per 1 sq. km. This region accounts for 8,0% of the population, 5,5% of the population, 3,4% of the urban population and 7,8% of the rural population.

In Europe prior to the 1990s reforms, the welfare system was widely regarded as providing disincentives to marriage because it primarily allocated benefits to single women with children. Some studies have concluded that more generous welfare programs were associated with higher rates of female household headship and nonmarital fertility and lower rates of marriage.

The work incentives created by welfare reform to effects on marriage and divorce. Improved labor force outcomes for women as a result of welfare reform could either increase or decrease the utility of being single relative to being married. An increase in women's earned income could lead to lower marriage rates and higher divorce rates if the independence effect dominates or to higher marriage rates and lower divorce rates if the stabilizing effect dominates (Bitler etc., 2004).

Marriage couples make decisions such as whether or not to have children, how many children to have, whether to buy a house, whether one spouse should invest in more education, and how to divide home versus market work. That situation affect both the value of their marriage in the future and their outside options. These investments have long been recognized by economists as a central part of marriage.

Divorce laws affect the incentive to invest in marriage-specific capital for several reasons. First, if divorce reform raises the divorce rate, then each spouse is less likely to reap the benefits of marriage-specific capital, reducing the incentive to jointly invest. To the extent that the change in divorce laws shifts bargaining power within the household, then decisions about marital investments may change, particularly if couples differ in their preferences for particular marital investments. Furthermore, once a marriage-specific investment has occurred, the returns are pure rents, and hence the incentive to jointly invest may depend upon the ability of the couple to commit to a specific distribution of future rents, which is likely shaped by divorce law. Finally, couples may use investment in marriage-specific capital strategically over-investing today so as to constrain their future selves to prefer to remain married than to divorce. As such, robust investment in marriage-specific capital may be used to partially offset the incomplete enforcement of marriage contracts by the state.

Investment in marriage-specific capital appears to be affected by the legal regime governing the right to divorce. The empirical evidence demonstrates that a switch to unilateral divorce reduces couples' willingness to make substantial investments early in their marriage. Couples are less likely to have children in the first two years, are less likely to support each other sequentially through school, and are more likely to have two full-time workers in the labor force and greater female labor force participation. Some of these investments may simply be being postponed, while others may never be made. Furthermore, these results are largely invariant to the laws governing property division (Stevenson, 2006).

As in other regions of the country, marriage and divorce form the main demographic base of the population in the Guba-Khachmaz economic-geographical region. As a result of the general socio-economic processes taking place in the country, changes have taken place in the development of marriages and divorces. One of the factors that have a positive impact on the natural growth of the population in the region, especially in rural areas, as in our country, is the increase in the number of marriages. The increase in divorces has a negative impact on the breakdown of families and the threat to the successful future of children, their formation as patriots and personalities.

The nature of family life in America has changed dramatically over the past fifty years. Fewer persons are marrying than ever before, those who marry do so later in life and more marriages are now broken by divorce than death. Understanding the cause and effects of these changes is important for a number of reasons. First, changing marital patterns have implications for individual behavior over the life cycle, such as labor market attachment, savings and fertility. Aggregated across households, these changes will have considerable macroeconomic implications. Second, the decline in marriage is of concern if marriage is viewed as a good thing, in that there are positive private and social returns to marriage. Indeed shows a

robust correlation between being married and having better health, earning higher wages, and accumulating more wealth.

Moving from a mutual consent to a unilateral divorce regime then has two opposing effects on the incentives to marry. On the one hand, individuals now know they cannot be stuck in a marriage they would prefer to leave. On the other hand, they may be in a marriage in which they prefer to stay but their spouse prefers to leave.

Overall, the move to unilateral divorce may lead to selection into marriage such that newly matched couples are less likely to divorce than the existing couples. This selection effect may then offset the pipeline effect of unilateral divorce leading to higher divorce rates among existing married couples. It is this latter effect that has been focused on in the public policy debate on the reform of divorce laws. This result is also in contrast to the view that more liberal divorce laws simply reduce the costs of exiting marriage and so increase divorce payoffs. If so, the prediction from almost any search model would be that because individuals then become less selective in their original marriage decision, marriage rates should rise moving from mutual consent to unilateral divorce (Rasul, 2005).

As can be seen from Table 1, the number of marriages in the urban population of Guba-Khachmaz economic-geographical region during 2001-2005 was 1129, and the number of divorces was 194. The number of marriages in rural areas (2272) was 2.0 times higher than in urban areas, and the number of divorces (123) was 1.6 times lower.

Table 1: The number of marriage and divorce in the economic-geographical region of Guba-Khachmaz (thousand people)

	2001-2005				2006-2010				2011-2015			
	urban population		rural population		urban population		rural population		urban population		rural population	
	marriage	divorce	marriage	divorce	marriage	divorce	marriage	divorce	marriage	divorce	marriage	divorce
Guba-Khachmaz	1129	194	2272	123	1618	221	3038	190	1536	316	3081	248
Gusar	136	30	458	54	214	42	611	61	203	81	607	44
Khachmaz	392	73	708	41	537	81	903	59	532	99	926	95
Guba	229	47	787	15	314	37	1099	47	320	53	1134	68
Shabran	191	22	222	11	288	33	304	21	258	45	282	33
Siyazan	181	22	97	2	265	28	121	2	223	38	132	8

Different dynamics of the number of marriages and divorces by settlements can be observed in different administrative districts. The number of marriages (392) and divorces (73) in Khachmaz administrative district was higher than in other administrative districts. The highest number of marriages in rural areas was registered in Guba (787) and Khachmaz (708) administrative districts.

In 2006-2010, the number of marriages in the urban population in the economic-geographical region (1618) was 1.4 times higher than in 2001-2005, and the number of divorces increased relatively to 221. The number of marriages in the rural population increased by 1.3 times compared to the previous year and was 3038, and the number of divorces increased by 1.5 times and was 190.

It is clear from the analysis of individual administrative districts that the highest number of marriages and divorces in the city population was registered in Khachmaz administrative district. Respectively, the number of marriages was 537, and the number of divorces was 81. According to the number of marriages in Khachmaz administrative region, it was 1.4 times higher than in 2001-2005. The highest number of marriages in rural areas was in Guba and Khachmaz administrative districts. 1099 and 903 marriages were registered respectively.

The number of marriages and divorces in Guba-Khachmaz economic-geographical region during 2011-2015 differed from the previous statistics. Thus, the number of marriages in the urban population in the economic-geographical region decreased compared to 2006-2010 and amounted to 1536 marriages, while the number of divorces increased 1.4 times and amounted to 316 divorces.

The recent rise in divorce rates in industrialized countries has generated a great deal of attention from researchers and policy makers. Many worry about the negative economic consequences of divorce for women and children, and there is some evidence that more liberal divorce laws have negative effects on long-term outcomes for children. On the other hand, recent research suggests that divorce increases physical and psychological well-being for both partners. Thus it seems clear that divorce legislation has potential effects on large segments of the population and on several important dimensions related to both economic and psychological well-being.

Individuals behave rationally, have full information and have transferrable utilities. After each period's marriage decision individuals receive a wage shock, thus marriage decisions will take into consideration wage uncertainty. Individuals will marry if and only if the expected value of getting married exceeds that of remaining single. The decision to obtain a divorce depends on the value of each spouse's outside option relative to that within marriage. Household's decisions are assumed to be governed by partial commitment or by no commitment. With partial commitment, the couple can obtain a divorce if and only if both spouses desire to do so. With no commitment either couple can initiate a divorce. With partial commitment spouses cannot change their bargaining position during the duration of the marriage.

Rather the bargaining process occurs at the time of marriage, and since divorce is only available with both spouses consent neither spouse has the ability to change the bargaining position. On the other hand, if households are governed by no commitment, spouses' bargaining positions within the household can vary across periods and during the length of the marriage. The bargaining position within marriage depends on the current situation rather than that which existed at the time of marriage (Wolfe, 2008).

Able-bodied people are unable to find jobs that meet their needs and, as a result, leave their settlements and actively participate in migration processes. This factor has a direct impact on the demographic development of the region's permanent population, as well as changes in the number of marriages and divorces.

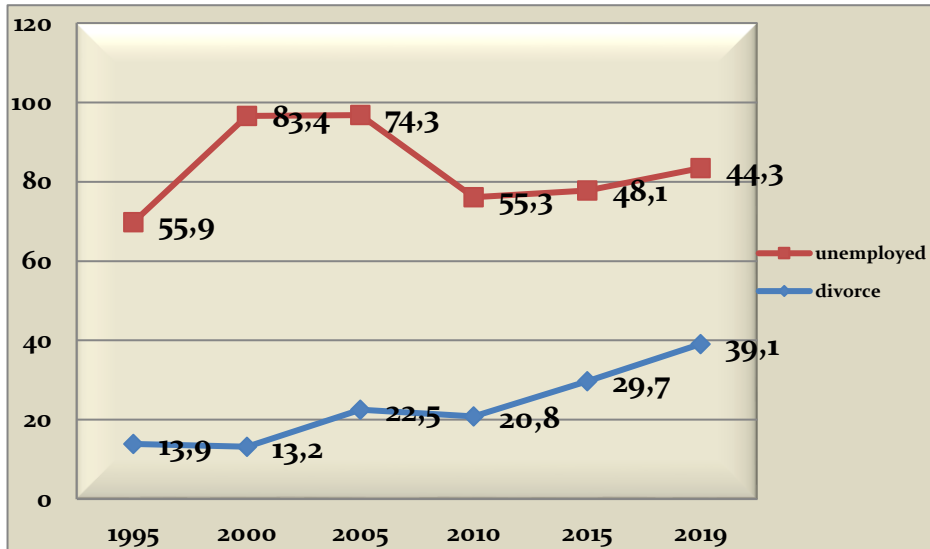
In the economic-geographical region, the number of marriages in the rural population increased slightly compared to 2006-2010, 3081 marriages, and the number of divorces increased again and increased by 248 divorces or 1.3 times. The highest number of marriages in urban and rural areas was in Khachmaz (532 marriages) and Guba (1134 marriages) administrative districts. The highest number of divorces in settlements was registered in Khachmaz administrative district, which was 99 and 95 divorces, respectively.

Social and economic factors have led to an increase in marriages, and wars have led to an increase in divorces. The increase in the number of divorces after World War II provides a basis for this conclusion. Also, uneducated women have a higher divorce rate than educated women. In the United States, young people with higher education view marriage as an "outdated tradition" and prefer to live together rather than formally. Accordingly, the number of marriages in the United States is low and the number of divorces is high. In high-income and industrialized countries such as the United States, Canada, the United Kingdom and France, young people live according to the Nordic model. Thus, they live together informally for 3-5, sometimes 5-8 years, and therefore the number of children born out of wedlock increases every year (Stevenson and Wolfers, 2007).

As can be seen from the graph (Figure 1), the rate of unemployed and divorced in the Guba-Khachmaz economic-geographical region for 1995-2019 is given. It is clear from the analysis of the graph that the increase in the rate of unemployed has a direct impact on the increase in the rate of divorces. In 1995, the rate of unemployed in the economic-geographical region was 55.9 percent. The rate of divorces was 13.9 percent.

Although the share of divorces decreased in 2000 (13.2%), the share of the unemployed increased 1.5 times compared to the previous year and amounted to 83.4%. The increase in the share of unemployed in the region has led to the migration of able-bodied people. The increase in the number of migration has had a negative impact on the demographic development of the population, the violation of age and gender, the increase in the number of marriages.

Figure 1: The rate of divorces and unemployed in the economic-geographical region of Guba-Khachmaz for 1995-2019 years

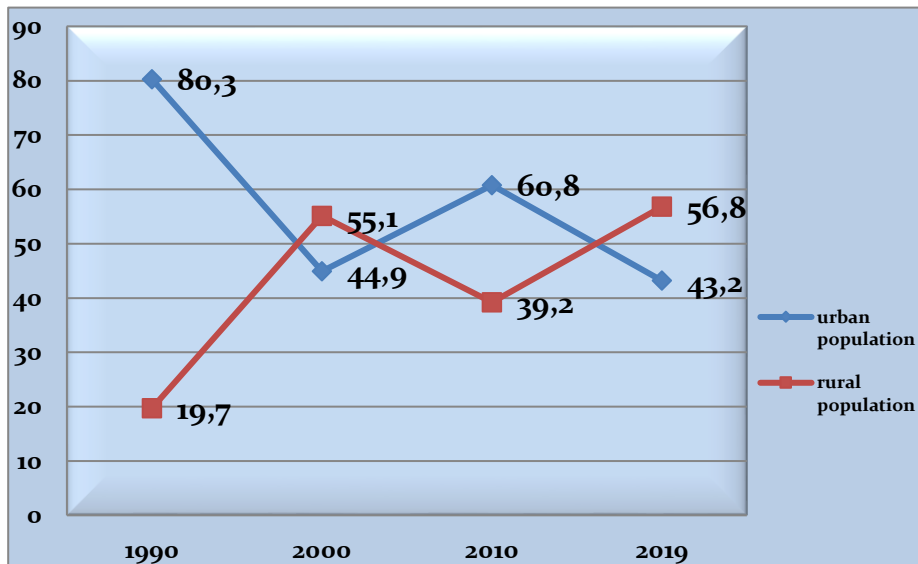
The share of unemployed in the economic-geographical region in 2010 (74.3%) decreased by 1.3 times compared to 2005 and was 55.3%. In the same year, the number of new jobs created in the economic-geographical region was 5,965, and the number of permanent jobs was 2,472. The increase in the number of jobs has had a positive impact on the socio-economic conditions of the population in the region, leading to a decrease in the number of unemployed. The share of divorces increased 1.5 times compared to 2000 (13.2%) and amounted to 20.8%. The breakdown of family and marriage relations, the migration of the able-bodied population to neighboring regions or Russia in search of work, women's working careers and the desire to work are among the factors influencing the age of marriage and divorce.

Marriages and divorces are one of the demographic indicators of the population and determine natural growth, which is the main source of population growth. The high number of marriages in cities is due to the migration of the population to cities, the large number of young people in cities and the rapid development of new industrial cities in the country [7].

It is clear from the analysis of the graph (Figure 2) that the rate of divorces in the Guba-Khachmaz economic-geographical region has different dynamics. Thus, although the rate of divorces in the rural population in the economic-geographical region in 1990 was 19.7 percent, the rate of divorces in the urban population was 4.1 times higher. Over the next 10 years, the number of rate in urban areas decreased, but increased in rural areas.

After 2010, there was an increase in the number of divorces in urban and rural areas. Thus, the share of divorces in urban areas increased by 1.3 times compared to 2000 (44.9%) and amounted to 60.8%. The low living standards of the population and the lack of jobs in accordance with the needs of the able-bodied population have led to an increase in the migration of the permanent population in the settlements. The active participation of the region's population, especially hard-working young people, in migration processes has contributed to the decline in the number of marriages.

Figure 2: The rate of divorces in the economic-geographical region of Guba-Khachmaz for 1990-2019 years

Marriage has long been a revered social institution. Often portrayed as the embodiment of commitment and devotion, it lays a foundation for lasting companionship and the rearing of children. Of the many aspects that generate the cherished notion of “family”, few tend to be more important than marriage. Despite these traditional sentiments, the sanctity of marriage has been challenged in the past few decades, as the number of people marrying has stagnated and divorce rates have increased. There are common causal factors for changes in trends to marry and divorce. However, the rise in marriage breakdown has typically attracted more focus because of the greater problems it is perceived to create. Depression and other psychiatric problems, social withdrawal, child abuse, and drug use have all been mooted as consequences of family failure (Phillips and Griffiths, 2004).

In Guba-Khachmaz economic-geographical region, the share of divorces in the urban population in 2019 was 43.2%, and the share of divorces in the rural

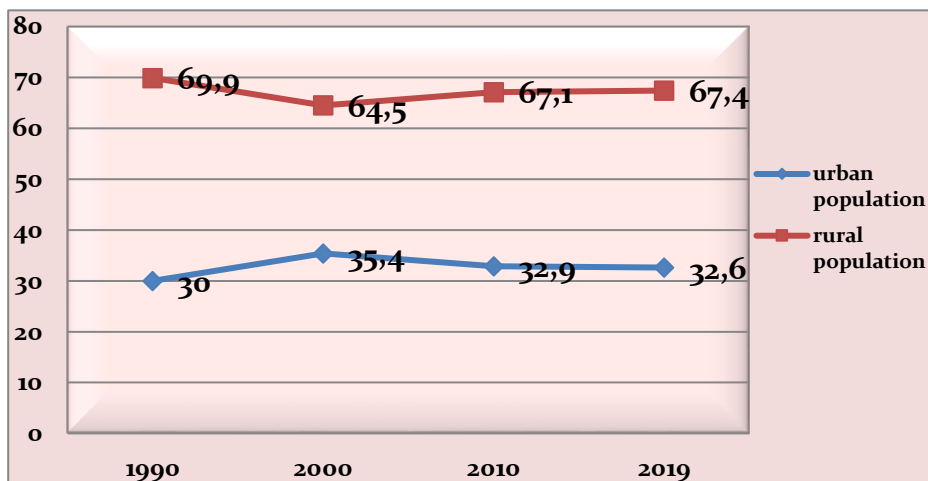
population was 56.8%. The creation of basic jobs in urban areas and the higher level of social infrastructure in urban areas than in rural areas have had a negative impact on the demographics of the rural population by accelerating migration.

In the 60's and 80's of the last century, marriage and family relations were very different from modern marriage. Low socio-economic conditions of the population, socio-psychological mismatch between newlyweds have led to an increase in the number of divorces among young people. Nowadays, young people prefer to live together outside of marriage than in the traditional family model. This has led to a deterioration in the age and gender characteristics of the population, an increase in the number of divorces and children born out of wedlock, and the emergence of significant differences between demographic indicators in settlements. In rural areas, able-bodied people leave their homes and migrate to larger cities in order to find work. The declining number of young people in rural areas and the increase in the number of older people have led to "demographic aging" (Barantseva, 2018).

As can be seen from Figure 3 in the Guba-Khachmaz economic-geographical region, the rate of marriages in 1990 was 30 percent for the urban population and 69.9 percent for the rural population. In 2000, the rate of marriages in the urban population decreased by 1.8 times compared to 1990. In the economic-geographical region in 2010 there was an increase in the rate of marriages in urban and rural areas. There were 32.9 percent and 67.1 percent marriages, respectively.

Improving the living standards of the population in the region, the availability of jobs in accordance with the needs of the working population has had a positive impact on the development of demographic indicators. The number of marriages increase has had a positive affect natural increase level of population.

Figure 3: The rate of marriages in the economic-geographical region of Guba-Khachmaz for 1990-2019 years

Rising unemployment rates in the economy can subject marital relationships to a lot of stress. This is true of even those couples who have jobs as they are gripped with anxiety and fear. Anecdotal evidence suggests that divorce rates fell sharply during the Great Depression. More recently, following the recession and the slump in the housing market in the US, many couples are realizing that they do not have enough resources to take on life as singles. Shifts in the unemployment rate can affect marriages in at least two ways. Firstly, it can affect the non-pecuniary component of match quality.

Rising unemployment rates in one's sector may lead to a change in one's personality, say, by making one more acrimonious. This can potentially lead to a divorce. Secondly, a rise in the unemployment rate can affect marital surplus by changing the amount of expected income one would have access to within marriage relative to singlehood. Staying married enables one to have some control over spouse's income even if one were to lose his/her job. This pecuniary component of match quality depends on the husband's and the wife's job loss probabilities, which in turn depends on the unemployment rate in their respective sectors. When the unemployment rate in the spouse's sector is low, a small increase in one's sector specific unemployment rate may initially reduce the odds of a divorce. However, if the unemployment rate in the spouse's sector is high, the possibility of reaping pecuniary benefit out marriage diminishes and further increases in the unemployment rate in one's sector may increase the marriage dissolution probability (Roy, 2011).

It is clear from the analysis of the second table that the number of marriages and divorces per thousand people in Guba-Khachmaz economic-geographical region during 2000-2019 differed from the indicators of the neighboring economic-geographical region. In 2000, Guba-Khachmaz economic-geographical region was higher than Sheki-Zagatala and Mountainous-Shirvan economic-geographical regions in terms of the number of marriages per thousand people (6.4 marriages) in the city population. According to the number of divorces per thousand people (0.4 divorces) in the rural population, the highest rate falls on the share of this economic-geographical region.

Table 2: The number of marriage and divorce in the economic-geographical regions (per thousand people)

	2000				2010				2019			
	urban population		rural population		urban population		rural population		urban population		rural population	
	marriage	divorce	marriage	divorce	marriage	divorce	marriage	divorce	marriage	divorce	marriage	divorce
Guba-Khachmaz	6,4	0,8	5,5	0,4	9,9	1,7	9,7	0,5	6,4	1,9	6,5	1,2
Shaki-Zagatala	6,2	0,6	5,8	0,3	8,4	1,0	8,6	0,6	6,2	1,8	6,7	1,3
Daghlig-Shirvan	5,2	0,8	5,7	0,3	9,2	1,1	9,3	0,5	7,7	1,2	6,6	1,1

The effects of the business cycle are usually measured in terms of unemployment rates, or price and poverty indices, but it also has strong social and individual implications. For instance, economic conditions can affect family stability. Individual decisions about getting married or divorced, or planning a pregnancy, can vary considerably depending on the employment situation of the spouses. The first perspective leads to a positive association between the unemployment rate and divorce, although the effect should be greater when the variables are lagged, since the stress of decreasing employment opportunities takes time to affect marital stability. From the cost-of-divorce perspective, a job loss can generate economic constraints, making access to a potentially-costly divorce more difficult; for that, the increase in the unemployment rate should be inversely related to the divorce rate.

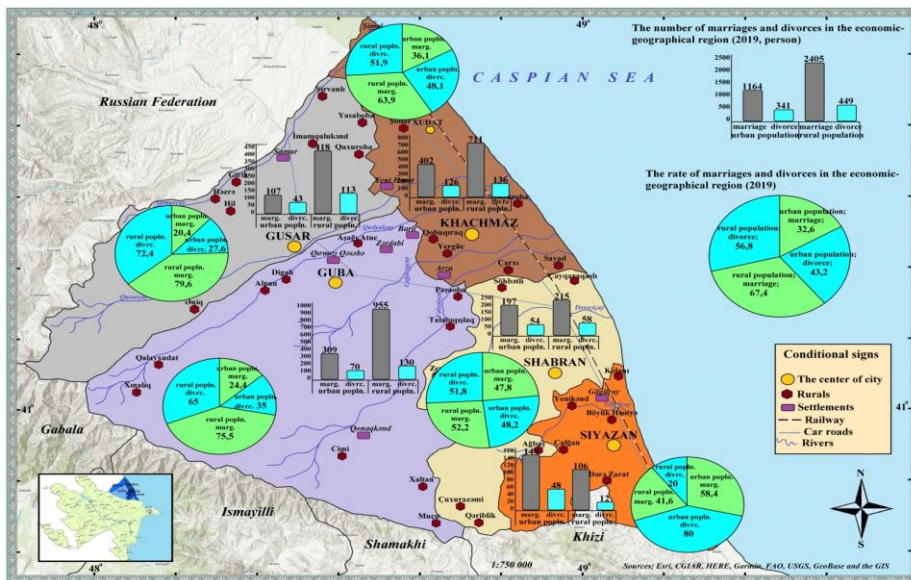
Divorce rates may be low, either because marriage rates are low or because marriages are less likely to end in divorce. To explore this issue, we could have used an alternative definition of divorce rates, measured as the annual number of divorces per 1,000 of the married population. This analysis would have been less reliable due to the scarcity of data on the total number of marriages, which is only available when each census is collected, normally every 10 years. Another potential problem with the use of the unemployment rate is that variations in the rate can be due to changes in marriage and divorce situations. Non-married women appear to be more likely to enter the labor market than married women; then, in the case that fewer individuals married or many individuals become divorced, more women may be participating in the labor market. Nevertheless, it is not clear whether decreases or increases in women's participation in the labor market correspond with variations in the overall unemployment rate. Additionally, the rise in divorce rates has been found to account for a very small part of the increase in female employment rates (Gonzales-Val, 2018).

In 2010, the highest number of marriages per 1,000 people in urban and rural areas was registered in the Guba-Khachmaz economic-geographical region. There were 9.9 and 9.7 marriages, respectively. The lowest rate was in the Sheki-Zagatala economic-geographical region. The number of divorces per thousand people in Guba-Khachmaz economic-geographical region was 1.7 divorces per thousand people. As for the rural population, the lowest number of divorces per thousand people was registered in Guba-Khachmaz and Mountainous-Shirvan economic-geographical regions and was 0.5 divorces.

Marriages and divorces are one of the main indicators of the formation of family-marriage relations. Their dynamics are important for regulating the population, the formation of sex and age, reducing migration. During the years of independence, the deterioration of the financial situation of the population, the difficulty of providing jobs and housing has led to a decrease in marriages and divorces. Divorces occur mainly in the first years of marriage, so their dynamics are interrelated (Eminov, 2007).

The map (Figure 4) was shown the different dynamics of marriages and divorces in urban and rural settlements of Guba-Khachmaz economic-geographical region. As can be seen from the map, in 2019, the number of marriages was 1164 people by urban settlements in the economic-geographical region. Also, the number of divorces was 341 people by urban settlements. The number of marriages was 2405 people in the rural settlements. As well as, the number of divorces was 449 people in the rural settlements. In the rural areas the indicators of marriages and divorces was higher than urban areas.

Figure 4: The dynamics of marriage and divorce in the economic-geographical region of Guba-Khachmaz (2019)

In Guba-Khachmaz economic-geographical region, the share of marriages and divorces in the urban population was lower than in the rural population. Thus, the share of marriages in the rural population was 67.4%, 2.1 times higher than the share of marriages in the urban population (32.6%). The share of divorces was 56.8% in the rural settlements.

Marriage and divorce are one of the demographic indicators of the population and determine natural growth, which is the main source of population growth. Marriages are more common in rural areas. The total number of marriages and divorces in the regions is formed according to the population (Eminov, 2016).

5. Conclusions

Thus, taking into account the dynamics of the number of marriages and divorces in the Guba-Khachmaz economic-geographical region and a comparative analysis of statistical indicators, the following conclusions can be drawn:

1. From the analysis of statistical indicators in Guba-Khachmaz economic-geographical region it is clear that in the first years of independence the absolute number of marriages in urban and rural settlements was high, but after 2010 it decreased and the absolute number of divorces increased. At present, the tendency to increase the absolute number of divorces continues both in the general economic-geographical region and in its individual regions.
2. Due to the low socio-economic conditions of the population, especially young people in the economic-geographical region, the breakdown of family relations, early marriage, forced marriage of girls has led to a decrease in the number of marriages and divorces.

References

- Barantseva, Natalia A. (2018). Dynamics of marriage-family relations of the population of the south of Krasnoyarsk Kara in the late 1940s-1980s. *Toms State University Journal*, 428(3), 54-63.
- Barbara L. Wolfe. (2008, June). Divorce and Divorce Reform: A reconciliation of results at odds. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/266268483_Divorce_and_Divorce_Reform_A_reconciliation_of_results_at_odds.
- Betsey Stevenson. (2006). The Impact of Divorce Laws on Marriage-Specific Capital. *Journal of Labor Economics*, 25(1), 75-94.
- Betsey Stevenson, Justin Wolfers. (2007). Marriage and Divorce: Changes and their driving forces. *Journal of Economic Perspectives*, 21(2), 27-52.
- Bruce Phillips, William Griffiths. (2004). Female Earnings and Divorce Rates: Some Australian Evidence. *Australian Economic Review*, 37(2), 139-152.
- Eminov Z.N. (2005). The population of Azerbaijan. Baku: Chiraq.
- Eminov Z.N. (2007). Demographic bases of family-marriage relations in Daglig-Shirvan economic-geographical region. Works of the Azerbaijan Geographical Society. (pp. 310-315). Mountain geosystems of Azerbaijan; problems and perspectives, Baku.
- Eminov Z.N. (2016). The dynamics of marriages and divorce in the Republic of Azerbaijan. Azerbaijan National Academy of Science Institute of Geography named after academic H.A.Aliyev. (pp. 77-83). Problems of population and demographic development in the Sheki-Zagatala economic-geographical region, Baku.
- Imran Rasul. (2005). Marriage Markets and Divorce Laws. *Journal of Law, Economics and Organization*, 22(1), 30-69.
- Marianne P. Bitler, Jonah B. Gelbach, Hilary W. Hoynes, and Madeline Zavodny. (2004). The Impact of Welfare Reform on Marriage and Divorce. *Journal of Demography*, 41(2), 213-236.
- Rafael Gonzales-Val, Miriam Marcén. (2018, August). Unemployment, Marriage and Divorce. *Applied Economics*, 50(13), 1495-1508, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00036846.2017.1366642?journalCode=raec20>.
- Regional analysis of demographic processes in the Republic of Azerbaijan. (2003). Baku.
- Susmita Roy. (2011, July). Unemployment Rate and Divorce, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1475-4932.2011.00746.x>.

Bayramov, T., Sh. (2021). *Dynamics of Marriages and Divorces by Settlements in the Economic-Geographic Region of Guba-Khachmaz*. *Equinox, Journal of Economics, Business & Political Studies*, 8 (1), 46-63. doi: 10.48064/equinox.810195

The State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan. (2020). *Demographic Indicators of Azerbaijan*. Baku.

The State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan. The number of natural increase, birth and death of Azerbaijan Republic by urban and districts for 1990-2019 years. Retrieved from July 7, 2020. <https://www.stat.gov.az/source/demography/>

Women and Economic Development in Turkey: An Empirical Analysis

Fatma Budun

fatmabudun@gmail.com

Eskişehir Osmangazi University

orcid.org/0000-0002-1019-7738

JEL Code: O10, C32

Received: 06.03.2020

Revised: 01.06.2020

Accepted: 30.12.2020

Available Online: 21.03.2021

Abstract

After the industrial revolution, the role of women in the economy has increased all over the world. The phenomenon of globalization has further increased the role of women in the economy. Turkey is no exception to this development. Especially in the last two decades, the labour force participation rate of women in Turkey shows a significant increase. The education level and rate of women has increased in the same way. This study examines the role of women on economic growth of Turkey and covers the years 1991-2018. In this period, the relationships between women's labour force participation rates and economic growth in Turkey were examined empirically using VAR and Granger Causality methods. The findings shows a positive relationship was observed between female labour force participation and economic growth.

Keywords: Women , Development , VAR Analysis

To cite this document

Budun, F. (2021). Women and Economic Development in Turkey: An Empirical Analysis. *Equinox, Journal of Economics, Business & Political Studies*, 8 (1), 64-76.
[doi:10.48064/equinox.699770](https://doi.org/10.48064/equinox.699770)

Türkiye'de Kadın ve Ekonomik Kalkınma İlişkisi: Ampirik Bir Analiz

Öz

Sanayi devrimi ile birlikte kadınların ekonomideki rolü bütün dünyada artmaya başlamıştır. Küreselleşme olgusu bu trendi daha da artırmıştır. Türkiye de bu gelişimin dışında değildir. Özellikle son 20 yıldır Türkiye'de kadının işgücüne katılım oranı belirgin bir artış göstermektedir. Kadınların beşeri sermaye yatırımı da aynı trendi göstermektedir. Türkiye'de kadının ekonomik büyüme üzerinde ki rolünü inceleyen bu çalışma 1991-2018 yıllarını kapsamaktadır. Söz konusu dönemde Türkiye'de kadının iş gücüne katılım oranı ve ekonomik büyüme ilişkisi ampirik olarak VAR ve Granger Nedensellik yöntemleri kullanılarak incelenmiş ve kadın iş gücüne katılımı ile ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü ilişkiyi gösteren deliller ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Kalkınma, VAR Analizi

1. Giriş

Kadınların işgücüne katılımı 2. Dünya savaşından sonra daha da artmıştır. Kadınların işgücü piyasasında istihdam edilmesi ekonomik özgürlüğün yanında kendilerine olan toplum açısından güven ve saygı için de önemli bir faktördür. Üreten ve ülkesine katma değer sağlayan bir hal alması kadın için de çevresi için de önem arz etmektedir. Kadınların işgücüne katılması hem ekonomik hem de sosyal ve kültürel açıdan kalkınmayı sağlayan yoksulluğun azaltılmasında etkili olan önemli sebeplerden biridir. Kadın ve erkek arasındaki eşitlik ne kadar sağlanırsa GSYH artışının da o kadar yüksek olması beklenir.

Çalışmamızın amacı, Türkiye’de kadının istihdam oranıyla ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi belirlemek ve literatüre katkı sağlamaktır. Bu nedenle de 1991-2018 dönemi Türkiye’de kadının işgücüne katılım oranı ile büyüme arasındaki ilişki incelenmiştir Çalışmanın temel hipotezi, kadın istihdam oranı ve ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki vardır. Bu ilişkiyi kanıtlamak için 1991-2018 dönemde Türkiye’de kadının iş gücüne katılım oranı ve ekonomik büyüme ilişkisi ampirik olarak VAR ve Granger Nedensellik yöntemleri ile incelenmiştir. Bu analiz yapılırken ilk olarak serilerin durağanlıkları test edilip Engle-Granger eşbütünleşme testi yapılmıştır. Daha sonra VAR modeli oluşturulmuş ardından da Granger nedensellik yöntemi uygulanarak değişkenler arasındaki Granger nedensellik sınaması gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışma 5 bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünü takip eden ikinci bölümde kalkınmanın tanımı yapılacaktır. Üçüncü bölümde literatür incelemesine yer verilecektir. Dördüncü bölüm analizimizde kullanacağımız ekonometrik modelin tanıtılacağı ve bulguların tartışılacağı bölüm olacaktır.

2.Kalkınma

1776 yılında Adam Smith’in “Ulusların Zenginliği” adlı eserinde, ilk kez kalkınma kavramına değinilmiştir. Modern anlamda kalkınma, 1940’lı yılların sonuna doğru başlamıştır. 2. Dünya savaşından sonra, kalkınma gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerindeki ilerlemeleri açıklamak için oluşturulmuş kavramlardan biri haline gelmiştir. Kalkınma ilk zamanlar büyüme kavramıyla ifade edilse de zamanla içeriği genişletilmiş, insan ve çevre merkezli bir hale getirilmiştir (Günsoy ve Özsoy; 2017,1).

2.1.Kadınların İstihdama Katılması

Kadın emeği 19.yy Osmanlı imalat sektörünün de olmazsa olmazıydı. Osmanlı İmparatorluğu’nda kadın emeği en çok tarım sektöründe istihdam edilmekteydi. Batıda olduğu gibi evlerde kurulmuş tezgahlarda faaliyet yaparak da ev ekonomisine destek olunurdu. Fabrikada kadınların çalışması ise, Rumeli bölgesinde yaşayan Müslüman olmayan toplumlarda 1840’larda başlamasına rağmen, Müslüman toplumda başlaması 1860’ları bulmuştur. Dini köken olarak

bu fabrikalarda çalışan Müslüman kadınların sayısı daha azdır. 1915 yılına gelindiğinde ülkenin en önemli sanayi kuruluşlarında çalışanların yaklaşık 1/3'ü kadındır (Makal, 2015,42).

Cumhuriyetin ilanından sonra Türkiye'nin izlediği ithal ikameci sanayi politikasının uygulandığı dönemde, kadınların iş gücüne katılım oranı sınırlı düzeyde kalmıştır. İkinci Dünya Savaşı yıllarında erkeklerin seferberlik nedeniyle silah altına alınmaları sonucu işgücü içinde kadınların ve çocukların oranı biraz artsa da kadınların sanayi istihdamı içindeki payı hala beklenen kadar yüksek değildir. 2000li yıllarda AB'ye uyum sürecinde kadın istihdamının artırılması hedeflenmiş ve iki çözüm önerisi sunulmuştur. Bunlar; esnek çalışmanın teşvik edilmesi ve kadın girişimciliğin desteklenmesidir (Aslantepe, 2015,153-165).

Kadınların işgücüne katılımı toplum açısından zincirleme etkiye sahiptir. Kadınların işgücüne katılımının makroekonomik ve sosyal açıdan etki etmesinin yanında tasarruf eğilimlerine, harcama alışkanlıklarına, sağlık ve eğitim harcamalarına, doğurganlığa ve çocuk ölümlerine etki etmektedir. Böylece kadınların işgücüne katılımı sürdürülebilir büyüme ve kalkınmaya olumlu etki etmektedir. Kadının işgücüne katılması ek gelir yaratması ve kadının tasarruf eğilimin erkeklere göre daha fazla olmasından dolayı hane halkının tasarruf alışkanlıklarını da doğrudan etkiler (Günsoy ve Özsoy, 2017, 25).

Ekonomik kalkınma arttıkça, kadının ekonomik, sosyal ve toplumsal statüsünün de güçlenmesi beklenmektedir. Kadınların ekonomik, sosyal ve toplumsal açıdan güçlenmesi kalkınmanın da hız kazanmasına sebep olmaktadır (Tutar ve Yetişen, 2009,118).

Kadınların iş yaşamını düzenleyen fakat Türk Kanunlarında belirtilmemiş iki önemli ILO sözleşmesi vardır: 156 sayılı Ailevi Sorumlulukları Olan İşçilerle ilgili sözleşme ve 177 sayılı Ev Eksenli Çalışma Sözleşmeleri'dir. Bu sözleşmeler kadın ve erkek tüm işçiler için düzenlenmiş olsa da tüm dünyada sosyo-ekonomik ve kültürel anlamda en çok kadınları ilgilendirmektedir (Aslantepe, 2015,141).

AB'de kadınların çalışma çağındaki nüfusun (15-64 yaş arası) işgücü piyasası dışındaki kişilerin oranı 2002'de %31,4 iken, 2018'de %26,3'lük daha düşük bir düzeye inmiştir. İşgücü piyasası dışındaki kişilerin azalması, temel olarak çalışan kadınların artan katılımı ile açıklanmaktadır. İşgücü piyasası dışındaki kadınların payı 2002-2018 döneminde% 39,5'ten% 31,8'e düşerken, kadınlardaki bu 7,7 puanlık düşüş karşısında, erkeklerin oranı sadece 2,4 puan gerilemiştir. (2002'de % 23,2'den 2018'de %20,8'e düşmüştür) (<https://ec.europa.eu/>, Erişim Tarihi: 01.12.2019).

2017'de AB'de kadınlar ortalama brüt saatlik kazançlarını karşılaştırırken erkeklerden % 16 daha az kazandıkları verilere yansımaktadır. Ortalama olarak, tüm üye devletlerde kadınlar erkeklerden daha az kazanmaktadır, ancak bu cinsiyetler arası fark ülkeden ülkeye değişmektedir. En büyük farklılıklar Estonya (% 25,6), Çekya (% 21,1), Almanya (% 21,0), Birleşik Krallık (% 20,8), Avusturya

(%19,9) ve Slovakya'da (%19,8) gözlenmektedir. Öte yandan, kadınlar ve erkekler arasındaki kazançlar arasındaki en küçük farkların Romanya (%3,5), İtalya ve Lüksemburg (her ikisi de %5,0), Belçika (%6,0) ve Polonya'da (%7,2) olduğu tespit edilmiştir (<https://ec.europa.eu> , Erişim Tarihi: 01.12.2019).

Kadın istihdamı;

- Kadınların ekonomik bağımsızlığa kavuşmalarını sağlar ve hane içi karar alma süreçlerinde kadının gücünü artırır. Kadın erkek eşitliğinde en önemli koşul kadınların istihdama katılmasıdır.
- Sürdürülebilir ekonomik büyüme ve bütün bölgelerde dengeli bir sosyal kalkınma için de önem arz eder. Çalışma yaşındaki toplam nüfusun yarısını oluşturan kadınların etkin olarak katılmadığı ekonomi sağlıklı ve verimli değildir.
- Kadınların işgücüne katılımlarının artmasının, yoksulluğun azalması açısından önemi yadsınamaz. Kadınların istihdamı, hane içine giren geliri artırır ve daha ferah bir yaşam standardına sebep olur. Kadınlar ve erkekler ekonomik eşitlik ne kadar sağlanırsa yoksulluk da o seviyede azalacaktır ve GSYH'da o seviyede artacaktır (Aslantepe, 2015,153-165).

3. Literatür

Biçerli, Özer, (2003-2004) tarafından, 1988- 2001 dönemi için Türkiye'de kadın işgücüne katılım oranını tahmin etmek amacıyla panel veri analizi yapılmıştır. İşsizlik oranı, enflasyon oranı, imalat sanayiinde ücretler gibi makroekonomik değişkenler ile kaba boşanma oranı gibi değişkenler arasındaki ilişkiler anlamlı bulunmazken, istihdam edilen kadın işgücü içinde ücretsiz aile işçilerinin oranı, kadın işgücü içinde ev kadınlarının oranı ve 12+ yaş nüfus içinde emeklilerin oranı gibi değişkenler de anlamlı bulunmuştur.

Kutlar, Erdem, Aydın (2012) tarafından, 1988-2009 dönemine ait verilerle Türkiye'deki kadınların çalışma hayatı ve sosyo ekonomik faktörleri (evli kadınlara ait doğurganlık oranı, boşanma oranı, kadınların işgücüne katılma oranı ve ücret endeksi) VAR ve Granger nedensellik sınamasıyla incelenmiştir. Uzun dönemde, ücret endeksi ile doğurganlık arasında benzer davranışlar gözlemlenirken, ücret endeksi ile kadınların işgücüne katılmaları arasında ters yönlü bir hareketlilik vardır. Uzun dönemde kadınların işgücüne katılma oranı ile boşanma arasında aynı yönlü bir ilişki vardır. Doğurganlıkla kadınların işgücüne katılımı arasında anlamlı bir nedensellik ilişkisi yoktur. Kadınların işgücüne katılımındaki şok bir değişme ilk olarak ücretler üzerinde pozitif bir tepkiye sebep olurken sonrasında ücret endeksinin tepkisi azalarak negatife dönmüştür. Doğurganlık, ücret oranını olumsuz etkilemektedir.

Günsoy, Özsoy (2012), 2005M1- 2011M10 döneminde Türkiye'de kadınların eğitim durumlarına göre işgücüne katılımlarının ekonomik büyüme üzerindeki

etkilerini VAR modeli kullanarak araştırılmıştır. ADF, PP ve KPSS birim kök testleri ve Johansen eşbütünleşme testi de uygulanmıştır. Eğitim düzeylerine göre kadınların işgücüne katılım oranı zamanla büyümeyi artırdığı gözlenmiştir. En önemli değişken ise, meslek lisesi mezunu kadınların işgücüne katılım oranının büyümeyi yüksek oranda etkilediği sonucuna varılmıştır

Bozkaya (2013), 1988-2012 yıllarına ait Türkiye’de kadınların işgücüne katılımını VAR modeli ile test etmiştir. Eğitimin kadınların işgücüne katılımında önemli bir faktör olduğu sonucuna varılmıştır. Üniversite eğitimi, hem kırsal hem de kentsel bölgelerde işgücüne katılım ile pozitif yönlü bir ilişkiye sahip ve anlamlıdır.

Kılıç, Öztürk (2014); 25-64 yaş grubundaki kadınların işgücüne katılımı 2002-2008 hane halkı bütçe anketleri kullanılarak Standart Probit Modeli ile tahmin edilmiştir. Sonuçlara göre, işgücüne katılma olasılığı kadınların eğitim düzeyi yükseldikçe artmaktadır. Evli kadınların boşanmış ve ayrı yaşayan kadınlara göre işgücüne katılma olasılığı düşüktür. Yıllık hane halkı geliri arttıkça kentsel bölgelerde yaşayan kadınların işgücüne katılma olasılığı azalmaktadır. Kadının evde bakmakla yükümlü olduğu yaşlı, okul öncesi çocuk ve engelli bireyin olması kadının çalışmasına engeldir.

Kasa, Alptekin (2016), 2000-2013 yılları arasında, Türkiye’de kadınların eğitim durumlarının işgücüne katılımlarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştırmıştır. Çalışmada VAR modeli kullanılmıştır. Eğitim düzeylerine göre kadınların işgücüne katılım oranı zamanla büyümeyi artan orada destekler.

Dücan ve Polat (2017); OECD ülkelerinde, kadının iş gücüne katılımının GSYH üzerindeki etkisini panel veri analizi ile araştırmıştır. 2007-2017 yıllarını kapsayan çalışmada, OECD ülkelerinde kadın/ erkek işgücüne katılım oranındaki artışın GSYH artışı üzerinde negatif etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Değişkenler için elde edilen parametrelerin tüm ülkeler için sabit olmayıp ülkeler arasında değişkenlik göstermesi ihtimali nedeniyle panel havuzlanabilirlik testi yapılmıştır. Kadın/erkek işgücüne katılım oranındaki artışın GSYH artışına negatif etkisi G7 ülkeleri için, diğer OECD ülkelerine kıyasla daha yüksek bulunmuştur.

Türlüoğlu (2018); kadın istihdamı ile büyüme arasındaki ilişkiyi 1999- 2017 dönemi kadın istihdam oranı ve GSYH oranları yıllık verileri kullanarak incelemiştir. ADF, Granger nedensellik ve VAR modeli ile analiz yapılmıştır. Granger nedensellik testi sonuçlarına göre, kadın istihdamı ve büyüme arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi vardır. Kadın istihdamı arttıkça büyüme de hızlanacaktır.

Tunç (2018), en küçük kareler (EKK) yöntemi ve doğrusal kalıp kullanılarak, ülkeler arasında farklı gelir grupları için yatay kesit analizi yapmıştır. Çalışma 2015 yılını ve 99 ülkeyi kapsamaktadır. Ülkeler, düşük, orta- düşük, orta- yüksek ve yüksek gelir grubu olarak ayrılmıştır. Daha düşük gelir ve insani kalkınma düzeyine sahip ülkelere göre yüksek gelirli ülkelere göre toplumsal cinsiyet

eşitsizlikteki artışın insani kalkınma düzeyini düşürdüğünü göstermektedir. Bu bulgu da az gelişmiş ekonomilerde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin daha önemli olduğunu göstermektedir. Ülkelerin gelir düzeyi düştükçe toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin etkisi artmaktadır. En düşük gelire sahip ülkelerde toplumsal cinsiyet eşitsizliği arttıkça insani kalkınma düzeyi daha fazla oranda düşmektedir. Az gelişmiş ülkelerde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin azalması ve bu yönde izlenecek stratejilerin çok daha önemli olduğu ve kalkınmayı olumlu etkilediği söylenebilir.

Kıral, Karlılar (2019), Çalışmada U şekilli kadınlaştırma hipotezinin 1996-2017 dönemi kapsamında 4 ülke-gelir grubu (48 yüksek gelir grubu, 46 üst-orta gelir grubu, 41 düşük-orta gelir grubu ve 27 düşük gelir grubu) için GMM (Genelleştirilmiş Momentler Metodu) ile incelemiştir. Analiz sonucunda yüksek gelirli ülkeler ve üst- orta gelirli ülkeler için U şekilli kadınlaştırma hipotezinin geçerli olduğu, alt- orta gelirli ülkeler ve düşük gelirli ülkeler için U şekilli kadınlaştırma hipotezinin geçerliliğini reddetmekte ve ters U şekilli bir ilişki çıkmaktadır.

Güneş (2019), 2007- 2010 yılları arasında 15-64 yaş grubu arası kadın ve erkekler için panel veri modeli, panel logit modeli ve panel multinomial logit modeli kullanılarak analiz yapılmıştır. 2009'da kadınların işgücüne katılımında artış yaşanmış ve bu artış işsizliğin artmasına neden olmuştur. Hanenin toplam gelirinden bireyin geliri çıkarılarak elde edilen emek dışı hane gelirinin artması kadın ve erkeklerin işgücüne katılma olasılığını düşürmüştür. Modellerde yaş ile işgücüne katılım olasılığı arasında eğrisel bir ilişki olduğu ortaya koyulmuştur. Kadın ve erkeklerin yaşı ilerledikçe işgücüne katılımı deneyimin de artmasıyla önce giderek artmakta, daha sonra da emeklilik ve yaşlılık gibi faktörlerin etkisiyle azalmaktadır. Eğitim kadının, işgücüne katılımında önemli bir belirleyicidir. Üniversite mezunu olmak önemli bir etkidir. Üniversite mezunu bir kadının, işgücüne katılma olasılığı 44 kat fazla iken istihdamda olma olasılığı 49 kat fazladır.

Aksoy ve Keskin, (2019) tarafından, 1990-2015 yılları arasında, Gelişmekte olan ve OECD ülkelerinden oluşan iki grup panel veri yöntemiyle incelenmiştir. Gelişmekte olan Pazar ekonomilerinde, kişi başına gelir artışı, kadın ve erkeklerin işgücüne katılım oranını pozitif etkilerken, OECD ülkelerinde negatif etkilemiştir. Kişi başına gelir artışı, yükselen Pazar ülkelerinde kadınların işgücüne katılım oranı, erkeklere kıyaslandığında daha fazla arttırmaktadır. OECD ülkelerinde kadınların işgücüne katılımları, erkeklere göre daha azdır.

4. Metodoloji

Çalışmamızda kadın istihdamı oranı ile büyüme arasındaki etki incelenmiştir. 1991-2018 yıllarına ait Türkiye'deki kadın istihdam oranı ve GSYH rakamları Dünya Bankası Dünya Kalkınma Göstergeleri veritabanından alınarak Engle-Granger ve VAR modeliyle incelenmektedir.

4.1.Engle Granger

İlk defa Granger (1981) tarafından ortaya atılan eşbütünleşme ve hata düzeltme kavramlarını, Engle-Granger (1987) çalışmalarında kullanarak geliştirmişlerdir. İki değişken arasında uzun dönemli ilişkiyi araştırırken, modelde kullanılan tüm değişkenlerin aynı dereceden bütünlük olduğu varsayılır.

$$Y_t = \beta_0 + \beta_1 X_t + \varepsilon_t$$

Buradan Y_t ve X_t birinci dereceden tümlük I(1) değişkenlerini gösterir. İki değişkenler aynı dereceden eştümlük olması hata terimi ε_t 'nin durağan olmasına bağlıdır. Hata terimi sıfırinci dereceden tümlük I(0) ise değişkenlerin eştümlük olduğu sonucuna varılır (Sevüktekin, Çınar, 2017, 561-562).

Tablo 1

Değişkenler	Coefficient	Std.Hata	t-istatistik	Olasılık
-D(LOG_GDP)	0.158958	0.079294	2.004677	0.0559
C	0.002809	0.005996	0.468407	0.6436
R-squared	0.138487	Mean dependent var		-0.001362
Adjusted R-squared	0.104027	S.D. dependent var		0.030873
S.E. of regression	0.029223	Akaike info criterion		-4.156533
Sum squared resid	0.021350	Schwarz criterion		-4.060545
Log likelihood	58.11320	Hannan-Quinn criter.		-4.127991
F-statistic	4.018730	Durbin-Watson stat		2.018485
Prob(F-statistic)	0.055942			

Değişkenlerimiz düzeyde durağan olmadıkları için birinci dereceden farkları alınmıştır. Sonuçlara göre H_0 reddedilememiş aralarında Engle-Granger eşbütünleşmenin olmadığı sonucuna varılmıştır.

4.2.VAR (Vektör Otoregresif Modelleri)

Bir denklem sisteminde yer alan her bir içsel (endojen) değişkenin hem kendi, hem de sistemdeki diğer değişkenlerin gecikmeli değerlerinin yer aldığı eşitlikler sistemidir. Değişkenler içsel değişkenler olarak ifade edilse de denklem sisteminde dışsal değişkenler de kullanılabilir. VAR analizinin amacı parametre tahminlerini belirlemek değil, değişkenler arasındaki karşılıklı etkiyi ortaya koymaktır. İlk olarak Sims (1980) tarafından geliştirilmiştir. VAR(p) modeli şu şekilde ifade edilebilir:

$$y_{1t} = \delta_{1t} + \sum_{i=1}^p \beta_{1i} y_{1t-i} + \sum_{i=1}^p \beta_{1i} y_{2t-i} + \varepsilon_{1t}$$
$$y_{2t} = \delta_{2t} + \sum_{i=1}^p \beta_{2i} y_{1t-i} + \sum_{i=1}^p \beta_{2i} y_{2t-i} + \varepsilon_{2t}$$

Burada Y_{1t} ve Y_{2t} durağan değişkenlerdir. ε_{1t} , ε_{2t} de hata terimleridir. (Sevüktekin, Çınar, 2017, 495-496)

Tablo 2

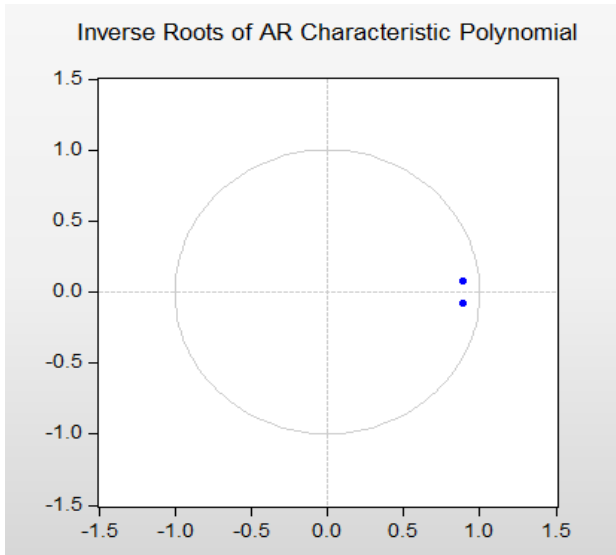
	Büyüme	Kadın İstihdam Oranı
LOG_GDP(-1)	0.933260	0.027458
	(0.04931)	(0.01972)
	[18.9256]	[1.39267]
KAD_N(-1)	-0.275694	0.841356
	(0.28644)	(0.11453)
	[-0.96249]	[7.34644]
C	1.187447	-0.096782
	(0.80244)	(0.32084)
	[1.47980]	[-0.30166]

VAR modeli üzerinde uygulanan otokorelasyon testinde 1 gecikme düzeyinde hipotezlerimiz, H_0 : otokorelasyon yoktur. H_1 : otokorelasyon vardır. Elde edilen sonuçlara göre H_0 reddedilmiştir. %5 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 3 : Normallik Test Sonuçları

R-squared	0.945791	0.697281
Adj. R-squared	0.941274	0.672054
Sum sq. resids	0.124790	0.019949
S.E. equation	0.072108	0.028831
F-statistic	209.3670	27.64073
Log likelihood	34.27766	59.02927
Akaike AIC	-2.316863	-4.150316
Schwarz SC	-2.172881	-4.006335
Mean dependent	11.62042	1.403884
S.D. dependent	0.297556	0.050345

Şekil 1

Değişkenlerin durağanlık sınaması yapılmış olup elde edilen bulgularda GDP ve kadını istihdam oranı değişkenlerinin durağan olduğu sonucu elde edilmiştir.

4.3. Granger Nedensellik Testi

Tablo 4

Dependent variable: LOG_GDP			
Excluded	Chi-sq	df	Prob.
KAD_N	6.598218	2	0.0369
All	6.598218	2	0.0369

Tablo 5

Dependent variable: KAD_N			
Excluded	Chi-sq	df	Prob.
LOG_GDP	3.303641	2	0.1917
All	3.303641	2	0.1917

H_0 değişkenler arasında nedensellik söz konusu değildir.

H_1 değişkenler arasında nedensellik söz konusudur.

Granger nedensellik testi sonuçlarına göre büyümeyi bağımlı değişken olarak aldığımızda, kadın istidam oranı ile büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi yoktur H_0 hipotezi reddedilmiştir. Kadın istihdam oranından GDP'ye doğru nedensellik ilişkisi vardır. Kadın istihdam oranı bağımlı değişken olarak alındığında ise H_0 reddedilmemiş aralarında nedensellik ilişkisi olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu bulgulara göre Kadın istihdamından GDP'ye tek yönlü Granger nedenselliğinin söz konusu olduğu söylenebilir.

5. Sonuç

Kadınların eğitimleri kültürel geçmişleri ne olursa olsun toplumdan dışlanarak ayrımcı uygulamalarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Oysaki kadınların ekonomi üzerindeki etkisi görmezden gelinemeyecek bir gerçekliktir. Kadınların çalışıp ürettiği toplumlarda refah seviyesinin de beraberinde arttığı gözlenmektedir. Kadının eğitim görmesi var olan koşullarını iyileştirmesi, sosyal ve siyasal haklara sahip olmasını da beraberinde getirir. İşte kadının ekonomik hayata katılmasıyla birlikte ekonomiye sağladığı bu katkılar bu çalışmanın ana konusu olmuştur.

Burada Türkiye'de kadının ekonomik büyüme üzerindeki rolü 1991-2018 dönemi arasında ele alınıp incelenmiştir.

Bu analizi yapılırken söz konusu dönemde Türkiye'de kadının iş gücüne katılım oranı ve ekonomik büyüme ilişkisi ampirik olarak VAR ve Granger Nedensellik yöntemleri kullanılarak incelenmiştir. Çalışmada kadın istihdam oranı ve GSYH'nın ilk farkları alındığında durağanlaştıkları görülmüş ve ilk derecede iki değişkenimizin de durağan olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun sonucunda Engle-Granger testi ile değişkenler arasında eş bütünleşmenin olup olmadığı incelenmiş ve aralarında eş bütünleşmenin olmadığı sonucuna varılmıştır. Daha sonrasında VAR modeliyle test edilmiştir. En son ise Granger nedensellik sınaması yapılmış ve literatürde yapılan çalışmalara kıyasla bu çalışmada, Kadın istihdam oranından GSYH'ya doğru tek yönlü nedensellik olduğu sonucuna varılmıştır. Yani kadın iş gücüne katılımı ile ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişki mevcuttur.

Kadın istihdamını daha da artırmak için; iş arayan kadınlara iş fırsatları yaratılmalı ve daha iyi koşullarda iş imkanı verilmeli, çocuk bakımı ile kadınlar desteklenmeli ve kadınların eğitime yapılan yatırımlar daha da arttırılmalıdır. Kadın ve erkek arasında süregelen ayrımcılığın önüne geçilerek bunu önleyici önlemlerin alınması gerekmektedir. Kadın çalışma hayatında daha güvenli bir ortamda olabilmesi için yasalarca desteklenmelidir. Hükümet tarafından kadın istihdamı konusunda destek verici adımların atılması gerekmektedir.

Kaynakça

- Aslantepe, G., (2015), “Kadın İstihdamının Artırılması ve ILO Sözleşmeleri” , Geçmişten Günümüze Türkiye’de Kadın Emegi, Edit. Makal, A., Toksöz, G., İmge Kitapevi, Ankara.
- Bozkaya, G. (2013). Kadınların İşgücüne Katılımını Belirleyen Faktörler: Türkiye Üzerine Bir Analiz, *Kilis Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5), 69-89.
- Dücan, E., Polat, M. A. (2017). Kadın İstihdamının Ekonomik Büyümeye Etkisi: OECD Ülkeleri İçin Panel Veri Analizi, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26(1), 155-170.
- Güneş, C. (2019). İşgücüne Katılım Kararı: Nitel Bağımlı Değişkenli Panel Veri Modelleri, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 14(2), 315-330.
- Günsoy, G., Özsoy, C. (2012). Türkiye’de Kadın İşgücü, Eğitim ve Büyüme İlişkinin VAR Analizi, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 49(568), 23-40.
- Karlılar, S., Kıral, G. (2019). Kadın İşgücüne Katılımı ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Ülke Grupları İçin Panel Veri Analizi, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54(2), 935-948
- Kasa, H., Alptekin, V. (2015). Türkiye’de Kadın İşgücünün Büyümeye Etkisi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 18(1), 1-24.
- Keskin, H. İ., Aksoy, E. (2019). OECD ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Gelir Artışı ve İşgücüne Katılım Arasındaki İlişki: Panel Eşbütünleşme Analizi, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54(1), 1-20.
- Kılıç, D., Öztürk, S. (2014). Türkiye’de Kadınların İşgücüne Katılımı Önündeki Engeller ve Çözüm Yolları: Bir Ampirik Uygulama, *Amme İdaresi Dergisi*, 47(1), 107-130.
- Kutlar, A., Erdem, E., Aydın, F. F. (2012). Kadınların İşgücüne Katılma İle Doğurganlık, Boşanma ve Ücret Haddi Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Bir Araştırma, *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 7(1), 149-168.
- Makal, A. (2015), “Türkiye’de kadın emeğinin Tarihsel Kökenleri 1920-1960”, *Geçmişten Günümüze Türkiye’de Kadın Emegi*, edit. Makal, A., Toksöz, G., İmge Kitapevi, Ankara.
- Özer, M., Biçerli, K. (2003-2004). Türkiye’de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 55-86
<http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423869751.pdf>.

Özsoy, C. E., Adaçay, F. R., Günsoy, B., Tosunoğlu, B. T., Aktaş, M. T., (2017), İktisadi Kalkınma, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1. Basım EDT. Günsoy, B., Özsoy, C. E.

Sevüktekin, M., Çınar, M. (2017). *Ekonometrik Zaman Serileri Analizi Eviews Uygulamalı*, Dora Yayıncılık, (5.Basım), Bursa.

Tunç, M. (2018). *Kalkınmada Kadın Ayrımcılığı ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Rolü: Ülkelerarası Farklı Gelir Gruplarına Göre Yatay Kesit Analiz*, *Sosyoekonomi*, 26(38), 221-251.

Tutar, F., Yetişen, H. (2009). *Türkiye’de Kadının Ekonomik Kalkınmadaki Rolü*, *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2(2), 116-131.

Türlüoğlu, E. (2018). *Kadın İstihdam ve Büyüme İlişkisi: VAR Modeli Analizi*, *Avrupa Sosyal ve Ekonomi Araştırma Dergisi*, 5(9), 59-68.

<https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20191129-1?inheritRedirect=true&redirect=%2Feurostat%2F> Erişim Tarihi: 01.12.2019.

<https://ec.europa.eu/eurostat/cache/infographs/womenmen/bloc-2d.html?lang=en> Erişim Tarihi: 01.12.2019.

Exchange Rate Pass-Through in Turkey: ARDL Bounds Testing Approach

Uğur Bülent Kaytancı

ubk70@yahoo.com

Sanliurfa Harran University

orcid.org/0000-0003-0779-1098

Bengül Gülümser Kaytancı

bgkaytanci@anadolu.edu.tr

Eskisehir Anadolu University

orcid.org/0000-0002-8152-8979

Corresponding Author

JEL Code: E31, E58, C51

Received: 10.02.2021

Revised: 28.02.2021

Accepted: 28.02.2021

Available Online: 21.03.2021

Abstract

With the implementation of inflation targeting regime, it is expected that the exchange rate pass-through will tend to decrease. This study analyzes Turkey's pass-through effect by the autoregressive distributed lag (ARDL) bounds testing approach for the periods 2002M01-2010M12 and 2011M01-2019M12 with a comparative perspective. According to our study's findings, exchange rates and import prices in Turkey have been positively affected consumer prices in the 2002M01-2010M12 and 2011M01-2019M12 periods, in terms of both long and short term relationships. On the other hand, total industrial production affected consumer prices only in 2011M01-2019M12. This effect was positive for long-term relations and negative for short-term relations. Another significant issue is; long-term effects of the exchange rate and import prices on consumer prices are twice as high in exchange rates and 0.54 times higher in import prices in the 2002M01-2010M12 period compared to the 2011M01-2019M12 period.

Keywords: Inflation Targeting Strategy, Exchange Rate, Pass-Through, ARDL-Bounds Test

To cite this document

Kaytancı, U. B. & Kaytancı B. G. (2021). Exchange Rate Pass-Through in Turkey: ARDL Bounds Testing Approach. Equinox, Journal of Economics, Business & Political Studies, 8 (1), 77-97. doi:10.48064/equinox.877879

Türkiye'de Döviz Kuru Geçiş Etkisi: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı

Öz

Enflasyon hedeflemesi rejimine geçişle birlikte döviz kuru geçişkenliğinin azalma eğilimine girmesi beklenmektedir. Bu çalışmada Türkiye'de geçiş etkisinin varlığı, karşılaştırmalı bir bakış açısıyla, 2002M01-2010M12 ve 2011M01-2019M12 dönemleri için gecikmesi dağıtılmış otoregresif (ARDL) sınır testi yaklaşımıyla incelenmiştir. Çalışmamızda elde edilen bulgulara göre, hem uzun hem de kısa dönem ilişkiler bakımından, Türkiye'de döviz kurları ve ithalat fiyatları, tüketici fiyatlarını 2002M01-2010M12 ve 2011M01-2019M12 dönemlerinde pozitif yönde etkilemiştir. Toplam sanayi üretimi ise tüketici fiyatlarını sadece 2011M01-2019M12 döneminde etkilemiş, bu etki uzun dönem ilişkiler bakımından pozitif yönde, kısa dönem ilişkiler bakımından ise negatif yönde gerçekleşmiştir. Ayrıca, önemli bir husus da; döviz kuru ve ithalat fiyatlarının tüketici fiyatları üzerine olan uzun dönemli etkilerinin, 2002M01-2010M12 döneminde, 2011M01-2019M12 dönemine kıyasla döviz kurlarında iki katı, ithalat fiyatlarında ise 0,54 katı düzeyinde daha yüksek olmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Enflasyon Hedefleme Stratejisi, Döviz Kuru Geçişkenliği, ARDL-Sınır Testi

1. Giriş

Dışa açık ve sermaye hareketlerinin serbest olduğu bir ekonomide, döviz kuru makroekonomik değişkenlerin pek çoğunu etkiler. Sermaye akımlarının hızlı bir şekilde yön değiştirebildiği gelişen dışa açık ekonomilerde döviz kuru şokları enflasyondaki değişimi belirlemede önemli bir rol oynamaktadır.

Genel anlamda döviz kurunda meydana gelen değişikliklerin yurt içi fiyatlar üzerinde yarattığı etki, döviz kurundan fiyatlara geçiş etkisi olarak tanımlanmaktadır.¹ Bir ekonomide doğrudan ithal edilen mallar veya ithal girdi kullanımı ne kadar yoğunsa kurların fiyatlar üzerindeki etkisinin de o kadar yüksek olması beklenmektedir (TCMB Merkezın Güncesi, 2017). Gelişmekte olan ülkelerin üretim sürecinde ara malı ithalatına bağımlı olmaları, kurlardaki değişimin doğrudan ve hızla yerel üretim maliyetlerine ve dolayısıyla fiyatlara yansımaya sonuçlanmaktadır. Ayrıca, örneğın döviz kurunun değeri kaybetmesi, rekabetin gelişmediğı ekonomilerde ithal ürünlerin yerli para cinsinden fiyatının doğrudan etkilenmesine yol açacaktır. Buna ek olarak yerli para değeri kaybettiğinde ihraç ürünleri yabancılar için ucuz hale gelecek, bu ürünlerin talebi artacak ve bu da enflasyonu yükseltecektir. Bu koşullar altında hedeflenen fiyat indeksi içinde ticarete konu malların ağırlığı ne kadar yüksekse döviz kurunun fiyatlara geçiş etkisinin de o kadar güçlü olması beklenecektir (Kara ve Orak, 2008:115-116).

İthalat ve maliyet kanallarının yanında döviz kurunda meydana gelen hareketler, beklentiler kanalıyla da yurtici fiyatları etkiler. Geçmişte yaşanan yüksek enflasyon ortamının beslediğı enflasyon beklentileri enflasyondan korunma güdüsüyle ortaya çıkan endeksleme davranışlarına yol açarak enflasyonun döviz kuruna duyarlılığını yükseltebilmektedir. (TCMB Merkezın Güncesi, 2017). Bu nedenle döviz kuru geçişkenliğinin yüksek olması, enflasyon hedeflemesi stratejisinin başarısını zayıflattığı gibi para otoritesinin kurlara müdahale etme isteğini de arttırmaktadır.²

Düşük bir döviz kuru geçişkenliğinin politika yapıcılara bağımsız bir para politikası izleme olanağı sağladığı ve enflasyon hedeflemesi stratejisinin

¹ Döviz kurundan fiyatlara geçiş etkisi dar anlamda, yerel para biriminin yüzde 1 değeri kaybetmesi durumunda ithalat fiyatlarında meydana gelen artış yüzdesi olarak ifade edilebilir. Döviz kurlarındaki değişim ithal fiyatlarına tam olarak yansıtılırsa tam geçiş (geçiş derecesi 1), döviz kuru değışikliği ithal fiyatlarına belirli bir oranda yansıtılırsa (geçiş derecesi birden küçük olduğunda) kısmi geçiş etkisi söz konusu olur. (Krugman, Obstfeld and Melitz, 2018:517)

² Enflasyon hedeflemesi rejiminde herhangi bir ara hedef kullanılmaz doğrudan enflasyon oranının kendisi hedeflenir. Buna rağmen, gelişmekte olan ekonomilerin kendilerine özgü problemleri nedeniyle döviz kurunu kontrol etme isteğı enflasyon hedeflemesinin önüne geçebilmektedir. Döviz kuruna verilen bu önem, gelişmiş ekonomilere göre gelişmekte olan ekonomilerde döviz kuru ile yurtici fiyatlar arasındaki ilişkisinin daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. (Kara ve Orak, 2008:115). Calvo ve Reinhart (2002); gelişmekte olan ekonomilerin, esnek döviz kuru rejimini benimsemiş olsalar bile, kredibilite yoksunluğu, yükümlülük dolarizasyonunun yüksek olması gibi nedenlerle, politika yapıcıların döviz kuru dalgalanmasından hoşlanmadıklarını belirtmişlerdir. Yazarlara göre, dolarizasyonun güçlü olduğu ekonomilerde geçişkenliğin gelişmiş ekonomilere göre çok daha yüksek olması, fiyat istikrarını sağlamaya dönük para politikalarının başarı olasılığını olumsuz etkilemektedir. Bu koşullar altında politika yapıcıların enflasyonla ilgili endişeleri nedeniyle, döviz kuru dalgalanmalarını sınırlama eğiliminde olacaklarını belirtmişlerdir.

yürütülmesini kolaylaştırdığı düşünülmektedir (Hakura, 2001:3). Çünkü enflasyon üzerinde etkili olan döviz kuru hareketlerini tahmin etmek kolay değildir. Bu güçlük geçiş etkisinin yüksek olduğu ülkelerde doğru enflasyon tahmini oluşturmada zorluk yaratır ve enflasyon hedefinin tutturulmasını zorlaştırır (Kara ve Öğünç, 2007:52).³ Literatürde yapılan çalışmaların çoğu, geçiş etkisinin özellikle 1990'lı yıllarda enflasyon hedeflemesi rejimine geçişle birlikte azalma eğilimine girdiğine ilişkin sonuçlara ulaşmıştır. Taylor (2000) geçişkenlik veya fiyat belirleme gücündeki düşüşün, birçok ülkede sağlanan düşük enflasyon ortamından kaynaklandığı görüşünü ileri sürmüştür. Literatürde yapılan pek çok çalışmanın bulguları enflasyon hedefleme stratejisi uygulandıktan sonra geçişkenliğin düştüğü yönündedir. Choudhri ve Hakura (2001) ve Carrière-Swallow, Gruss, Magud, and Valencia (2016) gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere ilişkin örneklerle, Ca'Zorzi, Hahn ve Sanchez (2005) ve Junior (2007) nispeten daha küçük bir örneklemle geçişkenliği test etmişler ve çoğu ekonomide Taylor'un ileri sürdüğü düşük enflasyon ortamının geçişkenliği azalttığı yönündeki hipotezle uyumlu sonuçlara ulaşmışlardır.

Gelişmekte olan ülke ekonomilerinin döviz kuru dalgalanmalarına karşı var olan hassasiyetleri nedeniyle, bu ülkeler için döviz kuru dengesi ve döviz kurunun yurt içi fiyatlara geçiş etkisinin büyüklüğü, enflasyon hedeflemesi stratejisinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi açısından önemlidir.

Türkiye'de 2000 yılında uygulanmaya başlanan yönlendirilmiş sabit kur rejimine dayalı olan ekonomi programında, kur rejimi enflasyon hedefine yönelik uygulanmaya başlanmıştır. 2001'de yaşanan krizin ardından döviz kuru hedeflemesi stratejisi terk edilmiş ve serbest dalgalanan döviz kuru sistemine geçilmiştir. Krizden sonra yeni oluşturulacak para politikası çerçevesi fiyat istikrarı hedefini gerçekleştirme doğrultusunda enflasyon hedeflemesi stratejisi olmuştur. Açık enflasyon hedeflemesine geçiş için gerekli ön koşullar sağlanamadığından öncelikle 2002 yılında örtük enflasyon hedeflemesi stratejisi uygulanmıştır. 2006 yılı başından itibaren ise açık enflasyon hedeflemesi stratejisine geçilmiştir. 2008 küresel krizine kadar Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)'nin tek amacı fiyat istikrarı olmuştur. Krizden sonra sadece fiyat istikrarının sağlanmasıyla makroekonomik istikrarın sağlanamayacağı, bu nedenle merkez bankalarının fiyat istikrarı yanında finansal sistemde biriken riskleri de göz önüne almaları gerektiği gözler önüne serilmiştir. Bu çerçevede TCMB, 2010 yılının sonlarından itibaren fiyat istikrarından taviz vermeden destekleyici bir amaç olarak finansal istikrarı sağlamayı da hedeflemiştir.⁴

³ Para politikası kararlarının ekonomiyi etkilemesi belirli bir gecikmeyle gerçekleştiği için merkez bankaları bugünkü enflasyonu değil tahmin edilen enflasyonu etkilemeye çalışarak enflasyon hedefleme stratejisini yürütür. Bu nedenle geçiş etkisini tahmin etmek enflasyonla etkili bir mücadele yürütmede önemlidir.

⁴ 2008 küresel krizinden sonra TCMB'nin, destekleyici bir amaç olarak finansal istikrar hedefini alması sürecinde yaşanan iktisadi dinamiklere ilişkin açıklamaları, kısa vadeli sermaye akımlarındaki oynaklığın neden olduğu finansal riskleri

Enflasyon hedeflemesi süreciyle geçişkenlik azalmış olmasına rağmen, Türkiye’de döviz kurlarının enflasyonu belirlemede önemli bir değişken olarak güncelliğini koruduğu gözlemlenmektedir.⁵ Örneğin, TCMB(2003-2004) yıllık raporlarında döviz kurunun fiyatları etkilediği ve bu etkinin dalgalı kur sistemi ve enflasyon hedeflemesiyle birlikte zayıfladığı, ancak döviz kuru değişimlerinin enflasyonu etkilemede önemini korumaya devam ettiği vurgulanmıştır.

Bu çalışmada, örtük enflasyon hedeflemesiyle başlayan enflasyon hedefleme stratejisi süreci ve finansal istikrarı gözeten politikalar sonrası Türkiye’de geçiş etkisinin varlığı, karşılaştırmalı bir bakış açısıyla, 2002M01-2010M12 ve 2011M01-2019M12 dönemleri için ARDL sınır testi yaklaşımıyla incelenmiştir. İki ayrı dönem karşılaştırması yapmanın, 2010 sonrası dönemde kur oynaklığının azaltılmasına dönük politikaları da içeren finansal istikrar hedefinin, geçişkenliği azaltma yönünde etkisinin olup olmadığını görebilmek açısından da önemli olduğu düşünülmektedir.

Çalışmanın bundan sonraki kısmı şu şekilde oluşturulmuştur. İkinci bölümde konuyla ilgili literatür taramasına yer verilmiş, üçüncü bölümde çalışmada kullanılan ekonometrik yöntem ve veri seti tanımlanmış, dördüncü bölümde elde edilen bulgulardan bahsedilmiş ve son bölümde ise çalışmanın sonuç kısmı yer almıştır.

2. Literatür Taraması

Literatürde enflasyon hedefleme stratejisi öncesi ve sonrası dönemlerde döviz kuru geçişkenliğini karşılaştıran ve geçişkenlikte asimetrik etkileri inceleyen pek çok çalışma yapılmıştır. Türkiye’de döviz kuru geçişkenliğini araştıran birçok çalışmada, enflasyon hedeflemesi stratejisine ve dalgalı kur rejimine geçildikten sonra kurlardan yurt içi fiyatlara geçişin azaldığı yönünde bulgular edinilmiş ve geçiş sürecinde asimetrinin varlığı tespit edilmiştir. Aşağıda bu tip bulgulara ulaşan çalışma örnekleri verilmiştir.

Ca’Zorzi vd. (2007) Orta ve Doğu Avrupa, Asya ve Latin Amerika’da yer alan 12 ülke ekonomisi için VAR (Vektör Otoregresif) modeli ile fiyatlara geçiş etkisini tahmin etmişlerdir. Yazarlar çalışmalarında Türkiye ve Arjantin dışındaki ülkeler için enflasyon ve geçiş etkisi derecesi arasında pozitif ilişki bulmuşlardır. Çalışmanın bulgularına göre, Yıllık enflasyonun ortalama

önlemeye yönelik olarak oluşturulan yeni para politikası çerçevesine ilişkin daha ayrıntılı bilgi edinmek için bakınız Kara, (2012); Başçı ve Kara (2011).

⁵ Eichengreen (2002), geliştirmekte olan açık ekonomilerde enflasyon hedeflemesi stratejisinin başarısının üç nedenden dolayı zor olduğunu belirtmiştir: bu ülkeler dış şoklara açıktır, dolar cinsinden yükümlülükleri vardır ve politika yapıları güvenilirlikten yoksundur. Yazara göre örneğin, yükümlülük dolarizasyonunun yüksek olması, enflasyon hedefleme stratejisi uygulayan merkez bankasının döviz kuru hareketlerine izin vermemesine ve uygulanan rejimin sağlayacağı esneklikten yararlanamamasına, para otoritelerinin güvenilirliklerinin olmamasının geçiş etkisinin yüksek olmasına yol açacağını ileri sürmüştür. Tüm bu koşullar enflasyon tahminini zorlaştırmakta ve bu stratejiyi daha az çekici hale getirmektedir.

%10'dan az olduğu ülkelerde geçişkenliğin düşük, genellikle % 10'dan az olduğu, ortalama enflasyonun %10 ile %20 arasında daha yüksek seviyede olduğu ülkelerde ise geçiş etkisinin yaklaşık % 40 olduğu görülmüştür. Arjantin ve Türkiye'de ise %60'ın üzerinde son derece yüksek enflasyon olmasına karşın, tüketici fiyatlarına geçişkenliğin çok düşük olduğu gözlenmiştir.

Damar (2010), Türkiye'de döviz kurundan yurt içi fiyatlara geçiş etkisini incelemiştir. Döviz kurunun tüketici fiyatlarına ve çekirdek enflasyona geçişi, dalgalı kur rejimi öncesi ve sonrası olmak üzere Ocak 1995-Haziran 2000 ve Ocak 2002-Aralık 2009 dönemi için iki farklı VAR modeli oluşturularak incelenmiştir. Yazar çalışmasında, geçiş etkisinin dalgalı kur sistemine geçildikten sonra azaldığını, enflasyon hedeflemesi rejiminin etkisiyle döviz kurunun bekleşimleri yönlendiren referans değişken olma özelliğini yitirmesi ve endeksleme davranışının kırılmasının bu azalmaya katkıda bulunduğunu, fakat ithal girdi kullanımının yüksek olması nedeniyle geçiş etkisinin yapısal bir sorun olarak var olduğunu vurgulamıştır.

Kara ve Ögünç (2008) 1994-2004 döneminde VAR modeli kullanarak Türkiye için yaptıkları çalışmada, 2001 dönemi öncesi yüksek ve hızlı olan geçiş etkisinin dalgalı kur sistemine ve enflasyon hedeflemesi stratejisine geçişle birlikte önemli ölçüde zayıfladığını ve yavaşladığını göstermişlerdir. Döviz kuruna endeksli fiyatlamanın düşmesi ve fiyat belirleme davranışlarında enflasyon hedeflerinin artan rolünün, geçiş etkisinin zayıflamasına yol açan iki önemli faktör olduğunu ve para politikasının süregelen kredibilitesi ve döviz kuru hareketlerindeki değişimin bu gelişmede etkili olduğunu vurgulamışlardır.

Kara, Sarıkaya, Ögünç ve Özmen (2017a) döviz kurundan enflasyona geçiş katsayısının içinde bulunan ekonomik koşullara göre değişkenlik gösterebileceğini, bu yüzden her dönem için sabit bir rakamın olamayacağını vurgulamışlardır. İş çevrimlerinin ve beklentilerin geçişkenliği etkilemede önemli rol oynayabileceği doğrultusunda, döviz kuru geçişkenliğinin ekonominin soğuma dönemlerinde zayıfladığı, ısınma dönemlerinde ise güçlendiğini, güçlü değer kaybı beklentisi oluştuğunda kur ve enflasyon arasındaki ilişkinin tarihsel ortalamadan daha yüksek olduğunu ve olumlu beklentiler oluştuğunda ise etkinin çok daha düşük olabileceğini vurgulamışlardır.

Kara, Ögünç ve Sarıkaya (2017b) Türkiye'de, 2006-2010 açık enflasyon hedeflemesi rejimi dönemi ve 2011-2016 arasında çok amaçlı politika dönemi için enflasyonun temel makro belirleyicilerini incelemiştir. Yazarlar her iki dönemde de yıllık tüketici enflasyonunun ortalama yüzde 8,2 olarak gerçekleşmesine rağmen, enflasyonun etmenlerinin büyük farklılıklar gösterdiğini, 2011-2016 döneminde, enflasyon dinamiklerinin çoğunlukla döviz kurundan kaynaklandığını ilk dönemde ise en büyük etkenin işlenmemiş gıda

fiyatları olduğunu tespit etmişlerdir. Yazarlar örneklem döneminde makro değişkenlerle açıklanamayan ortalama yüzde 4 civarında enflasyonun, beklentilerden kaynaklanan fiyatlandırma davranışındaki kalıcılıkla ve diğer yapısal faktörlerle ilgili olabileceğini belirtmişlerdir.

Dilla, Achsani ve Anggraeni (2017) enflasyon hedefleme stratejisinden sonra hem kısa hem de uzun dönemde geçiş etkisinde bir azalma olup olmadığını, enflasyon hedefleme stratejisini uygulayan Türkiye'nin de dâhil olduğu 11 orta gelirli ve 8 yüksek gelirli ülke için ARDL yöntemi ile test etmişlerdir. Çalışmaya göre ortalama anlamda geçiş etkisi enflasyon hedeflemesinden sonra her iki ülke grubu için de azalmıştır. Genel olarak yüksek gelirli ülkelerde enflasyon hedeflemesi süreciyle geçiş etkisinin kısa ve uzun dönemde azaldığı, orta gelirli ülkelerde ise farklı sonuçların elde edildiği ortaya konmuştur. Geçiş etkisinin örneğin Türkiye'nin de dâhil olduğu 6 orta gelirli ülkede kısa ve uzun dönemde azaldığı, kimi ülkede sadece kısa veya uzun dönemde azaldığı, kimisinde de geçiş etkisinin azalmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Dinççağ (2009) Türkiye'de döviz kurlarından enflasyona geçiş etkisini 2001 öncesi ve sonrası olmak üzere iki alt dönem için 1994-2009 yılları arasında asimetrik eş bütünleşme yaklaşımını kullanarak incelemiştir. Çalışmada dalgalı kura geçişten sonra iyileşen ekonomik koşullar ve enflasyonda yaşanan düşüş nedeniyle 2001 sonrasında hem uzun hem de kısa dönemde geçiş etkisinin önemli ölçüde azaldığı bulunmuştur. Geçiş sürecinde asimetrinin varlığı tespit edilmiş ve ulusal paranın değer kaybetmesinin değer kazanmasına göre daha yüksek bir geçiş etkisi yarattığı tespit edilmiştir.

Dedeoğlu ve Kaya (2015) 2003-2013 dönemi için Türkiye'de kur geçişkenliğini, model belirsizliğini dikkate alarak incelemişlerdir. Yazarlar, model belirsizliğini dikkate almak için Bayesyen ortalama yöntemini kullanmışlar ve TÜFE'ye geçişkenlik katsayısını yaklaşık 7,5, ÜFE'ye geçişkenlik katsayısını ise yaklaşık olarak 26,7 düzeyinde bulmuşlardır. Çalışmalarında TÜFE için tahmin edilen kur geçişkenliğinin literatürde daha önce yapılmış çalışmalara göre daha düşük tespit edilmesini, geçiş etkisinde zaman içinde azalma eğiliminin devam etmesine bağlanabileceğini ifade etmişlerdir.

Göktaş (2019) Türkiye'de 2003:01-2018:03 dönemi için döviz kuru değişimlerinin enflasyon üzerinde asimetrik bir geçiş etkisi olup olmadığı hipotezini Doğrusal Olmayan Sınır Testi yaklaşımı (NARDL) ile araştırmıştır. Araştırma sonuçlarına göre TL'deki %1'lik değer kaybının tüketici fiyatlarında %0,24'lük, TL'nin aynı oranda değer kazanmasının ise %0,17'lik bir artışa neden olduğu saptanmıştır. Dolayısıyla geçiş etkisinin doğrusal olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yazar inceleme döneminde ara mali ve enerji ithalatının yüksek olması nedeniyle döviz kurlarındaki değişimlerin ithalat fiyatlarını önemli ölçüde etkilediğini, ithalata bağımlı üretim yapısının bu etkiyi derinleştirdiğini vurgulamıştır.

Özdamar (2015) Türkiye’de döviz kurunun yurt içi fiyatlar üzerindeki etkisini 2006:01-2015:10 dönemi için ARDL-sınır testi yöntemini kullanarak araştırmış ve uzun dönemde yurt içi üretici fiyatları üzerinde döviz kuru etkisinin düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yazar önceki yıllara nazaran incelediği dönemde, enflasyonun düşük düzeyde seyretmiş olmasına dikkat çekerek literatürdeki düşük enflasyon ortamında geçiş etkisinin de azaldığı yönündeki bulgularla araştırma sonuçlarının uyumlu olduğunu vurgulamıştır.

Alptekin, Yılmaz ve Taş (2016) VAR modeli kullanarak 2005-2015 döneminde döviz kurundan yurtiçi fiyatlara geçiş etkisini incelemişlerdir. Döviz kurundaki bir birimlik şoka üretici fiyatlarının yaklaşık %14 oranında tepki verdiğini ve etkinin 7 ay sürdüğünü, tüketici fiyatlarının tepkisinin %4 olduğunu ve etkinin dokuzuncu ayda son bulduğunu belirtmişlerdir. Üretici ve tüketici fiyatlarının döviz kuruna gelen şoklara tepkisinin oldukça düşük olmasının temel sebebinin Türkiye’de 2001 sonrası dönemde enflasyonun istikrarlı seyrine ve dalgalı döviz kuru sistemine bağlamışlardır.

Tümtürk (2017) çalışmasında enflasyon hedeflemesi öncesi ve sonrası için 1994-2016 yılları arasında Türkiye’de döviz kuru şoklarının ÜFE üzerinden yurtiçi fiyatlar üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışmada, enflasyon hedefleme stratejisine geçişle birlikte geçiş etkisinin azaldığı ve 0.28 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yazar TCMB’ye olan güvenin artması sayesinde beklentilerin iyi yönetilmesinin, enflasyon ataletini ve yurtiçi fiyatları döviz kuruna endeksleme davranışını kırmaya başladığını, bu olumlu gelişmelerin devamı için merkez bankasının bağımsızlığı konusunda herhangi bir kuşkuya yer verilmemesi gerektiğini vurgulamıştır.

Leigh ve Rossi (2002) 1994-2002 döneminde Türkiye’de döviz kurlarından fiyatlara geçişi VAR modeli kullanarak araştırmışlardır. Yazarlar, döviz kurlarındaki değişimin yurt içi fiyatlar üzerindeki etkisinin, diğer gelişmekte olan ülkelere nazaran hem hızlı hem de daha yüksek gerçekleştiği şeklinde bulgulara ulaşmışlardır. Yüksek dolarizasyon eğilimiyle birlikte dolar kuruna endekslenmiş fiyatların, yüksek enflasyon beklentilerinin, oligopolistik endüstriyel yapının geçiş sürecini hızlandırabilecek ve güçlendirebilecek etmenler olduğunu vurgulamışlardır.

Mihaljek ve Klau (2008) 1994-2001 ve 2001-2006 dönemi için Türkiye’nin de dâhil olduğu 14 yükselen ekonomi için geçiş etkisini araştırmışlardır. Çalışmada 2001 yılından itibaren tek bir ülke hariç tüm ülkelerde geçiş etkisinin azaldığı, Türkiye’nin de içinde bulunduğu bir grup ülkede azalışın güçlü olduğunu vurgulamışlardır. Ayrıca çalışmada, döviz kuru değişikliklerinin enflasyon üzerindeki asimetric etkilerinin varlığına işaret edilmiş ve Türkiye’de döviz kurundaki değer kaybının enflasyon üzerindeki etkisinin değer kazanımına göre, daha önemli ve daha güçlü olduğu görülmüştür.

Jasova, Moessner ve Takats (2016) geçiş etkisinin 22 gelişmekte olan (Türkiye'nin de dahil olduğu) ve 11 gelişmiş ülke ekonomisinde gösterdiği gelişimi 1994-2005 yılları arasındaki verileri temel alarak GMM (Genelleştirilmiş Momentler Modeli) yöntemini kullanarak analiz etmişlerdir. Yazarların bulgularına göre; gelişmekte olan ülkelere 2008 krizinden sonra düşen enflasyonla birlikte geçiş etkisinin azaldığı, gelişmiş ülkelere ise enflasyonun istikrarlı bir şekilde düşük olmasının aynı zamanda geçiş etkisinin de gelişmekte olan ülkelere göre düşük kalmasına yol açtığı sonucuna varmışlardır.

3. Model, Yöntem ve Veriler

3.1. Model

Bu çalışmada, geçiş etkisinin varlığını sınamak için yukarıda sözü edilen çalışmalar dikkate alınarak (1) numaralı denklem oluşturulmuş ve geçiş etkisinin varlığını tespiti için yönelik analizler de bu denklem üzerinden gerçekleştirilmiştir.

$$\Delta \ln TUF E_t = a_0 + a_1 \ln ER_t + a_2 \ln IBDE_t + a_3 \ln TSUE_t + \varepsilon_{1,t} \quad (1)$$

Denklemden: TUF E, tüketici fiyatları endeksi; ER, döviz kuru; IBDE, ithalat birim değeri endeksi; TSUE, toplam sanayi üretim endeksidir. \ln ise değişkenlerin logaritmik halini ifade etmektedir.

Çalışmada, model aracılığıyla, döviz kuru (ER), ithalat fiyatları (IBDE) ve toplam sanayi üretiminin (TSUE) tüketici fiyatları değişim oranı ($\Delta \ln TUF E$) üzerine olan etkileri (1) numaralı denklem ile tahmin edilmektedir. Döviz kurlarıyla, döviz kurlarındaki değişimlerin enflasyon hedeflemesi sürecine etkisinin; ithalat fiyatlarıyla, döviz cinsinden ithal malların fiyatlarının değişmesi sonucunda, bunun tüketici fiyatları üzerine etkisinin; toplam sanayi üretimi ile de sanayi üretimindeki değişimlerin yurt içi talep etkisinin ne olduğunun bilinmesi amaçlanmıştır.

3.2. Ekonometrik Yöntem: ARDL Sınır Testi

Bu çalışmada Türkiye'de geçiş etkisinin varlığı, karşılaştırmalı bir bakış açısıyla, 2002M01-2010M12 ve 2011M01-2019M12 dönemleri için, ARDL sınır testi (Pesaran, Shin ve Smith, 2001) yaklaşımı kullanılarak belirlenmeye çalışılmıştır. Pesaran, Shin ve Smith tarafından geliştirilen koşullu hata düzeltme yaklaşımı, modeldeki değişkenler arasındaki bağlantıyı hem kısa hem de uzun dönem çerçevesinde tahmin etmektedir. ARDL yönteminin, uzun dönem dinamikleri belirlemede kullanılan diğer eş-bütünleşme (cointegration) analizlerine göre önemli avantajları bulunmaktadır. Bunlardan ilki, modelled yer alan bağımlı ve bağımsız değişkenlerin aynı

bütünleşme (entegrasyon) düzeyinde olmasını gerektirmemesidir. Değişkenler o ya da 1. dereceden bütünleşik olabilirler.⁶ İkincisi, değişkenlerin farklı gecikme değerleriyle modelde yer alabilmesidir. Değişkenlerin gecikme uzunlukları doğru belirlendiğinde, uzun dönem ilişkiler konusundaki analizler de daha sağlıklı olmaktadır. Üçüncüsü, örneklem boyutu küçük bile olsa bu yaklaşımın etkinliğini yitirmemesidir.

(1) numaralı denklemde eşitliğin sol yanındaki değişkenler tüketici fiyatlarını ve tüketici fiyatlarındaki değişimi yalnızca eşanlı değil, gecikmeli olarak da etkileyebileceği göz önüne alınarak (1) numaralı denklem koşullu hata düzeltme modeli (ECM, error correction model) biçiminde şöyle yazılabilir:

$$\begin{aligned} \Delta \ln TUF E_t &= b_0 + b_1 TREND + b_2 \ln TUF E_{t-1} + b_3 \ln ER_{t-1} + \\ &b_4 \ln IBDE_{t-1} + b_5 \ln TSUE_{t-1} + \sum_{j=1}^{n-1} \theta_{tu,j} \Delta \ln TUF E_{t-j} + \sum_{j=0}^{n-1} \theta_{er,j} \Delta \ln ER_{t-j} + \\ &\sum_{j=0}^{n-1} \theta_{ib,j} \Delta \ln IBDE_{t-j} + \sum_{j=0}^{n-1} \theta_{ts,j} \Delta \ln TSUE_{t-j} + \varepsilon_{2,t} \end{aligned} \quad (2)$$

Denklem (2)'deki modelde, Δ , fark operatörünü; n , optimal gecikme uzunluğunu, ε ise tesadüfi hata terimini göstermektedir. Eşitliğin sol yanında logaritmik olarak tüketici fiyatları değişimi (tüketici fiyatları değişim oranı $\Delta \ln TUF E_t$) yer almaktadır.

Modelde, sabit ve trend'i içeren model Case III'e, sadece sabiti içeren model Case II'ye ve ne sabit ne de trendi içermeyen model ise Case I'e tekabül etmektedir.

Pesaran, Shin ve Smith koşullu ECM yaklaşımı, değişkenler arasında uzun dönemli ilişkiyi belirleyebilme olanağı da sağladığından, (2) numaralı koşullu ECM modelinden yola çıkarak bu modeldeki uzun dönemli ilişkiyi, denklem (3)'den hareketle belirleyebiliriz:

$$\begin{aligned} \ln TUF E_t &= c_0 + c_1 TREND + c_2 \ln ER_t + \\ &c_3 \ln IBDE_t + c_4 \ln TSUE_t + \sum_{j=1}^n \pi_{tu,j} \ln TUF E_{t-j} + \sum_{j=1}^n \pi_{er,j} \ln ER_{t-j} + \\ &\sum_{j=1}^n \pi_{ib,j} \ln IBDE_{t-j} + \sum_{j=1}^n \pi_{ts,j} \ln TSUE_{t-j} + \varepsilon_{3,t} \end{aligned} \quad (3)$$

3.3. Veriler

Çalışmada kullanılan veriler 2002M01-2010M12 ve 2011M01-2019M12 dönemlerine ait aylık verilerdir.

⁶ Değişkenlerin birden büyük bütünleşme derecesine sahip oldukları durumda bu yaklaşım kullanılamamaktadır.

TUFE verisi 2003 yılı fiyatlarıyla⁷ ; IBDE (SITC Rev. 3) verisi ise 2010 Dolar (\$) fiyatlarıyla olup, her iki veri de mevsimsellikten arındırılmış⁸ değerlerdir.

TSUE, toplam sanayi üretim endeksi verisi, 2015 fiyatlarıyla, mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış değerlerdir.

ER, döviz kuru için, TCMB Dolar döviz satış kuru kullanılmıştır.

Tüketici fiyatları endeksi (TUFE), ithalat birim değer endeksi (IBDE) ve toplam sanayi üretim endeksi (TSUE) verileri, TÜİK'den temin edilmiştir.

4. Ekonometrik Analizler

Ekonometrik analizin ilk aşamasında değişkenlerin hangi dereceden bütünleşik oldukları genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF), Phillips-Perron (PP) ve Dickey-Fuller Generalized Least Squares (DFGLS) birim kök tahmin yöntemleriyle saptanmaya çalışılmıştır. Her bir değişkene ilişkin bütünleşme dereceleri ve birim kök istatistikleri Tablo 1a ve 1b'de yer almaktadır. Modele katılan değişkenlerin ya sıfır $I(0)$ ya da birinci dereceden $I(1)$ bütünleşik oldukları görülmektedir.

Tablo 1a: Değişkenlerin Birim Kök Sınamaları (2002M01-2010M12 Dönemi)

	ADF			PP			DFGLS		
	Büt. Der.	t Değeri	Olasılık	Büt. Der.	t Değeri	Olasılık	Büt. Der.	t Değeri	Test Kritik Değ.
<i>lnTUFE</i>	$I(0)^*$	-4,0096	0,0020	$I(0)^{**}$	-2,9651	0,0415	$I(1)^*$	-4,4736	-3,5740
<i>lnER</i>	$I(0)^{**}$	-3,0204	0,0363	$I(1)^*$	-6,7732	0,0000	$I(0)^{***}$	-2,9212	-2,7360
<i>lnIBDE</i>	$I(0)^{***}$	-3,1855	0,0931	$I(1)^*$	-6,1202	0,0000	$I(1)^*$	-3,9918	-3,5740
<i>lnTSUE</i>	$I(1)^*$	-10,0883	0,0000	$I(1)^*$	-10,0895	0,0000	$I(1)^*$	-7,4941	-3,5728

⁷ TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) tarafından yayınlanmış 2003M01'den 2019M12'ye kadar düzenli olarak gelen 2003 bazlı TÜFE verisi var olmakla birlikte, 2002M01'den 2002M12'ye kadar olan TÜFE verisi 1994 bazlı olarak yayınlanmıştır. 1994 bazlı 2002 yılı TÜFE verisini 2003 baza dönüştürebilmek için, 2002M01-2003M12 dönemini kapsayan 1994 bazlı serinin değişim oranları hesaplanmış, bu değişim oranı değerleri, 2003M01-2003M12 dönemini kapsayan 2003 bazlı serinin son gözleminde itibaren 2002M01-2002M12 dönemi için uygulanarak, 2003 bazlı 2002M01-2002M12 serisi elde edilmiştir.

⁸ İlgili veriler aylık olduğundan mevsimsel hareketleri de içermektedirler. Bu nedenle serilere mevsimsellikten arındırma yöntemi (X-13) uygulanmıştır.

Tablo 1b: Değişkenlerin Birim Kök Sınamaları (2011M01-2019M12 Dönemi)

	ADF			PP			DFGLS		
	Büt. Der.	t Değeri	Olasılık	Büt. Der.	t Değeri	Olasılık	Büt. Der.	t Değeri	Test Kritik Değeri
<i>lnTUF</i>	I(1)*	-8,0470	0,0000	I(1)*	-7,8331	0,0000	I(1)*	-5,1086	-3,5752
<i>lnER</i>	I(1)*	-7,7572	0,0000	I(1)*	-6,8845	0,0000	I(1)*	-7,7521	-3,5740
<i>lnIBDE</i>	I(1)*	-7,0297	0,0000	I(1)*	-7,1829	0,0000	I(1)*	-3,8727	-3,5740
<i>lnTSUE</i>	I(1)*	-17,0657	0,0000	I(0)**	-3,7997	0,0202	I(1)*	-14,5175	-3,5728

Not: I(0) ve I(1) sırasıyla sıfırıncı ve birinci dereceden bütünleşikliği; *, **, *** ise sırasıyla test istatistiklerinin %1, %5, %10 anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

Bu sonuçlar ARDL yöntemini uygulamaya uygundur.

İkinci aşamada, uzun dönem tahmini için temel oluşturacak olan en uygun gecikme uzunluğu (2) numaralı eşitliğin değişik gecikme düzeyleri için tahmin edilmesiyle ve Akaike kriteri (AIC) kullanılarak belirlenmiştir. (2) numaralı denklemin aylık verilerimiz itibarıyla 7 gecikmeye kadar sıradan en küçük kareler yöntemiyle tahmin edilmesi ile elde edilen sonuçlar Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Optimal Gecikme Uzunluklarının Belirlenmesi

Model D ₁ (2002M01-2010M12 Dönemi)						
Gecikme	Case	Sabitin	Trendin	AIC	LM Test İstatistiği	
		Olasılığı	Olasılığı		F İstatistiği	Olasılık
1	I			-7,0148	1,1932	0,3188
2	I			-6,9989	0,8061	0,5244
3	III	0,0379	0,0283	-7,0048	1,8627	0,1246
4	III	0,0210	0,0143	-6,9396	3,8536	0,0065
5	III	0,0023	0,0015	-6,9365	2,2038	0,0768
6	III	0,0007	0,0003	-6,9100	2,4230	0,0563
7	III	0,0003	0,0001	-6,8883	2,6258	0,0426
Model D ₂ (2011M01-2019M12 Dönemi)						
Gecikme	Case	Sabitin	Trendin	AIC	LM Test İstatistiği	
		Olasılığı	Olasılığı		F İstatistiği	Olasılık
1	III	0,0006	0,0019	-7,3333	2,6957	0,0354
2	III	0,0261	0,0390	-7,3337	3,8354	0,0064
3	III	0,0602	0,0960	-7,3655	1,2887	0,2810
4	I			-7,3632	1,5520	0,1951
5	I			-7,4962	1,1264	0,3505
6	I			-7,5136	1,6621	0,1684
7	I			-7,4455	1,8126	0,1369

Not: D₁ = Dönem 1 (2002M01-2010M12 Dönemi); D₂ = Dönem 2 (2011M01-2019M12 Dönemi)

Tablo 2'deki sonuçlara göre, modele ilişkin birinci ve ikinci dönemde uygun gecikme uzunluğunun sırasıyla, AIC istatistiğinin mutlak değer olarak en yüksek değer (-7,0148 ve -7,5136) aldığı 1 ve 6 gecikme olduğu görülmektedir.⁹ Ayrıca sabit ve trend terimleri de anlamlı olmadığından, çözümlenelerde her ikisine de yer verilmemiştir.

Uygun gecikme uzunluğunun 2002M01-2010M12 Dönemi için 1 ve 2011M01-2019M12 Dönemi için 6 gecikme olarak belirlenmesi sonrasında (2) eşitliğinde gösterilen Model, her iki dönem için koşullu hata düzeltme yöntemiyle ayrı ayrı tahmin edilmiştir.

Tablo 3a, 3b, 4a, 4b, 5a ve 5b, Model D1 (2002M01-2010M12 Dönemi) ve Model D2 (2011M01-2019M12 Dönemi)'ye göre sonuçları göstermektedir.

Tablo 3a: Model D1'in ARDL Tahmin Sonuçları (1, 0, 1, 0)

	LM Test İstatistiği		Olasılık	
Ardışık Bağımlılık	13,6245		0,3250	
Ramsey RESET	0,4063		0,5240	
Normallik	4.658,8		0,0000	
Farklı Yayılım (Heteroscedasticity)	1,5558		0,2120	
F İstatistiği	%95		%90	
	Alt Sınır	Üst Sınır	Alt Sınır	Üst Sınır
36,9376	2,4988	3,7406	2,0590	3,1662

Tablo 3b: Model D2'nin ARDL Tahmin Sonuçları (5, 2, 0, 4)

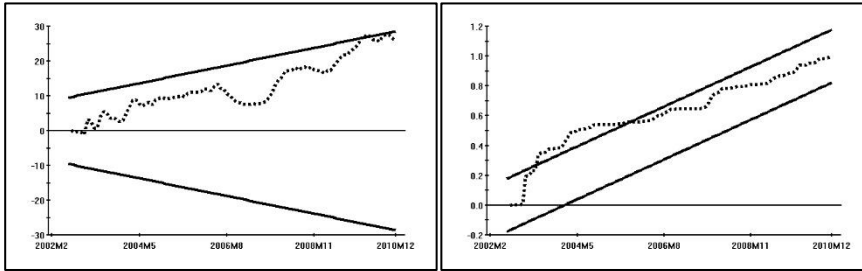
	LM Test İstatistiği		Olasılık	
Ardışık Bağımlılık	14,9143		0,2460	
Ramsey RESET	0,8102		0,3680	
Normallik	3,1936		0,2030	
Farklı Yayılım (Heteroscedasticity)	0,7056		0,4010	
F İstatistiği	%95		%90	
	Alt Sınır	Üst Sınır	Alt Sınır	Üst Sınır
10,3783	2,5053	3,7444	2,0500	3,1711

⁹ EViews ekonometri programı ile yapılan çözümlenelerde; AIC istatistiğinin mutlak değer olarak en yüksek değeri, minimum AIC istatistiğine tekabül etmektedir.

Tablo 3a ve Tablo 3b'ye bakıldığında, modele ilişkin her iki dönem için de uygun gecikme uzunlukları dikkate alınarak yapılan Koşullu ARDL tahmin sonuçlarına göre, Model D₁ için en uygun gecikme uzunlukları (lnTUF_E, lnER, lnIBDE, lnTSUE)=(1,0,1,0); Model D₂ için de (lnTUF_E, lnER, lnIBDE, lnTSUE)=(5,2,0,4) olarak belirlenmiştir. Model D₁'in F istatistiği 36,9376, Model D₂'nin F istatistiği de 10,3783'tür. Her iki modelin F değeri %95 üst güven sınırının üzerinde kaldığı için istatistiksel olarak anlamlıdır. Yani modele ilişkin her iki dönem için de, değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin (eş-bütünleşmenin) var olduğu öne sürülebilir. Bu gecikme düzeylerinde hata terimlerinin ardışık bağımlılık sorunu yaşamadığı da gözlenmektedir.

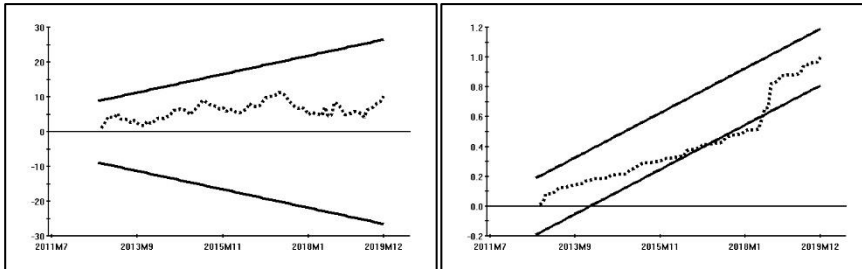
Her iki dönem için modele ilişkin katsayı tahminlerinin zaman içerisinde sabit kalıp kalmadığını (yapısal kırılmayı) sınamak için de CUSUM ve CUSUMQ istatistiklerine bakılmıştır. Alt ve üst aralıklar %5 güven aralığına göre çizilmiştir. İlgili istatistikler bu alt ve üst sınırlar arasında seyrettiğinden, incelenen dönem için¹⁰ katsayılar da bir yapısal kırılmanın oluşmadığı hipotezi %95 olasılıkla öne sürülebilir.

Şekil 1: Model D₁ CUSUM ve CUSUMQ Sınamaları

Not: Üst ve alt sınırlar %5'e göre çizilmiştir.

Şekil 2: Model D₂ CUSUM ve CUSUMQ Sınamaları

Not: Üst ve alt sınırlar %5'e göre çizilmiştir.

¹⁰ Alt ve üst sınırlar arasında seyrettiği ile anlatılmak istenen; aralarda sınırları aşan kısa süreli dalgalanmalar olsa bile, dalgaların sınırlara dönmesi ve genel seyrin alt ve üst sınırlar arasında gerçekleşiyor olmasıdır.

Uzun dönem katsayıları bulabilmek için (3) denklemi her iki dönem için de aynı gecikme uzunlukları için yeniden tahmin edilmiş ve her bir değişkenin tüketici fiyatları değişim oranı üzerine uzun dönem etkilerini gösteren katsayılar hesaplanmıştır. Hesaplanmış bu katsayılar, modele ilişkin her iki dönem için de Tablo 4a ve Tablo 4b'de yer almaktadır.

Tablo 4a: Model D1'e Göre Döviz Kuru, İthalat Fiyatları ve Toplam Sanayi Üretiminin Tüketici Fiyatları Değişim Oranı Üzerine Uzun Dönemli Etkileri Bağımlı Değişken lnTUFEE

	Uzun Dönem Katsayısı	Standart Hata	t Değeri	Olasılık
<i>lnER</i>	1,2124	0,2130	5,6932	0,0000
<i>lnIBDE</i>	0,8078	0,2109	3,8309	0,0000
<i>lnTSUE</i>	0,2478	0,2315	1,0705	0,2870

Ho Hipotezi: Tüketici Fiyatları Değişim Oranı ile ilgili değişkenler arasında bir uzun dönem ilişki yoktur.

Tablo 4b: Model D2'ye Göre Döviz Kuru, İthalat Fiyatları ve Toplam Sanayi Üretiminin Tüketici Fiyatları Değişim Oranı Üzerine Uzun Dönemli Etkileri Bağımlı Değişken lnTUFEE

	Uzun Dönem Katsayısı	Standart Hata	t Değeri	Olasılık
<i>lnER</i>	0,6090	0,0559	10,9017	0,0000
<i>lnIBDE</i>	0,5232	0,0788	6,6410	0,0000
<i>lnTSUE</i>	0,5964	0,0859	6,9399	0,0000

Ho Hipotezi: Tüketici Fiyatları Değişim Oranı ile ilgili değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki yoktur.

Tablo 4a'daki sonuçlara göre, toplam sanayi üretiminin (lnTSUE) tüketici fiyatları değişim oranı üzerine bir etkisi bulunmamaktadır. Öte yandan döviz kurundaki (lnER) 1 puanlık artışın¹¹, tüketici fiyatlarını (lnTUFEE) uzun dönemde %1,21 ölçüsünde artırdığı görülmektedir. İthalat fiyatlarındaki (lnIBDE) 1 puanlık artışın ise, tüketici fiyatlarını uzun dönemde %0,81 düzeyinde pozitif yönde etkilediği görülmektedir.

Tablo 4b'deki sonuçlara göre ise, döviz kurundaki 1 puanlık artışın, tüketici fiyatlarını uzun dönemde %0,61 ölçüsünde artırdığı görülmektedir. İthalat fiyatlarındaki 1 puanlık artışın ise, tüketici fiyatlarını uzun dönemde %0,52 düzeyinde pozitif yönde etkilediği görülmektedir. 2002M01-2010M12 döneminden farklı olarak, 2011M01-2019M12 döneminde toplam sanayi

¹¹ %1'lik artış olmadığına, 1 puanlık artış olduğuna dikkat edelim. Faiz oranı ile ilgili örnek verecek olursak; faiz oranının %7'den %8'e yükselmesi.

üretimini tüketici fiyatları değişim oranı üzerine bir etkisi bulunmakta ve toplam sanayi üretimindeki 1 puanlık artışın, tüketici fiyatlarını uzun dönemde %0,60 düzeyinde pozitif yönde etkilediği görülmektedir.

Bu bulgulara göre, uzun dönem ilişkiler bakımından, Türkiye’de, 2002M01-2010M12 dönemi için, gerek döviz kurlarının gerekse de ithalat fiyatlarının tüketici fiyatlarını etkilediğini; 2011M01-2019M12 dönemi içinse, döviz kurları ve ithalat fiyatları yanında toplam sanayi üretiminin de tüketici fiyatlarını etkilediğini ifade edebiliriz. Ayrıca önemli bir husus da; döviz kuru ve ithalat fiyatlarının tüketici fiyatları üzerine olan uzun dönemli etkilerinin, 2002M01-2010M12 döneminde, 2011M01-2019M12 dönemine kıyasla döviz kurlarında iki katı, ithalat fiyatlarında ise 0,54 katı düzeyinde daha yüksek olmasıdır.

Tablo 5a: Model D’i Göre Döviz Kuru, İthalat Fiyatları ve Toplam Sanayi Üretimini Tüketici Fiyatları Değişim Oranı Üzerine Kısa Dönemli Etkileri Bağımlı Değişken $\Delta \ln TUF E$

	Tahmin Edilen Katsayı	Standart Hata	t Değeri	Olasılık
$\Delta LNER$	0,0527	0,0083	6,3573	0,0000
$\Delta LNIBDE$	0,0981	0,0372	2,6405	0,0100
$\Delta LNTSUEMT$	0,0108	0,0102	1,0534	0,2950
ecm(-1)	-0,0434	0,0080	-5,4473	0,0000
ecm = $\ln TUF E - 1,2124 \ln ER - 0,8078 \ln IBDE - 0,2478 \ln TSUE$				
R ²	0,3153	\bar{R}^2	0,2884	
S.E.	0,0070	F(3,103)	15,6537	
AIC	376,8769	DW	1,9924	

Not: $\Delta i = i - i(-1)$

Tablo 5b: Model D2'ye Göre Döviz Kuru, İthalat Fiyatları ve Toplam Sanayi Üretiminin Tüketici Fiyatları Değişim Oranı Üzerine Kısa Dönemli Etkileri Bağımlı Değişken $\Delta \ln TUF E$

	Tahmin Edilen Katsayı	Standart Hata	t Değeri	Olasılık
$\Delta \ln TUF E_1$	0,1004	0,0873	1,2535	0,2130
$\Delta \ln TUF E_2$	-0,3430	0,0765	-4,4853	0,0000
$\Delta \ln TUF E_3$	0,0766	0,0729	1,0501	0,2970
$\Delta \ln TUF E_4$	-0,1958	0,0712	-2,7495	0,0070
$\Delta \ln ER$	0,0776	0,0159	4,8803	0,0000
$\Delta \ln ER_1$	0,0630	0,0197	3,2032	0,0020
$\Delta \ln IBDE$	0,0337	0,0079	4,2636	0,0000
$\Delta \ln TSUEMTA$	-0,0449	0,0276	-1,6247	0,1080
$\Delta \ln TSUEMTA_1$	-0,0792	0,0333	-2,3764	0,0200
$\Delta \ln TSUEMTA$	-0,0811	0,0326	-2,4898	0,0150
$\Delta \ln TSUEMTA$	-0,0837	0,0268	-3,1287	0,0020
ecm(-1)	-0,0643	0,0166	-3,8821	0,0000
ecm = $\ln TUF E - 0,6090 \ln ER - 0,5232 \ln IBDE - 0,5964 \ln TSUE$				
R ²	0,6699	\bar{R}^2	0,6212	
S.E.	0,0049	F(11,90)	16,2384	
AIC	391,2974	DW	2,0292	

Not: $\Delta i = i - i(-1)$; $\Delta i_1 = i(-1) - i(-2)$; $\Delta i_2 = i(-2) - i(-3)$; $\Delta i_3 = i(-3) - i(-4)$; $\Delta i_4 = i(-4) - i(-5)$

Tablo 5a ve 5b'de yer alan hata düzeltme modeli (ecm), değişkenlerin kısa dönem dinamiklerini göstermektedir. ecm katsayısı her iki model için de negatif fakat yüksek olmayan bir değere sahiptir. Model D1'in tahmin edilen ecm katsayısı -0,0434, Model D2'nin ise -0,0643'tür.

Tablo 5a'daki sonuçlara göre, 2002M01-2010M12 dönemi için, toplam sanayi üretiminin ($\ln TSUE$) tüketici fiyatları değişim oranı üzerine bir etkisi uzun dönemde olduğu gibi kısa dönemde de bulunmamaktadır. Model D1'de diğer değişkenlerdeki ($\ln ER$ ve $\ln IBDE$) 1 puanlık artıştan sonra, tüketici fiyatları değişim oranı, bir önceki dönemin dengeden uzak değerinin yaklaşık %4,34'ü ölçüsünde dengeye doğru bir düzeltme yapmış olacaktır.

Tablo 5b'deki sonuçlara göre ise, Model D2'de değişkenlerdeki ($\ln ER$, $\ln IBDE$ ve $\ln TSUE$) 1 puanlık artıştan sonra, tüketici fiyatları değişim oranı, bir önceki dönemin dengeden uzak değerinin yaklaşık %6,43'ü ölçüsünde dengeye doğru

bir düzeltme yapmış olacaktır. 2002M01-2010M12 döneminden farklı olarak, 2011M01-2019M12 döneminde toplam sanayi üretiminin tüketici fiyatları değişim oranı üzerine kısa dönemli bir etkisi bulunmakta ancak tablodan da görüldüğü gibi toplam sanayi üretimindeki (lnTSUE) artışın tüketici fiyatları değişim oranı üzerindeki bu etkisi uzun dönemde olduğundan farklı bir şekilde negatiftir.

Bu bulgulara göre, kısa dönem ilişkiler bakımından, Türkiye’de, 2002M01-2010M12 dönemi için, gerek döviz kurlarının gerekse de ithalat fiyatlarının tüketici fiyatlarını etkilediğini; 2011M01-2019M12 dönemi içinse, döviz kurları ve ithalat fiyatlarının tüketici fiyatlarını yine pozitif yönde etkilediğini, bunların yanında toplam sanayi üretiminin de tüketici fiyatlarını etkilediğini, fakat bu etkinin negatif yönde olduğunu ifade edebiliriz.

5. Sonuç ve Değerlendirme

Sermaye akımlarında yaşanan dalgalanmaların yarattığı döviz kuru şokları, gelişmekte olan dışa açık ekonomilerde fiyat istikrarının sağlanmasına dönük para politikasının etkinliğini azaltan bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Gelişmekte olan ekonomilerin kendilerine özgü problemleri geçiş etkisinin yüksek olmasına yol açabilmekte ve döviz kuru gelişmeleri enflasyonun temel belirleyicilerinden birisi olmaktadır. Bu nedenle, gelişmekte olan ülkeler için döviz kuru dengesi ve döviz kurunun yurt içi fiyatlara geçiş etkisinin büyüklüğü, enflasyon hedeflemesi stratejisinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi açısından önemlidir.

TCMB 2002 de örtük ve 2006 da açık enflasyon hedefleme stratejisini tek amacı olan fiyat istikrarını sağlama doğrultusunda yürütmüştür. 2010 yılının sonlarından itibaren ise TCMB, fiyat istikrarıyla çelişmemek kaydıyla finansal istikrar amacını da destekleyici bir amaç olarak hedefleri arasına almıştır. TCMB’nin finansal istikrarı da gözeterek temel amacı olan fiyat istikrarını sağlama stratejisini yürütürken başarılı olabilmesi için, döviz kurları geçişkenliğinin bilinmesi önem arz etmektedir. Anılan doğrultuda bu çalışmada örtük enflasyon hedeflemesiyle başlayan enflasyon hedefleme stratejisi süreci ve finansal istikrarı gözetken politikalar sonrası Türkiye’de geçiş etkisinin varlığı araştırılmıştır. Bu amaçla, tüketici fiyatları ile onu etkileyen unsurlar olan döviz kuru, ithalat fiyatları ve toplam sanayi üretimi arasındaki ilişkinin varlığı, karşılaştırmalı bir bakış açısıyla, 2002M01-2010M12 ve 2011M01-2019M12 dönemleri için ARDL sınır testi yaklaşımıyla incelenmiştir.

Çalışmamızda elde edilen bulgulara göre, hem uzun hem de kısa dönem ilişkiler bakımından, Türkiye’de, gerek döviz kurlarının gerekse de ithalat fiyatlarının tüketici fiyatlarını 2002M01-2010M12 ve 2011M01-2019M12 dönemlerinin her ikisinde de pozitif yönde etkilediğini; toplam sanayi üretiminin ise tüketici fiyatlarını sadece 2011M01-2019M12 döneminde

etkilediğini, bu etkinin uzun dönem ilişkiler bakımından pozitif yönde, kısa dönem ilişkiler bakımından ise negatif yönde olduğunu ifade edebiliriz. Ayrıca, önemli bir husus da; döviz kuru ve ithalat fiyatlarının tüketici fiyatları üzerine olan uzun dönemli etkilerinin, 2002M01-2010M12 döneminde, 2011M01-2019M12 dönemine kıyasla döviz kurlarında iki katı, ithalat fiyatlarında ise 0,54 katı düzeyinde daha yüksek olmasıdır.

Elde edilen bulgular doğrultusunda Türkiye’de enflasyon hedeflemesi rejimine geçişle birlikte döviz kuru geçişkenliğinin zayıfladığı, ancak döviz kuru değişimlerinin enflasyonu etkileyen önemli bir faktör olmaya devam ettiği anlaşılmaktadır. Öte yandan geçişkenliğin ikili hedefin oluşturulduğu 2010 sonrası dönemde nispi olarak daha düşük çıkmasında, finansal istikrara yönelik politikaların etkili olduğu, söylenebilir. Bu bağlamda finansal istikrarı sağlamaya dönük politikaların sürdürülmesi, fiyat istikrarı hedefine ulaşmada ve geçişkenliğin düşmesinde yararlı olacaktır.

Kaynakça

- Alptekin, V., Yılmaz, K. Ç. ve Taş, T. (2016). "Döviz kurundan fiyatlara geçiş etkisi: Türkiye örneği", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı 35, Konya, s. 1-9.
- Başçı, E. ve Kara, H. (2011). Finansal istikrar ve para politikası. TCMB Çalışma Tebliği No: 11/08.
- Calvo, Guillermo A. ve Carmen M. Reinhart; (2002), "Fear of floating", NBER Working papers, No:7993.
- Carrière-Swallow, Y., Gruss, B., Magud, N. M., and Valencia, F. (2016). "Monetary policy credibility and exchange rate pass-through", IMF WP/16/240., s.1-33.
- Ca'Zorzi, M., Hahn E., Sanchez, M. (2007). "Exchange rate pass through in emerging markets". ECB Working Paper Series, No 739, s.1-31.
- Choudhria, E. U. ve Hakura, D.S. (2001). "Exchange rate pass-through to domestic prices: does the inflationary environment matter?" IMF WP/01/194, s. 1-35.
- Damar A. O. (2010). Türkiye'de döviz kurundan fiyatlara geçiş etkisinin incelenmesi (TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi). Erişim adresi: <http://www3.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/armaganonurdamar.pdf>
- Dedeoğlu, D. ve Kaya, H. (2015). "Model belirsizliği altında döviz kurunun enflasyona etkisi", Central Bank Review, 15(2), s. 79-93.
- Dinççağ, A. (2009). Exchange rate pass-through in turkey: asymmetric cointegration analysis (Master's Thesis, Bilkent University, Ankara). Erişim adresi: <http://www.thesis.bilkent.edu.tr/0003947.pdf>
- Dilla, S., Achsani, N. A., ve Anggraeni, L. (2017). "Do inflation targeting really reduced exchange rate pass-through?", International Journal of Economics and Financial Issues, 7(3), s. 444-452.
- Eichengreen B. (2002). "Can emerging markets float? Should they inflation target?" Central Bank of Brazil Working Paper Series 36.
- Göktaş, P. (2019). "Türkiye'de döviz kurunun tüketici fiyatları üzerindeki asimetrik geçiş etkileri", Sosyoekonomi, Cild. 27(42), 29-50.
- Jasova M., Moessner R., ve Takats E. (2016). "Exchange rate pass-through: What has change since the crisis?", Bank for International Settlements, sayı: 583, s.1-31.
- Junior, Reginaldo P.N. 2007. "Inflation targeting and exchange rate pass-through," *Economia Aplicada* 11(2): 189-208.

- Kara, H. ve Ögünç, F. (2008). "Inflation targeting and exchange rate pass-through: The Turkish experience", *Emerging Markets Finance & Trade*, 44(6), s. 52-66.
- Kara, A. H. Ve Orak, M. (2008). Enflasyon Hedeflemesi. E. Kumcu (Yay. haz.), *Krizler, para ve İktisatçılar içinde* (s. 81-157). Yayın yeri: İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Kara, H. (2012). Küresel kriz sonrası para politikası, TCMB Çalışma Tebliği, No: 12/17.
- Kara, A. H., Sarıkaya, Ç., Ögünç, F. ve Özmen, M. U. (2017a). "Kurdan enflasyona geçiş: sihirli bir rakam var mı?", *Merkezin Güncesi*, https://tcmbblog.org/wps/wcm/connect/blog/tr/main+menu/analizler/kurdan_enflasyona_gecis (Erişim Tarihi: 01.10.2020).
- Kara, A. H., Ögünç, F. ve Sarıkaya, Ç.(2017b). "Inflation dynamics in turkey: a historical accounting", *TCMB Research Notes in Economics*.
- Krugman, P. R., Obstfeld, M. and Melitz, M. J. (2018). *International Economics: Theory & Policy*. Pearson Education, 11th Edition.
- Leigh, D. ve Rossi, M. (2002). "Exchange rate pass-through in Turkey", *IMF working paper*, Temmuz 2016, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2002/wp02204.pdf>. (Erişim Tarihi: 08.10.2020).
- Mihaljek, D. & Klau, M. (2008). "Exchange rate pass-through in emerging market economies: what has changed and why?", *BIS Papers chapters*, in: *Bank for International Settlements* (ed.), *Transmission mechanisms for monetary policy in emerging market economies*, 35 (103-130). Bank for International Settlements.
- Pesaran, M. H., Shin, Y. & Smith, R. J. (2001). Bounds testing approaches to the analysis of level relationships. *Journal of Applied Econometrics*, 16(3), 289-326.
- Özdamar, G. (2015). "Türkiye Ekonomisinde Döviz Kuru Geçiş Etkisi: ARDL-Sınır Testi Yaklaşımı Bulguları ", *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, (32), s. 66-97.
- Taylor, J.B., 2000. "Low inflation, pass-through, and the pricing power of firms," *European Economic Review* 44(7): 1389-1408.
- Tümtürk, O. (2017). "Türkiye'de döviz kurlarının yurtiçi fiyatlara geçiş etkisi ve enflasyon hedeflemesi", *Yönetim ve Ekonomi*, Cilt 24, Sayı 3, s. 837-855.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (2004). *Yıllık Rapor 2003*. Erişim adresi: https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/667c7904-1baa-4ca3-9c7d-ebo23d28826/2003_Yillik_Rapor.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROO-TWORKSPACE-667c7904-1baa-4ca3-9c7d-ebo23d28826-mh5zofC

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (2005). Yıllık Rapor 2004. Erişim adresi:
https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/b6152e38-5b65-4f37-aaa7cc38d5e71072/2004_Yillik_Rapor.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROO_TWORKSPACE-b6152e38-5b65-4f37-aaa7-cc38d5e71072-mh5zrWz

Digital Leadership, Leadership Paradigm of the Digital Age: A Conceptual Framework

Kemaleddin Eryeşil

k.eryesil@sirnak.edu.tr

Sirnak University

orcid.org/0000-0002-4678-8249

JEL Code: M10, M19, D23

Received: 23.02.2021

Revised: 02.03.2021

Accepted: 03.03.2021

Available Online: 21.03.2021

Abstract

Under the impact of the digital age, companies and organizational structures are increasingly digitalised and digital transformation becomes the driving force for the future success of companies. In the digital transformation mentioned, it is seen that classical leadership styles do not adequately address the opportunities and challenges arising from digitalization. The leadership style that emerges at that point is digital leadership. In the digital age, effective decisions, which will increase the success of digitalization strategies for companies and business ecosystems, can be made thanks to digital leadership. In this study, a conceptual framework has been put forward by examining the literature on digital leadership, which is the leadership style that will realise the digitalization of companies in the digital age. In this context, it is aimed to provide resources for researches on the subject by including the concept and importance of digital leadership, which is considered as a new leadership style in the literature, and the characteristics that digital leaders should have.

To cite this document

Eryesil, K. (2021). Digital Leadership, Leadership Paradigm of the Digital Age: A Conceptual Framework. *Equinox, Journal of Economics, Business & Political Studies*, 8 (1), 98-112. doi:10.48064/equinox.885320

Keywords: Digital Age, Digital Transformation, Digital Leadership.

Dijital Çağın Liderlik Paradigması Dijital Liderlik: Kavramsal Bir Çerçeve

Öz

Dijital çağın etkisiyle şirketler ve organizasyon yapıları giderek dijitalleşmekte ve şirketlerin gelecekteki başarısı için dijital dönüşüm itici güç olmaktadır. Bahse konu dijital dönüşümde klasik liderlik tarzlarının dijitalleşmeden kaynaklanan fırsat ve zorlukları yeterince ele almadığı görülmektedir. Bu noktada ortaya çıkan liderlik tarzı dijital liderliktir. Dijital çağda, şirketler ve iş ekosistemleri için dijitalleşme stratejilerinin başarısını artıracak etkin kararlar dijital liderlik sayesinde verilebilmektedir. Bu çalışmada dijital çağda şirketlerin dijitalleşmesini gerçekleştirecek liderlik tarzı olan dijital liderlikle ilgili literatür incelenerek kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Bu kapsamda literatürde yeni bir liderlik tarzı olarak ele alınan dijital liderlik kavramı ve önemi ile dijital liderlerin sahip olması gereken özelliklere yer verilerek konuyla ilgili yapılacak araştırmalara kaynak sağlanması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijital Çağ, Dijital Dönüşüm, Dijital Liderlik.

1. Giriş

Dijital dönüşümün dünya çapında tartışılacak güncel bir konu olduğu ve dünyanın dört bir yanındaki şirketlerin iş gündemine karar vermek için çok uygun olan dijital bir çağda yaşamaktayız (Sainger, 2018: 1). Bu çağda, tüm endüstriyel alanlardaki şirketler giderek daha fazla dijitalleşmekte ve yeni dijital organizasyon biçimleri halinde yeniden organize olmaktadır. Dijital dönüşüm, mevcut işletmeleri hızla ve temelden değiştirmekte ve bugün dijitalleşme eğilimini kaçırarak şirketlerin gelecekte dijital öncülerden daha yavaş, daha az esnek ve daha az rekabetçi olacağı yaygın bir şekilde kabul edilmektedir. Bu bağlamda dijitalleşme işin niteliğini, iş taleplerini ve kaynaklarını değiştirebilmektedir (Zeike vd., 2019: 1).

Genel olarak, “dijitalleşme” terimi iki açıdan ele alınabilir. Bunlardan biri, tamamen teknik olarak analog verilerin dijital bilgiye dönüştürülmesidir. Diğeri ise bütünsel açıdan elektronik veri işlemedeki teknolojik gelişmeler tarafından yönlendirilen bir bütün olarak toplumun gelişimini ifade etmektedir. Dijitalleşme, ekonominin ve toplumun her düzeyinde geniş kapsamlı değişiklikler ürettiği için hem yeni zorluklara hem de fırsatlara yol açmakta, insanların birbirleriyle iletişim kurma ve etkileşimde bulunma biçimlerini ve şirketlerin pazardaki faaliyetlerini temelden değiştirmektedir (Hensellek, 2020: 56).

Dijitalleşme, şirketlerin iletişim kurma, üretim ve örgütlenme yöntemlerini değiştirmiştir. Dijitalleşmenin ilk aşamasında şirketler; cihazlar, makineler ve platformlar gibi dijital araçları, dijitalleştirilmiş dağıtım kanallarını ve hatta dijital iş modellerini bağlamak için yeni teknolojinin entegrasyonu yoluyla üretkenliğin, verimliliğin ve kârlılığın artırılmasına odaklanmıştır. Daha sonraki aşamada ise dijitalleşmeden kaynaklanan değişikliklere sadece makinelerin ve yöntemlerin değil, aynı zamanda şirket içindeki ve kültüründeki liderlik şekillerinin de uyum sağlanması gerektiğine odaklanılmıştır. Bu durum iletişim, düzenleme ve çalışma yöntemlerinin de değiştiği, yeni yolların ve standartların belirlenmesi gerektiği anlamına gelmektedir. Değişen müşteri taleplerine ve çevik üretim döngülerine cevap vermek ve bir şirketin başarısını belirlemek için yeterli bir liderlik tarzı gerekmektedir (Bolte vd., 2018: 637).

Liderler için dijital teknolojiler, yeni iletişim ve organizasyon biçimleri anlamına gelmektedir. Bu çerçevede, dijitalleşmenin organizasyonların gelecekteki başarısı için itici güç olduğu, ancak klasik liderlik tarzlarının dijitalleşmeden kaynaklanan fırsat ve zorlukları yeterince ele almadığı görülmektedir (Hensellek, 2020: 56). Bu bağlamda dijital liderlik kavramı ön plana çıkmaktadır. Dijital liderlik “liderlerin dijitalleşme süreci için açık ve anlamlı bir vizyon oluşturma ve bunu gerçekleştirmek için stratejiler yürütme yeteneği” olarak tanımlanmaktadır (Larjovuori vd., 2016: 1144; Zeike vd., 2019: 1). Başka bir ifadeyle, dijital liderlerin geleceğe dair kapsamlı bir dijital vizyon

yaratması ve bu vizyonun insan merkezli bir şekilde uygulanmasını sağlamak için gerekli becerilere ve zihniyete sahip olması gerekmektedir (Hensellek, 2020: 56).

Bu çalışmada dijital çağda şirketlerin dijitalleşmesi için gerekli olan liderlik tarzı olan dijital liderlikle ilgili yazın incelenerek kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Bu kapsamda dijitalleşme-dijital dönüşüm ve literatürde yeni bir liderlik tarzı olarak karşımıza çıkan dijital liderlik kavramı ve önemi ile dijital liderlerin sahip olması gereken özelliklere yer verilerek konuyla ilgili yapılacak araştırmalara kaynak sağlanması amaçlanmaktadır.

2. Dijitalleşme- Dijital Dönüşüm

Yaşadığımız zaman 4.0 sanayi devrimi, bilgisayarların yaygınlaşması ve tüm alanlarda kayıt tutmanın otomasyonu nedeniyle dijital devrim olarak adlandırılmaktadır (Ghufron, 2018). Bu otomasyonun ve bağlantının varlığı endüstriyel dünyayı hareket ettirmekte ve iş rekabeti doğrusal olmayan hale gelmektedir. Bu durumun somut yansımalarından biri de robotların insan ikamesi olarak kullanılmasıdır. Ulfa (2019), 4.0 sanayi devrimi döneminde dijitalleşme ve otomasyon nedeniyle birçok değişikliğin ortaya çıktığını açıklamaktadır. 4.0 sanayi devrimi, yaşamın her alanında birbirleriyle bağlantı kurabilen akıllı bir teknolojiyi aşılacaktır (Asri ve Darma, 2020: 94).

"Dijital yerliler" olarak adlandırılan yani dijital teknolojilerle büyüyen nesil, dijitalleşmeyi içselleştirmiş görünmektedir. Dijital yerlilerin dijital becerileri ve zihniyetleri, yerleşik yöneticilerin çoğu için içsel faktörler olarak görülebilir. Bunun nedeni ise yerleşik yöneticilerin çoğu için dijitalleşmenin; şirketleri, çalışanlarını ve iş modellerini etkileyen dışsal bir güç gibi görünmesidir. Genç ve çevik girişimler, dijital iş dünyasını yenilikçi ürün ve hizmetleriyle tanımlamakta ve yerleşik şirketler genellikle dijitalleşme potansiyelinden yararlanmakta zorlanmaktadır. Bu durum Facebook, Alibaba ve Uber gibi şirketlerin ortaya çıkmasına ve sadece birkaç yıl içinde dünyanın en yüksek puan alan şirketlerine dönüşmesine neden olmuştur (Hensellek, 2020: 57).

Chew (2015), dijital dönüşüm ya da dijitalleşme terimlerinin çoğunlukla teknolojik değişimler nedeniyle toplumda meydana gelen değişiklikler olarak anlaşıldığını belirtmektedir. Dijital dönüşüm, "dijital teknolojilerin getirdiği değişiklikleri, fırsatları ve toplum üzerindeki etkilerini stratejik ve öncelikli bir şekilde tam olarak kullanmak için iş faaliyetlerinin, süreçlerin, yetkinliklerin ve modellerin derin ve hızlanan dönüşümü" olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma dayanarak dijital dönüşüm, önemli organizasyonel değişikliklerin gerçekleşmesini, organizasyon kültüründe ve süreçlerinde dramatik bir değişiklik olmadan başarılması zor olabilecek bir strateji değişikliğini gerektirmektedir (Demirkan vd., 2016: 14; Sow ve Aborbie, 2018: 141).

Şirketler düzeyinde, dijitalleşmenin itici güçleri genel olarak iç ve dış etkenler olarak ikiye ayrılmaktadır. Dijitalleşmenin en önemli dış etkenleri arasında mobil internet, bulut bilişim, nesnelere interneti, 3B baskı, artırılmış ve sanal gerçeklik, Blockchain veya büyük veri ve yapay zekâ gibi teknolojik gelişmeler yer almaktadır. Bir yandan bu yeni teknolojiler tamamen yeni olanaklar ve iş alanları açarken, diğer yandan mevcut teknolojileri ve iş modellerini yeniliğe uğratma tehdidinde bulunmaktadır. Buna örnek olarak Netflix'in kablolu televizyon için bir tehdit unsuru haline gelmesini göstermek mümkündür. Ayrıca LTE veya 5G gibi mobil veri aktarım yöntemleriyle birlikte bugün konum, zaman ve cihazdan bağımsız olarak birçok hizmeti kullanmanıza izin veren internet üzerinden insanların artan etkileşimini dikkate almak da önemlidir. Kalıcı erişilebilirlik için bu potansiyel, yalnızca bireyler arasındaki iletişim biçimini (hem özel hem de kurumsal bağlamlarda) değil, aynı zamanda bireyler ve şirketler arasındaki iletişimi her iki yönde de etkilemektedir. Yanıt verme veya bilgi sağlama hızı ve iletişimin bireyselleşmesi gibi faktörler, özellikle bireyler ve şirketler arasındaki iletişimde giderek daha önemli hale gelmektedir.

Dijitalleşmenin iç etkenleri ise şirketlerin dijitalleşmeden yararlanmasını veya aktif olarak şekillendirmesini sağlayan faktörleri içermektedir. Bu bağlamda dijitalleşme, şirketlerin yeni teknolojik fırsatlarla başa çıkma çevikliğini teşvik ederek, ürün geliştirmelerini ve bunları pazara daha hızlı sunmalarını sağlamaktadır. Bu alandaki trendler ise yönetilebilir bir zaman ve kaynak harcamasıyla piyasada uygulanabilir bir ürün geliştirmeyi amaçlayan yalın başlangıç yöntemini ve dijital prototiplemeyi içermektedir. Özellikle dijital prototipleme, yalnızca bir prototipin örneğin, pazarlama videoları veya kitle fonlaması kampanyaları yoluyla, nakliye için hazır herhangi bir ürün stoğu olmadan pazarlanmasını ifade etmektedir. Şirketlerin çevikliği ve yaratıcılığı genellikle "İş 4.0" ve "yeni çalışma" terimleri altında yer alan yeni, yenilikçi çalışma biçimleriyle desteklenmektedir. İş 4.0 dijital araçlar, yazılımlar veya uzak işyerleri gibi işyerinde mevcut teknolojik olanakları ifade ederken, yeni çalışma ise insanların belirli bir zaman ve yerden bağımsızlığı ve genel olarak değişen iş gereksinimleri ile karakterize edilen dijital çağda çalışma şeklini tanımlamaktadır. Örgütsel açıdan bu durum, tele çalışma ve sanal ekipler gibi fenomenlerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Genel olarak, insanlar arasındaki dijital iletişimin çalışanlar arasında özerkliği, esnekliği ve yeniliği teşvik edebileceği söylenebilir (Hensellek, 2020: 57).

Dijital dönüşüm temelde liderlik gerektiren bir değişimdir, çünkü liderlik istikrardan ziyade değişimle ilgilidir. Değişmek ise yeni bir sistem yaratmayı ve ardından yeni yaklaşımları kurumsallaştırmayı gerektirmektedir. Bütün bu değişiklikleri organizasyona getirmek ve uygulamak için önemli bir rol oynayan faktör, organizasyonel liderdir. Aynı zamanda paydaşlar da liderlerden örgütsel dönüşüm için sorumluluk almalarını beklemektedirler. Bu dijital çağda bir organizasyonun başarılı dönüşümü, büyük ölçüde

organizasyon liderlerinin, dijital teknolojinin yalnızca teknolojiye bağımlı olmaktan ziyade gerçek zamanlı olarak bilgiyi sentezlemek için bir araç olarak kullanıldığı iş kültürünü nasıl kabul ettiğine ve aşıladığına bağlı olmaktadır (Sainger, 2018: 2).

Berman (2012), dijital dönüşüm uygulamalarında esnekliğin, müşteri duyarlılığının, müşteri ihtiyaçlarını karşılamak ve bir organizasyonu iyileştirmek için kritik olduğunu belirtmektedir. Bir dijital dönüşüm aşağıdaki unsurları içermektedir (Sow ve Aborbie, 2018: 141);

- İşin gelecekteki yönünün belirlenmesi,
- Dönüşümü yönlendirecek liderlerin belirlenmesi,
- Paydaşların dönüşümün iyi bir fikir olduğuna ikna edilmesi,
- Organizasyonun dijital çağda nasıl rekabetçi bir konumda olabileceğinin belirlenmesi,
- Dönüşüm sırasında kararların nasıl alınması gerektiğinin belirlenmesi,
- Dönüşümün hedeflerine ulaşmak için finansman elde edilmesi ve
- Örgütün bu çabayla başarılı olabileceği ve hedeflerini etkin bir şekilde gerçekleştirebileceği alanların belirlenmesi.

Dijitalleşme terimi, dijital platformlardan yararlanan bir organizasyonun ötesine geçerek dijital medya ve platformların ekonomiyi, toplumu ve kültürün yeniden yapılandırılmasını nasıl etkilediğini yansıtmaktadır. Dijitalleşme, kurumsal bağlamda dijital bir işletmeye geçme sürecini, iş modellerini ve değer üreten fırsatları değiştirmek için dijital teknolojilerin kullanımı olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca dijitalleşme, iş inovasyonunun ve bilişim teknolojisi inovasyonunun daha entegre olduğu ve kurumsal bilişim teknolojisinin eski bir perspektiften dijital bir perspektife geçtiği kurumsal bilişim teknolojileri için yeni bir dönem olarak görülmekte ve bunun da dijital liderlik için kritik bir ihtiyaç olduğu öne sürülmektedir (El Sawy vd., 2016: 141).

Kane vd. (2016) tarafından yapılan ve 3700 kurumsal karar vericinin katıldığı bir araştırmada, katılımcıların %90' ı dijitalleşmenin sektörlerini çarpıcı hatta yıkıcı bir şekilde değiştireceğini belirtmiştir. Ayrıca, katılımcıların %56'sı şirketlerinin dijitalleşmeye yeterince hazırlıklı olmadığını düşünmektedir. Bu doğrultuda, dijital liderlik yöneticilerin şirketlerini dijital dönüşüm yoluyla başarılı bir şekilde yönetmelerine veya ideal olarak kendilerinin buna aktif olarak katılmalarına olanak sağlama konusundaki önemini göstermektedir (Hensellek, 2020: 57).

3. Dijital Liderlik Kavramı ve Önemi

Günümüzde, teknolojik dönüşüm bağlamında bir değişim faktörü olarak “dijitalleşme ve dijital dönüşüm” örgütsel verimliliğin iyileştirilmesinde ve

dijital teknolojinin yeni uygulama alanlarının belirlenmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Dijitalleşme, herhangi bir organizasyonun çalışma yöntemlerinin değişmesinde etkili bir faktör olsa da organizasyonu hiçbir zaman kendi başına dönüştürmemiştir. Bir organizasyonun böyle bir dönüşüm veya değişimi gerçekleştirmesine yardımcı olan diğer unsur liderlerinin dijitalleşmeyi ortaya çıkaran, bir örgütsel ihtiyaca bağlayan vizyon ve karar verme sürecidir (Sainger, 2018: 2).

Wulandari vd. (2019), dijital çağda ideal liderliğin 4.0 sanayi devrimi taleplerini takip eden liderlik olduğunu belirtmektedir. Liderlik teknolojisi gelişimini takip eden liderler, 4.0 sanayi devrimi çağında başkalarını etkileme, teşvik etme, yönlendirme, yönetme ve harekete geçirme becerilerine sahip olmalıdır. Günümüzde takipçilerini bir araya getirip bilgi teknolojisini kullanarak ilerlemek için adımlar atabilecek liderlik ihtiyacını ise “Dijital Liderlik” yaklaşımı karşılamaktadır (Asri ve Darma, 2020: 95).

Şirketler, dijital dönüşümle ilgili başarılı stratejik değişimi teşvik etmek ve değişim sürecinde çok ihtiyaç duyulan bir istikrar düzeyini sağlamak için bir dijital liderlik modeline sahip olmalıdır. Dijital liderlik, herhangi bir dijital dönüşümün başarısı için çok önemlidir ve müşteri katılımına, gelişmiş teknik araçlara ve yüksek depolama kapasitesine ihtiyaç duymakta ve çeşitli biçimlerde dijitalleşmeyi desteklemek için kültürün çerçevelenmesine odaklanmayı gerektirmektedir (El Sawy vd., 2016: 142; Sow ve Aborbie, 2018: 142; Lubis vd., 2019: 3).

Teknolojinin kişisel kullanımı olarak başlayan şey, liderliğin her yönü için sistematik hale gelmiştir. Dolayısıyla dijital liderlik, yön belirleme, başkalarını etkileme ve bilgiye erişim yoluyla sürdürülebilir değişimi başlatmak ve gelecekte işletme başarısı için çok önemli olan değişiklikleri öngörmek için ilişkiler kurulmasıdır (Sheninger, 2014: 2). Başka bir ifadeyle dijital liderlik, “kurumsal ve iş ekosistemi için dijitalleşmenin stratejik başarısını etkileyecek doğru şeylerin yapılması” olarak ifade edilebilir (El Sawy vd., 2016: 142). Bununla birlikte, dijital liderlik hiçbir şekilde statik bir kavram olarak değerlendirilemez. Toplum giderek daha fazla dijitalleştikçe dijital liderlik de zamanla gelişecektir (Hensellek, 2020: 65).

Alan yazında, dijital liderlik ile ilgili az çalışma yapıldığı görülmektedir. Bu nedenle, dijital liderliğin operasyonel yönlerinin teoride veya pratikte ortak bir fikir birliği veya kapsamlı bir tanımı bulunmamaktadır (Larjovuori vd., 2016: 1144). Sandel (2013) dijital liderliği, teknolojiyi ve dijital yeteneği optimize ederek yaratıcılık ortamını sağlayabilecek yetenekler ve kapasiteler olarak tanımlamaktadır (Wasono ve Furinto, 2018: 126). Larjovuori vd., (2016) dijital liderliğin, üst yönetimin ve bilişim teknolojisi departmanının iş birliği içinde çalışmasını ve dijitalleşme projelerinde görev ve sorumlulukları yeterince net bir şekilde tanımlanmasını gerektirdiğine dikkat çekmektedir.

Castells (2012), günümüzde liderlerin yeni teknolojileri ne kadar çok kullanırlarsa, etkilerini o kadar fazla genişletebilecekleri durumunu “etki ilişkisi” olarak adlandırmaktadır. Her şeyden önce farklı nesilleri bir araya getirmesi beklenen teknoloji bu alandaki üstünlüğü güçlendirip başarıyı artırmak için gerekli bir araç haline gelmiştir. Liderlik ve dijital yetkinliğin birbiriyle yakından ilişkili iki kavram olmasının nedeni budur. Bir kişi belirli bir alanda bir otorite olabilir, ancak dijital ortamlardaki gücünü genişletmek için, kullanıcıların sadece çevrimiçi varlıklarını değil, aynı zamanda müdahalelerini de kolayca geliştirmelerini sağlayan dijital araçların kullanımında da yetkinlik kazanması çok önemlidir (Narbona, 2016: 93).

Dijital liderlik, yeniliğe güçlü bir şekilde odaklanan hızlı, hiyerarşik, takım odaklı ve iş birliğine dayalı bir yaklaşımdır. Liderin kişisel yeterliliği, zihniyeti ve tasarım odaklı düşünme gibi yeni yöntem ve araçları uygulama yetenekleri, dijital liderler için kritik boyutlardır. Endüstri 4.0, şirketlerin yeni şekillerde düşünmesini gerektirmektedir (Oberer ve Erkollar, 2018: 6). Liderin rolü, Endüstri 4.0'daki değişimi teşvik etmek, dönüşümü sağlamak ve yürütmek için önemlidir. Dijital liderlik, dönüşümcü liderlik tarzının ve dijital teknolojinin kullanımının bir kombinasyonudur. Başka bir ifadeyle dijital liderlik, değişimi yönlendirmek ve dijital teknolojinin fırsatlarından yararlanmak için dijital yetkinlik ve dijital kültürün bir arada kullanımınıdır (Mihardjo vd., 2019: 1752).

Bu bağlamda dijital lider, açıkça ifade edilen, dolayısıyla çalışanlar için anlaşılabilir ve kabul edilebilir bir dijital vizyon oluşturmalıdır. Dahası dijital vizyon, çevik ve yenilikçi start-up'ların yanı sıra ABD'deki (Uber ve Airbnb vb.) ve Asya'daki (Alibaba ve Tencent vb.) büyük dijital şirketlere karşı uluslararası rekabette ayakta kalabilecek kadar iddialı olmalıdır. İlk iki gerekliliğin bir sonucu olarak vizyon, sadece bireysel alt alanlar veya süreçler değil, değer yaratma zinciri ve çalışanları da dahil olmak üzere bir şirketin tüm alanlarını ele alarak bütünsel olmalı ve bir şirketin diğer paydaşlarını da kapsamalıdır. Nihayetinde dijital bir vizyonun sürdürülebilir olması gerekmektedir; ancak dijitalleşme başarılı bir şekilde bir şirketin hem stratejisine hem de operasyonlarına uygulanırsa şirket bundan rekabet avantajı elde edebilmektedir. Ayrıca anlamlı bir dijital vizyon, iyi bir dijital liderlik için bir ön şarttır (Hensellek, 2020: 61).

Dijital liderlik, liderin bilgi toplumuna geçişe katkısı ve teknoloji bilgisi ile tanımlanabilir. Dijital liderlerin süregiden küresel devrime ayak uydurma yükümlülüğü vardır. Teknolojiyi sadece bir kolaylaştırıcı olarak değil, aynı zamanda devrimci gücü için de anlamalıdır. Geleceğin lideri, otoriter olmaktan çok bir topluluk yöneticisi gibidir. Evrensel özelliklerin ve dijital liderlik özelliklerinin dengeli bir karışımı, iyimserlik ve idealizm ile yıllarca süren dönüşüm boyunca takipçilerine rehberlik etme potansiyeline sahiptir (Sahyaja ve Rao, 2018: 740).

Toomey (2016) dijital liderliğin, kurumsal liderlerin veya CEO'ların, (dijital) iş teknolojilerinin etkin, verimli ve kabul edilebilir kullanımı yoluyla iş büyümesi ve değeri için fırsatları belirleme ve gerçekleştirme yeteneği olduğunu öne sürmektedir (Prince, 2018: 3). Oberer ve Erkollar (2018) dijital liderliğin hızlı, hiyerarşik, takım odaklı ve inovasyona güçlü bir odaklanma ile iş birliğine dayalı olduğunu belirtmektedir (Asri ve Darma, 2020: 95). Sultan ve Suhail (2019) yönetim işlevlerinin dijital platformlar üzerinden sağlandığı kurumsal dünyada dijital liderliğin yeni bir kavram olduğunu belirtmiştir. Bir liderin dijital liderlik olarak tanımlanacak şeyi başarabilmesi için internet bilgi işleminin, iletişimin dijital yönlerini içermesi, ilgili içeriğe sahip olması, farklı düşünmesi, davranması ve tepki vermesi gerekmektedir. Bununla birlikte dijital çağda, dijital liderlerin daha geleneksel liderlik tarzlarının nitelikleri ve farklı bir zihniyete sahip olması gerekmektedir. Manpower Group raporuna göre, bugünün liderlerinin kuruluşlarda dijital dönüşümü başarılı bir şekilde yürütmek için geleneksel liderlik niteliklerinin yüzde 80'ini ve dijital liderlik niteliklerinin yüzde 20'sini kullanmaları gerekmektedir (Promsri, 2019: 2).

Dijital liderlik, iş hedeflerine ulaşmak için bir şirketin dijital varlıklarının stratejik kullanımınıdır. Dijital liderlik, hem organizasyonel hem de bireysel seviyelerde ele alınabilir. Bireysel düzeyde, dijital liderlik, bilgi işlem sorumlusu veya e-posta ve elektronik belgeler dahil olmak üzere dijital varlıkları denetlemekten sorumlu diğer kişiler tarafından yürütülebilir. Bireyin iş unvanı ne olursa olsun, etkili bir dijital lider her zaman kurumsal hedeflerin farkındadır ve kendi iş sorumluluklarının onları nasıl desteklediğini bilmektedir. Belirli bir pazardaki organizasyonel düzeyde dijital lider, rekabet avantajı elde etmek ve sürdürmek için kendi dijital varlıklarından başarılı bir şekilde yararlanan bir şirket olabilir. Dijital liderler, bir kuruluşun müşteri ihtiyaçlarına ve değişen iş gereksinimlerine daha duyarlı hale gelmesine yardımcı olmak için bilgi teknolojisinin nasıl kullanılabileceğini keşfetmeye isteklidir. Başarılı dijital liderler, gelen veriler ile onu destekleyen şirket içindeki süreçlerin ve şirketin katıldığı çeşitli ekosistemlerde ürettiği dijital bilgilerin önemini anlar ve sorumluluk alır (Ritter, 2015).

Kollmann (2019) dijital liderlerin yerine getirmesi gereken üç yapı taşı olduğunu ileri sürmektedir. Bu yapı taşları dijital liderlerin "dijital bir zihniyete ve bir dijital beceri setine sahip olması ve kapsayıcı dijital vizyonu gerçekleştirmek için bu iki unsuru dijital uygulama" için birleştirmesinden oluşmaktadır. Dijital zihniyet, bir liderin genel olarak dijital teknolojilere karşı tutumu ve özellikle kurumsal bağlamda kullanımınıdır. Dijital bir lider, günümüzün dinamik ortamındaki gelişmelere ayak uydurmak için mevcut durumu düzenli olarak sorgulamalı ve sürekli gelişme için çaba göstermelidir. Doğru tutum önemli bir ilk adım olsa da dijital bir liderin dijital teknolojileri anlamak, bunları mümkün olduğunca zahmetsizce ele almak ve bunları makul bir şekilde kullanmak için gerekli beceriler olarak tanımlanan bir dijital beceri setine sahip olması gerekir. Özellikle, dijital bir zihniyetle yakından bağlantılı

olan ve yinelemeli bir öğrenme süreci olarak anlaşılabilen bir beceri olan dijitalleşmeyle ilişkili fırsatları tanımak ve riskleri değerlendirebilmek liderler için çok önemlidir. Bir dijital lider, dijital bir zihniyet ve dijital beceri setiyle donatılmışsa, bunları dijital uygulamaya özellikle formüle ettiği vizyonun uygulanmasını ilerletmek için kullanılmalıdır. Dijital lider ayrıca iyi bir örnek oluşturmalı ve güçlü bağlılığını işaret etmek için dijitalleşme çabalarının sorumluluğunu üstlenmelidir (Hensellek, 2020: 61).

4. Dijital Liderlerin Özellikleri

Dijital liderlik kavramı yeni bir kavram olması nedeniyle literatürdeki çalışmalarda dijital liderliği tanımlama, özelliklerini belirleme ve değerlendirmeye yönelik çalışmaların yetersiz olduğu görülmektedir (Özmen vd., 2020: 61). Bu durum da dijital liderlik konusunda farklı araştırmacılar tarafından farklı özelliklere vurgu yapılmasına neden olmuştur.

Rudito (2017), dijital liderliğin özelliklerinin teknoloji liderliği, dijital vizyonlama ve dijital uygulamadan oluştuğunu belirtmektedir. Zhu (2015) ise dijital liderliğin “düşünce lideri, yaratıcı lider, küresel vizyoner lider, meraklı lider ve derin lider” şeklinde 5 özellikten oluştuğunu belirtmektedir. Pazar ve rekabet değişikliği ile yüzleşmede sert olma yeteneğine sahip düşünce lideri; gelecek fikrini iş dünyasının gerçekliğine dönüştürebilecek yaratıcılık ve yenilikçilik zihniyetine sahip yaratıcı lider; dijital iş dönüşümünü gerçekleştirmede yön verebilen ve yönetici olabilme yeteneğine sahip küresel vizyoner lider; oynaklık, belirsizlik, karmaşıklık ve muğlaklık (VUCA) faktörleri nedeniyle karmaşık ve dinamik ekosistemle yüzleşmek için öğrenme yeteneğine sahip meraklı lider; karar vermede bilgiyi yorumlama, varsayma ve sentezleme konusunda derinlemesine bilgi ve anlayışa sahip derin lider aranan liderlik sentezinin unsurlarıdır (Wasono ve Furinto, 2018: 126; Mihardjo vd., 2019: 1750).

Gordon (2018)' a göre dijital liderlerin sahip olması gereken özellikler:

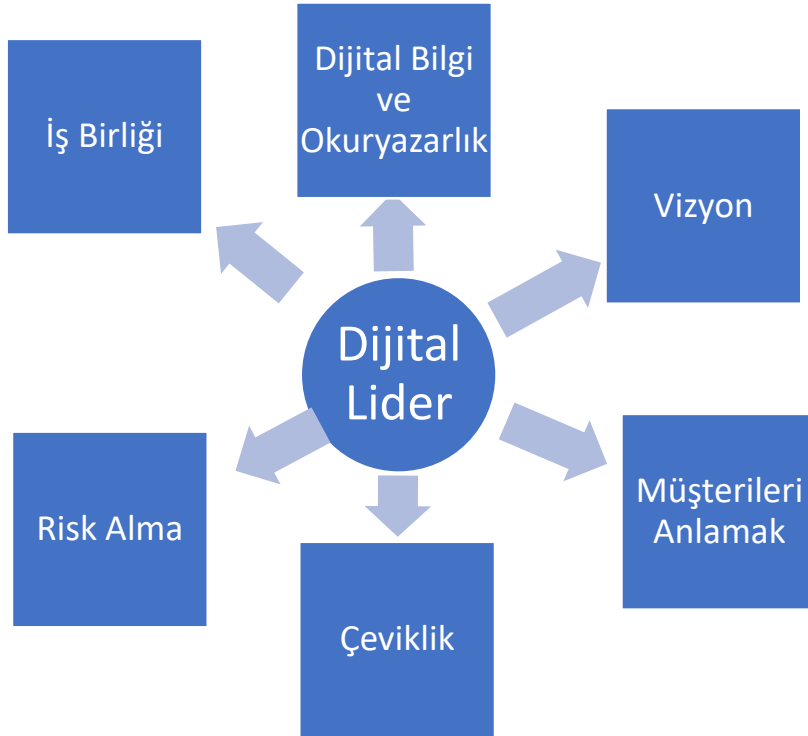
- 1- Dijitalin her zaman gösterişli projelerin ölçeği ile ilgili olmadığını kabul ederek, insanları ve çalışma biçimlerini dönüştürmekle,
- 2- Yalnızca ayrı bir departman içinde değil, kuruluş genelinde de dijital beceriler geliştirmekle,
- 3- Dijital bir strateji yerine, iş ve sanatsal stratejilere hizmet etmek ve şekillendirmek için dijital süreçleri ve teknolojileri entegre etmekle,
- 4- Liderlere dijital teknolojiyi ve çevik çalışma yöntemlerini test etmek ve yerleştirmek için bir yetki ve bütçe sağlamakla,

5- Araştırma ve kullanıcı ihtiyaçlarını kullanarak tüm programları ve projeleri başlatmak, geri bildirimlere yanıt olarak ne yaptığınızı ve nasıl yaptığınızı yinelemekle,

6- Başarılı deneyler küçük olsa bile, somut bir kavram kanıtı ile dijital dönüşümün yararları hakkında ekiplere ve yönetim kurullarına ilham vermekle ilgilidir.

Promsri (2019) ise başarılı bir dijital dönüşümü gerçekleştirmek için bir dijital liderin “dijital bilgi ve okuryazarlık, vizyon, müşterileri anlamak, çeviklik, risk alma ve iş birliği” gibi temel niteliklere sahip olması gerektiğini belirtmektedir. Dijital dönüşümün başarısı için dijital liderin sahip olması gereken altı özellik Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1: Dijital Dönüşüm Başarısı için Dijital Liderin Altı Özelliği

Kaynak: Promsri, 2019: 6.

1- Dijital Bilgi ve Okuryazarlık: Bir dijital liderin, dijital dönüşüm organizasyonunda yer alan dijital teknolojileri etkileyen değişen ortamı anlaması gerekir.

- 2- Vizyon: Dijital bir liderin, dijital dönüşümle ilgili net bir vizyona ve amaca sahip olması ve bu vizyonu organizasyondaki tüm çalışanlara iletmesi gerekir.
- 3- Müşterileri Anlamak: Dijital bir liderin, dijital dönüşümü gerçekleştirirken müşterilerin ihtiyaçlarını ve değişikliklerini dikkate alması, dijital dönüşümün müşteriler üzerindeki etkisini de anlaması gerekir.
- 4- Çeviklik: Dijital bir dünyada hızla değişen bir ortamla başa çıkmak için dijital liderin çevik, esnek ve uyarlanabilir olması gerekir. Ayrıca, dijital bir liderin dijital dönüşümün başarısı için işyerinde çeviklik kurması gerekir.
- 5- Risk Alma: Dijital bir lider yeni fırsatlar aramalı ve organizasyondaki çalışanların yeni deneyimleri sırasında meydana gelen hataları kucaklaması gerekir. Dijital bir liderin deneysel atmosferi yaratması ve çalışanların başarısızlıkla sonuçlansa bile yeni şeyler denemesini savunması gerekir.
- 6- İş Birliği: Dijital lider, herkesin dijital dönüşümün başarısı için birlikte çalışmasını sağlamak için çalışanların ve ekiplerin sınır ötesi iş birliğini teşvik etmesi gerekir.

4. Sonuç

Günümüz toplumu teknolojiye daha bağımlı hale geldikçe, kuruluşların rekabet avantajlarını yaratmak için dijital teknolojilerin gücünü kullanması ve geliştirmesi gerekmektedir. Dijital dönüşümü benimseyen kuruluşların rakiplerinden daha avantajlı ve daha kârlı olabileceği düşünülmektedir. Liderlik, dijital dönüşüm için örgütsel başarıyı artıran önemli bir faktördür. Günümüzde çoğu kuruluş, organizasyonu dijitalleşme dünyasında ilerletmek için yeterli bilgi ve beceriye sahip bir lidere ihtiyaç duymaktadır. Liderlik anlamında dönüşüm, yeni lider zihniyetlerini gerektiren vazgeçilmez bir farklılık yaratmayı ifade etmektedir. Dijitalleşme ise dünya çapındaki organizasyonlarda günümüz liderlerinin farklı becerilere sahip olmalarını gerektiren büyük liderlik boşlukları yaratmaktadır (Promsri, 2019: 1). Bu bağlamda bu boşluğu doldurabilecek liderlik tipi olarak dijital liderlik kavramı ortaya çıkmıştır. Dijital liderlik, iş performansını artırmak ve dijital teknolojinin faydasını optimize etmek için liderlik becerisi ve dijital yeteneğin birleşmesiyle oluşmaktadır (Wasono ve Furinto, 2018: 126).

Dijital liderliğe değer veren kuruluşlar, genellikle iletişime, yaratıcılığa, teknolojinin ve dijital bilginin dışa dönük iş projelerini, dahili projeleri, operasyonları etkileyen projeleri ve planlanmamış işleri başarılı bir şekilde ele almak için kullanılabileceği yeni yolları keşfetme istekliliğine değer vermektedir. Etkili dijital liderlikle bir kuruluş, yeni uygulamaların, ürünlerin ve hizmetlerin hızlı bir şekilde hayata geçirilmesine olanak tanıyan iş akışı ve iş süreçleri

oluşturabilir ve aynı zamanda eski uygulamaların ve bilişim teknolojileri işlemlerinin optimum seviyelerde tutulmasını sağlayabilir (Ritter, 2015).

Gerçek manada dijital olmaya direnen şirketlerin ise farklı çalışma şekilleri için dijital yetenekler geliştirmede başarısız olduğu ve bir vizyon belirleyip bunu takip etmek için gereken liderlik yeteneklerini geliştiremedikleri görülmektedir (Westerman vd., 2014: 3). Dijital olarak başarılı şirketlerin dönüşümü öngörmek ve yönlendirmek için güçlü liderlik yeteneklerine sahip olmaları gerekmektedir (Larjovuori vd., 2016: 1144; Zeike vd., 2019: 1).

Bir dijital lider, dijital bir zihniyet ve dijital beceri setiyle donatılmışsa, bunları dijital uygulamaya özellikle formüle ettiği vizyonun uygulanmasını ilerletmek için kullanılmalıdır. Dijital lider ayrıca iyi bir örnek oluşturmalı ve güçlü bağlılığını işaret etmek için dijitalleşme çabalarının sorumluluğunu üstlenmelidir. Girişimci liderler gibi dijital lider de riskli dijitalleşme çabalarının doğasında var olan belirsizlikleri azaltmalıdır. Yöneticilerin dijitalleşmeye yalnızca kendi birimlerinde liderlik etmeleri, şirketin geri kalanını yeterince dijitalleştirmemeleri alışılmadık bir durum değildir. Bu durum şirkette dijital bir bölünmeye yol açabilir ve dijitalleşme konusunda çalışan motivasyonunu olumsuz etkileyebilir ve hatta endişeleri artırabilir.

Sonuç olarak bir dijital lider dijital bir gelecek için anlamlı bir stratejik vizyon (dijital bir vizyon) ortaya koymalı ve vizyonu bir şirkette başarıyla uygulamak (dijital uygulama) için hem uygun tutuma (dijital bir zihniyet) hem de gerekli becerilere (bir dijital beceri seti) sahip olmalıdır. Bir lideri, dijital lider olarak nitelendirebilmek için “dijital bir zihniyete sahip olmak ve dijital beceriye sahip olmak ve dijital uygulama gerçekleştirmek olarak sayılabilen üç gereksinimi de aynı anda yerine getirmesi” gerekir. Bu durum, kendisinin dijital vizyonu güvenilir bir şekilde formüle etmesini ve buna göre gerçekleştirmesini sağlamaktadır (Hensellek, 2020: 62-63).

Kaynakça

- Asri, Anak A. S. M. A. N., and Darma G. S. (2020). "Revealing the digital leadership spurs in 4.0 Industrial Revolution", *International Journal of Business, Economics and Management*, 3(1), 93-100, doi:10.31295/ijbem.v3n1.135.
- Berman, S. J. (2012). Digital transformation: Opportunities to create new business models, *Strategy & Leadership*, 40(2), 16-24. <https://doi.org/10.1108/10878571211209314>.
- Bolte, S., Dehmer, J., & Niemann, J. (2018). Digital leadership 4.0. *Acta Technica Napocensis-Series: Applied Mathematics, Mechanics, And Engineering*, 61(4), 637-646.
- Castells, M. (2012). *Networks of outrage and hope: social movements in the internet age*, Cambridge: Wiley.
- Chew, E.K. (2015). *Digital organizations of the Future*. Edt: Collin, J., Hiekkänen, K., Korhonen, J.J., Halén, M., Itälä, T., Helenius, M., *IT Leadership in Transition-The Impact of Digitalization on Finnish Organizations*, Aalto University Publication Series Science + Technology 7/2015.
- Demirkan, H., Spohrer, J. C., & Welser, J. J. (2016). Digital innovation and strategic transformation, *IT Professional*, 18(6), 14-18. <https://doi.org/10.1109/MITP.2016.115>.
- El Sawy, O. A., Kræmmergaard, P., Amsinck, H., & Vinther, A. L. (2016). How lego built the foundations and enterprise capabilities for digital leadership, *MIS Quarterly Executive*, 15(2), 141-166.
- Ghufon, G. (2018). Revolusi Industri 4.0: Tantangan, Peluang, dan Solusi bagi Dunia Pendidikan. In *Seminar Nasional dan Diskusi Panel Multidisiplin Hasil Penelitian dan Pengabdian Kepada Masyarakat 1(1)*.
- Gorton, C. (2018). 6 Characteristics of Digital Leadership, <https://digileaders.com/6-characteristics-digital-leadership/>.
- Hensellek, S. (2020). Digital leadership: a framework for successful leadership in the digital age, *Journal of Media Management and Entrepreneurship (JMME)*, 2(1), 55-69.
- Kane, G. C., Palmer, D., Phillips, A. N., Kiron, D., & Buckley, N. (2016). Aligning the organization for its digital future, *MIT Sloan Management Review*, 58(1), 1-27.
- Kollmann, T. (2019). *E-Business – Grundlagen elektronischer Geschäftsprozesse in der Digitalen Wirtschaft*, 7, Wiesbaden: Springer. doi:10.1007/978-3-658-26143-6.

- Larjovuori, R. L., Bordi, L., Mäkiniemi, J. P., & Heikkilä-Tammi, K. (2016). The role of leadership and employee well-being in organizational digitalization, *Tiziana Russo-Spena and Cristina Mele*, 1141-1154.
- Lubis, F. M., Rony, Z. T., & Santoso, B. (2019). Digital leadership in managing employee work motivation (Case Study: Oil and Gas Industry in Indonesia). *ICSS 2019*, November 05-06, Jakarta, Indonesia.
- Mihardjo, L., Sasmoko, S., Alamsjah, F., & Elidjen, E. (2019). Digital leadership role in developing business model innovation and customer experience orientation in industry 4.0., *Management Science Letters*, 9(11), 1749-1762.
- Narbona, J. (2016). Digital leadership, Twitter and Pope Francis, *Church, Communication and Culture*, 1:1, 90-109, DOI: 10.1080/23753234.2016.1181307.
- Oberer, B., & Erkollar, A. (2018). Leadership 4.0: Digital leaders in the age of industry 4.0., *International Journal of Organizational Leadership*.
- Özmen, Ö. N., Eriş, E. D., & Özer, P. S. (2020). Dijital Liderlik Çalışmalarına Bir Bakış, *Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(1), 57-69.
- Prince, K. A. (2018). Digital leadership: Transitioning into the digital age. Doctoral dissertation, James Cook University Queensland.
- Promsri, C. (2019). The developing model of digital leadership for a successful digital transformation, *GPH-International Journal of Business Management (IJBM)*, 2(08), 01-08.
- Ritter, J. (2015). Digital Leadership. <https://searchcio.techtarget.com/definition/digital-leadership>. Erişim Tarihi: 10.02.2021.
- Rudito, P. & Sinaga, M. (2017). Digital mastery: membangun kepemimpinan digital untuk memenangkan era disrupsi, PT Gramedia Pustaka Utama, Jakarta.
- Sahyaja, C., & Rao, S. (2018). New leadership in the digital eraa conceptual study on emotional dimensions in relation with intellectual dimensions, *International Journal of Civil Engineering and Technology*, 9 (1), 738-747.
- Sainger, G. (2018). Leadership in digital age: A study on the role of leader in this era of digital transformation, *International Journal on Leadership*, 6(1), 1-6.
- Sandel, S. (2013). *Digital Leadership: how Creativity in Business can Propel Your Brand & Boots Your Result*, Allen House Publishing Company Limited.
- Sheninger, E. (2014). Pillars of digital leadership, *International Center for Leadership in Education*, 1-4.

- Sow, M., & Aborbie, S. (2018). Impact of leadership on digital transformation, *Business and Economic Research*, 8(3), 139-148.
- Sultan, Y. H., & Suhail, K. S. (2019). The impact of significant factors of digital leadership on gamification marketing strategy, *International Journal for Advance Research and Development*, 4(5), 29-33.
- Toomey, M. (2016). *ACS Briefing Digital Transformation*, Melbourne, Australia: Infonomics Pty.
- Ulfa, M. (2019). Eksistensi Bahasa Daerah di Era Disrupsi. *Stilistika: Jurnal Pendidikan Bahasa dan Sastra*, 12(2), 197-207. <http://dx.doi.org/10.30651/st.v12i2.2948>.
- Wasono, L. W., & Furinto, A. (2018). The effect of digital leadership and innovation management for incumbent telecommunication company in the digital disruptive era, *International Journal of Engineering and Technology*, 7, 125-130.
- Westerman, G., Bonnet, D., & McAfee, A. (2014). *Leading Digital: Turning Technology into Business Transformation*, Harvard Business Press: Boston, MA, USA.
- Wulandari, F., Febriansyah, D., Salwa, S., & Sulaiman, R. M. (2019). Kepemimpinan kepala sekolah di era revolusi industri 4.0 dalam meningkatkan akreditasi sekolah. In prosiding seminar nasional program pascasarjana universitas PGRI Palembang, 12(1).
- Zeike, S., Bradbury, K., Lindert, L., & Pfaff, H. (2019). Digital leadership skills and associations with psychological well-being, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(14), 2628.
- Zhu, P. (2015). *Digital Master: Debunk the Myths of Enterprise Digital Maturity*, Lulu Publishing services.

Globalization and Income Distribution

Cem Kalaycı

cemkalayci@yahoo.com

Ondokuz Mayıs University

orcid.org/0000-0002-5547-9229

JEL Code: F62

Received: 14.12.2020

Revised: 25.02.2021

Accepted: 25.02.2021

Available Online: 21.03.2021

To cite this document

Kalaycı, C. (2021). Globalization and Income Distribution. *Equinox, Journal of Economics, Business & Political Studies*, 8 (1), 113-133.
doi:10.48064/equinox.840876

Abstract

This study aims to reveal the conceptual development of globalization over the years and to examine its relationship with the concept of income distribution. Primarily, the development of concepts has been investigated in this context. In the next section, the common literature on these concepts were reviewed and various studies about the effects of globalization on income distribution were determined. The effects of globalization on income distribution in Turkey and the world has been disclosed separately. Poverty indicators, which are the result of the inequality in income distribution, are also included in the analysis during examination of this situation. The income distribution causes formation of the bipolar world order in the world and inequality in income distribution with the development of Gini coefficient in Turkey. As a result, instead of trying to ensure justice in income distribution in less developed countries, the institutions established by globalization tend to focus on relatively easy targets such as improving the opportunities of the poor in the lowest income population, and the income distribution inequality deepened by globalization policies does not improve.

Keywords: Globalization, Income Distribution, Modern Colonialism.

Küreselleşme ve Gelir Dağılımı

Öz

Bu çalışmada, küreselleşmenin yıllar içerisindeki kavramsal gelişimini ortaya koymak ve gelir dağılımı kavramı ile olan ilişkisini incelemek amaçlanmıştır. Bu çerçevede öncelikle kavramların gelişimi incelenmiştir. Bir sonraki aşamada bu iki kavrama ilişkin ortak yazın taranmış ve bugüne kadar küreselleşmenin gelir dağılımına etkileri ile ilgili yapılan farklı çalışmalar belirlenmiştir. Dünyada ve Türkiye’de küreselleşmenin gelir dağılımı üzerindeki etkileri ayrı ayrı ortaya koyulmuştur. Bu durum incelenirken gelir dağılımındaki adaletsizliğin sonucu olan yoksulluk göstergeleri de incelemeye dahil edilmiştir. Dünyada gelir dağılımı yüzünden oluşan iki kutuplu dünya düzeni, Türkiye’de ise Gini katsayısının gelişimi ile gelir dağılımındaki adaletsizlik ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak, küreselleşme ile oluşturulmuş kurumların az gelişmiş ülkelerdeki gelir dağılımındaki adaleti sağlamaya çalışmak yerine, bu ülkelerin en düşük gelirli nüfus dilimindeki yoksul kesimin olanaklarının iyileştirilmesi gibi nispeten kolay hedeflere yönelmesi nedeniyle küreselleşme politikaları ile derinleşen gelir dağılımı adaletsizliği düzelmemektedir.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Gelir Dağılımı, Modern Sömürgecilik.

1. Giriş

Küreselleşme, ekonomik, finansal, kültürel ve sosyal alanlarda tüm dünyayı hızla dönüştürmektedir. Bütün bu alanlardaki olumlu sayılabilecek bazı etkilerinin yanında olumsuz birçok etkisi de ortaya koyulmuştur. Çeşitli ekonomik göstergelerle desteklenen farklı çalışmalar, küreselleşmenin iktisadi problemlere olumlu ve olumsuz etkilerini ortaya koymaktadır. Bu durum iktisadi soruna hangi açıdan yaklaşıldığıyla, nasıl bir ölçüm metodu kullanıldığıyla da çok ilgilidir.

Bazı yaklaşımlarda, küreselleşmenin sosyal, kültürel, finansal ve ekonomik etkileriyle dünyayı entegre hale getiren yapısı ve bu yapının ekonomik göstergelere etkileri olumlanmaktadır. Diğer taraftan, dünya üzerinde artan yoksulluk, işsizlik artışı ve gelir seviyeleri arasında derinleşen uçurumlar, hep yıllar içindeki hızlı küreselleşme ile ortaya çıkan çok uluslu şirketlerin doymak bilmeyen kar iştahına, sermayenin serbest dolaşımının ulusların birikimlerini eritmesine bağlanmaktadır.

Bu çalışmada, öncelikle küreselleşme kavramı ve gelir dağılımı ile ilgili yaklaşımlar tanımlanmıştır. Ardından küreselleşmenin gelir dağılımı üzerindeki etkileri üzerine yapılmış literatür çalışmaları taranarak ortaya koyulmuştur. Son bölümde ise küreselleşmenin gelir dağılımına etkileri dünyada ve Türkiye’de farklı yaklaşımlar açısından incelenmeye çalışılmıştır.

2. Küreselleşme ve Gelir Dağılımı Kavramları

Küreselleşme, kavram olarak ilk kez 1833’te İngiliz iktisatçısı W.Foster’ın dünya üzerindeki kaynakların dağılımını ve kullanımını konu alan bir makalede yer almıştır. “Bu makale 4 Nisan 1959 tarihinde “The Economist” dergisinde yayınlanmıştır.” (Aktaran: Çan, 2016, s. 3-4.). Garrett Hardin’in 1968’de yazmış olduğu kaynakların paylaşımı ve kullanımı konulu çalışmadan sonra küreselleşme bugünkü anlamıyla popülerlik kazanmıştır (Devrim, Altay, 1997:212).

Küreselleşme ile ilgili en çok yapılan tanımlamalardan biri, “mal ve hizmetlerin, üretim faktörlerinin, teknolojik birikimin ve finansal kaynakların ülkeler arasında serbestçe dolaşabildiği ve faktör, mal, hizmet ve finans piyasalarının giderek bütünleştiği bir süreç” olarak yapılmıştır (Şenses, 2004:1). Ancak emeğin serbest dolaşımı henüz gerçekleşmemiştir. Bir başka tanımla küreselleşme, teknolojik gelişmeler nedeniyle ulaşım harcamalarının azalması veya ülkelerdeki korumacı politikaların değiştirilmesi sonucunda ortaya çıkar (Crafts, 2004).

Keyman’a göre küreselleşme “ekonomik, siyasal ve kültürel bütünleşme süreçlerini içermekle beraber bu süreçlerin herhangi birisine indirgenemeyecek, fakat bu süreçler arasındaki çok boyutlu, çok nedenselli ve çelişkiler içeren ilişkiler tarafından kurulmuş tarihsel bir süreç” olarak tanımlanmıştır (Keyman, 1999:79).

Küreselleşmeyi batının altyapı ve üstyapısıyla birlikte bütün dünyaya yayılması şeklinde tanımlayan Oran'a göre, batı kapitalizmi dönem dönem yeniden yapılanma ihtiyacı duymakta ve bu sırada mevcut pazarını mümkün olduğunca genişletme çabasına girişmektedir. Dolayısıyla küreselleşme bu yönüyle, emperyalizmin 21.yüzyıl başlarındaki adıdır (Oran, 2001:28).

Küreselleşme, dünya çapında sermaye birikimine engel teşkil eden mevcut fiziksel ve hukuki sınırları sarma, delme ve son kertede yok etme sürecidir. Onun içindir ki; küreselleşmeden söz etmek, bir sistem olarak kapitalizmin dünyaya yayıldığını söylemektir (Adda, 2002:9).

Dünyada gelir dağılımını ölçmede kullanılan bazı yöntemler: Gini katsayısı, satın alma gücü paritesi, en yüksek ve en düşük % 20'lik gelir grupları karşılaştırması ve küresel gelir dağılımı endeksidir.

Literatürde gelir dağılımını ölçmek için en çok kullanılan yöntem, Gini Katsayısıdır. Yoksulluğun şiddetinin 0 ile 1 arası değişimini gösterir. Eğer, bir toplumda adaletli bir gelir dağılımı var ise katsayı sifıra eşit, toplumda geliri yalnız tek kişi almış ise katsayı 1'e eşittir. Lorenz eğrisinin özet istatistiği olan bu katsayı, gelir dağılımının adaleti ile ilgili çok şey söylemektedir. Lorenz eğrisi ile ülkede belirlenmiş bir nüfus yüzdesine düşen gelir yüzdesi bulunabilmektedir.

Satın alma gücü paritesi, farklı ülkeler arasındaki fiyat seviyesi farklılıklarını ortadan kaldırır iken farklı para birimlerinin satın alma gücünü eşitlemektedir. Bu değişim oranı, belirlenmiş bir mal ve hizmet sepetinin satın alınabilmesi için gereken ulusal para tutarlarının birbirine oranıdır. Bu oranla ülkeler arası karşılaştırılabilir veriler elde edilebilmektedir. Sadece tek bir ürün için değil, tüm piyasaya yayılmış şekilde geneli kapsayan GSYH ve diğer harcama bileşenleri için de hesaplanabilmektedir (TÜİK, 2008:1).

Küresel gelir dağılımı endeksi (Global Income Distribution Index-GIDI), ülkeleri yüksek gelirli, orta gelirli, orta-yüksek gelirli, orta-düşük gelirli ve düşük gelirli olmak üzere dört gruba ayırmaktadır. Bu ülke grupları için, kişi başına düşen gelirleri dikkate alarak cari fiyatlarla satın alma gücü paritesi cinsinden endeks hesaplanmaktadır. Küresel gelir dağılımı için tam eşitlik, endeks sifır değerini aldığı anda ortaya çıkmaktadır. Ancak endeks için üst sınır belirlenmemiştir. Ülke grupları için, aralarındaki gelir farkı ve ülkeler arası oran farkı arttıkça, endeks değerinde artma beklenmektedir (Uysal, Vatansever, 2016). Bu endeks, daha yeni ve öznelidir.

Gini katsayısı ile gelir dağılımının hesaplanmasında bazı eleştiriler bulunmaktadır. Gini katsayısı, oluşturduğu dağılımın orta kısmındaki değişikliklere aşırı ağırlık vermekte, uçlardaki değişiklikler daha az dikkate alınmaktadır. Bu eleştiri baz alındığında, satın alma gücü paritesini kullanarak, nüfus yoğunluğunun da dikkate alan araştırmalarda eşitsizlikte artış ya hiç görünmemekte ya da çok düşük düzeylerde görünmektedir (Wade, 2001:37).

3. Gelir Dağılımını Etkileyen Küreselleşmeye İlişkin Yazının

Taranması

Dünya Bankası tarafından yapılan bir tarihsel sınıflandırma, küreselleşme ile ilgili literatür taraması bölümüne başlamadan önce küresel dalgalanmaların tarihsel sınıflandırılması açısından aydınlatıcı olacaktır. Bu sınıflandırmadaki dört dönem şunlardır: İlk küreselleşme dönemi (1870-1914), ulusçuluğa geri dönüş (1914-1945), ikinci küreselleşme dönemi (1945-1980), yeni küreselleşme dönemi (1980 ve sonrası) (Kotilainen, Kaitila, 2002:70). Küreselleşme ile ilgili yapılan çalışmaların çok önemli bölümü ikinci küreselleşme dönemi ve özellikle verilerin daha erişilebilir olduğu yeni küreselleşme dönemi ile ilgilidir.

Neoliberal iktisatçıların çalışmalarına göre, küreselleşme ile beraber, son yirmi yılda dünya gelir dağılımı daha dengeli bir hale gelmiştir. Ayrıca aşırı yoksul nüfus sayısının, küreselleşme ve politikaları sayesinde azaldığı ileri sürülmektedir. Ekonomilerin birbirleriyle entegrasyonunun artması yanında bölgelerin ve ülkelerin karşılaştırmalı üstünlük durumlarına göre uzmanlaşması bu durumun nedenleri arasında sayılabilir. Bunun sonucu olarak dünya kaynaklarının daha verimli kullanılması sağlanmaktadır. Dünyadaki yoksulluğun azaltılması ve adaletli bir gelir dağılımının sağlanması uluslararası ticaret ile mümkün olacaktır. Ülkeler, ticaret hadlerinin etkisiyle, farklı teknolojiler sayesinde oluşan farklı gelir düzeylerinde aynı oranda büyüyebileceklerdir. Bunun yanında, uluslararası ticaret büyümeyi hızlandıracaktır. Dolayısıyla serbestleşme genel anlamda yoksulluğu azaltacaktır (Acemoğlu ve Ventura, 2001).

Lucas'a göre, 20. yüzyıla damga vuran uluslararası gelir eşitsizliği 21. yüzyılda azalacaktır. Bu neo klasik modele göre, bütün ülkeler aynı teknolojilere erişim olanağı bulacaktır. Sermayenin uluslararası dolaşımı için piyasa ekonomisi serbestlik sağlayacaktır. Böylelikle sermaye, zengin ülkelere yoksul ülkelere transfer olacak, ülkeler birbirine yetişme ve yakınsama sürecine girecektir. Bu süreç, kişi başına reel gelir artışı ile tamamlanacaktır (Lucas, 2000).

Heckscher-Ohlin modeli açık bir ekonomi için faktör fiyatlarının eşitleneceğini öngörmektedir. Bu duruma göre, ücret, sermaye, faiz gibi faktör gelirlerinde uluslararası bir yakınsamanın gerçekleşeceği beklenmektedir. Fakat beklenildiği gibi olmamıştır. Bunun nedenlerinden bir tanesi, hem uluslararası ulaşım hem uluslararası iletişim olanakları fazlasıyla artmış, bu artış ile ulaşım maliyeti, yüksek nitelikli işçiler için düşmüştür. Bilgisayar ve internet vasıtası ile farklı ekonomilerdeki işgücü piyasaları hakkında bilgi sahibi olduğundan, bu kesimdeki işgücü için piyasanın büyümesi sonucu nitelikli ve niteliksiz işçiler arasındaki ücret farkı gün geçtikçe artmıştır (Wood, 1998).

Lawrence ve Slaughter, Heckscher- Ohlin modelini her yönüyle eleştirmektedir. Bu modeli destekleyen herhangi bir bulgu olmadığını iddia etmektedirler. Dünyadaki tüm sanayi sektörlerinde, düşük ücret düzeyleri ve bu nedenle oluşan

talep yetersizliği nedeniyle, kapasite fazlalığı ortaya çıkmaktadır. İşgücünün gelir düzeyi kendi ürettikleri ürünleri alabilmek için yeterli değildir. Küreselleşme yanlılarının olumlu beklentilerine rağmen, ekonomik vaziyet gelişmiş ülkelerde dahi olumlu gözükmemektedir. Gelişmiş Avrupa ülkeleri, bu durumu doğrular nitelikteki kronik işsizlik, düşük büyüme oranları gibi ekonomik veriler ve ücretleri aşağı doğru baskılayan bir eğilimle karşılaşmışlardır. Örnek olarak ABD’de bugüne kadar rastlanmamış ücret eşitsizlikleri ortaya çıkmıştır. Ülkede 1980-2004 arasında nüfusun en zengin yüzde 1’inin gelirleri yüzde 135 artarken, işçilerin reel ücretleri yüzde 1 düşmüştür. Diğer yandan, 1990’ların başında ABD’de genel müdürlerin ortalama maaşları, ortalama işçi ücretininin 107 katı iken 2005’te 441 katına yükselmiştir (Yıldızoğlu, 2006). Bunlara ek olarak, ülkede az sayıda işçi yeterli sağlık sigortasına sahiptir ve çok azının emekli maaşı vardır. İnsanlar daha az iş güvenliği ile daha uzun saatler çalışmaktadırlar (Lawrence ve Slaughter, 1993).

Ekonomik kalkınmanın başında daha düşük gelir düzeylerinde gelir dağılımının nispeten adil olduğunu savunan Kuznets, gelirdeki adaletsizliğin gelir artışı ile arttığını savunmaktadır. Sanayisi gelişmiş ülkelerin düzeylerine yaklaşıncı kişi başına gelir dağılımı düzelecek ve mevcut eşitsizlik azalacaktır. Fakat, birçok iktisatçı bu hipotezi desteklememiştir. Çin ve Hindistan verileri üzerinde yapılan bir çalışmada, büyüme ile birlikte yoksulluğun mutlak anlamda azaldığı tespit edilmiştir. Ancak aynı ülkeler için gelir eşitsizliğinin sürekli artan seyrininin kişi başına gelir artışı ile birlikte arttığı tespit edilmiştir (Quah, 2002). Yapılan başka bir çalışmada verileri temin edilebilen 73 ülkeden 53’ünde gelir dağılımı eşitsizliğinin arttığı ortaya koyulmuştur ki bu ülkeler dünya nüfusunun %80’inden fazlasını oluşturmaktadır (Cornia and Kiiski, 2001).

Teknolojik değişme daha önce rastlanmamış üretim yapılarının geliştirilmesi ve üretim süreci organizasyonunun yeniden yapılanmasına yol açmıştır. 1960’lara kadar üretim tarzları elektromekanığe dayanmaktadır. “Taylorist” ve “Fordist” üretim organizasyonu prensipleri, elektromekanik kuram ile, üretim büyüklüğünden veya standardize etme gibi iyileştirmelerden, üretim etkinliğini daha fazla arttırmaktadır. Üretimi değiştirmek ve birleştirmek için yeterli esneklikten yoksun olan bu prensipler doğrultusunda 1970’lerde elektromekanik kuramdan elektronik kurama doğru bir gelişme gerçekleşmiştir. Bu durumu doğrulayan belirtilerden birisi makine ile kontrol edilen ortamlara bilgisayar girmiş ve üretim organizasyonunda esneklik sağlanmıştır. Üretim organizasyon yapısının değişmesiyle yeni olgular ortaya çıkmıştır. Örneğin pazarlama, satış sonrası hizmetler, dağıtım, ürün tasarımı, tasarım değişiklikleri, taşeronlaşma gibi kavramlar bu süreç içinde şekillenen kavramlardır. Daha önceleri niteliksiz işgücünün yaptığı işleri robotlar yapmaya başlamışlardır. Söz konusu süreç, işgücü piyasasını niteliksiz ve nitelikli işgücü olarak ikiye ayırmıştır. Nitelikli işgücü piyasasına kabul edilebilmek için yüksek seviye eğitim ve kişisel beceriler ön koşuldur. Niteliksiz işgücü piyasası için ise bu özelliklere gerek duyulmamaktadır. Niteliksiz işgücü piyasasına talep azaldığından ücretler

beklenenin altında kalmakta ve azalmaya devam etmektedir. Firmalar kar oranlarını düşürmemek için teknolojik gelişme süreçlerini bir an önce tamamlamak zorundadırlar. Sonuç olarak çalışan insanlar iki gruba ayrılmaktadır. Bir grup, oldukça düşük gelir seviyesine sahip iken ve neredeyse hiçbir iş güvencesi yok iken, diğer grup yüksek gelirli bir iş güvencesine sahiptir (Tisell ve Svizzerro, 2004:233).

Singer ve Prebisch, 1950 yılında birbirlerinden bağımsız çalışmalar yapmışlardır. Bu çalışmalarda, dış ticaret hadlerinin sanayi ürünleri (mamul mallar) lehine ve hammadde ve tarım ürünleri (birincil mallar) aleyhine geliştiğini tespit etmişlerdir. Bununla bağlantılı olarak hammaddenin ve tarım ürünlerinin (birincil malların) ihracatçısı durumunda olan ülkeler, sanayi ürünlerinin ihracatçısı durumunda olan ülkelere nazaran daha az kar elde etmektedirler (Yamak ve Korkmaz, 2006).

Prebisch'e göre az gelişmiş ülkelerin sanayileşmekten ve kendi ülkelerine has imalat ürünlerini üretmekten başka alternatifleri bulunmamaktadır. Çünkü uzun dönemli hareket eden dış ticaret hadleri nedeniyle serbest ticaret, ticarete taraf olan ülkelerin tümüne yarar sağlamamaktadır (Kaynak, 2011).

Gelişmemiş ülkelerde bir yanda geniş istihdam ve büyüme potansiyeline sahip sanayi sektörü, diğer yanda ise verimliliğin düşük olduğu oldukça büyük bir tarım sektörü yer almaktadır. Gelişmiş ülke pazarlarından kaynaklanan rekabet baskısı ve mevcut iç pazarın darlığı nedeniyle az gelişmiş ülkelerde sanayi sektörü baskılanmaktadır. Az gelişmiş ülkeler bu nedenle büyüyememektedir. Bunun yanında kapitalist ülkeler az gelişmiş ülkelerdeki kalkınma hamlelerini kendilerine tehdit olarak görmektedirler. Gelişmekte olan ülkelerin yoksul olarak kalması, gelişmiş ülkelerin uluslararası iktisadi sistemi idare etmeye devam edebilmesi için gereklidir. Gelişmiş ülkeler, az gelişmiş ülkelere dışarı açılma yönünde baskı kurarak sömürü düzenini devam ettirmektedir (Baran, 1957). Bu sömürü mekanizmasından ancak devlet kontrolündeki sanayileşme politikaları ve ekonomiye yapılacak müdahaleler ile kurtulunabilecektir (Kaynak, 2011; Gönel, 2013).

Sermaye yoğunlaşmasına çok az sayıdaki az gelişmiş ülkede ve gelişmiş ülkelerin hemen hepsinde rastlanılmaktadır. Küreselleşme süreciyle sermaye, gelişmekte olan ülkelere doğru akmaktadır. 1900-1980 yılları arasındaki süreçte dünyadaki toplam üretimin yaklaşık % 70-80 kadarı Amerika ve Avrupa'da gerçekleşmektedir. 2000'li yıllara bakıldığında bu oranın % 50 seviyesine gerilediği görülmektedir. Dünya genelinde gelir dağılımının üretimden daha eşitsiz dağılmasının nedeni kişi başına düşen üretimin en yüksek olduğu ülkelerin diğer ülkelerin sermayesinin bir kısmını da ellerinde bulundurmalarıdır. Böylelikle zengin ülkeler hem yurtdışına fazla yatırım yapar, hem de yurtiçinde fazla üretirler. Bu nedenden dolayı, kişi başı gelirleri, kişi başı üretimlerinden fazladır. Bu duruma "zengin ülkelerin çifte zengin olması" denilmektedir (Piketty, 2015).

Gelir dağılımının daha adaletli olması zengin ve güçlü ülkelerin ilgi alanı dışındadır. Dünyadaki adaletsizlik ve yoksulluk, serbest kalan küresel güçler sebebiyle daha da artmaktadır. Ülkeler içinde ve arasında var olan adaletsiz gelir dağılımı küreselleşme ile beklenmedik ölçüde artmaktadır. Piyasa mekanizması, neoklasik ekonomi destekçilerinin ileri sürdükleri gibi, arz ve talebi otomatik olarak dengeye getirmemektedir. Sistemle ilgili en büyük sorunlardan bir tanesi, küresel üretim kapasitesinin toplam talebin çok üzerinde olmasıdır. Çözümüne yönelik politika önerisi, piyasa mekanizmasının sınırlanmasıdır. Az gelişmiş ülkelerde Washington Konsensüsü ile; finansal sistem serbestleştirilmesi, özelleştirme, sıkı maliye politikası, deregülasyon, dış ticaret serbestisi gibi politikalar mali krizlere yol açmıştır. Söz konusu ülkelerde eğitim ve sağlık harcama bütçeleri, mevcut borçları ödeyebilmek için daraltılmıştır. Bu politikalar nedeniyle nüfusun çok büyük bir kısmı işlerini kaybetmiş ve zaten mevcut olan gelir dağılımı adaletsizliği giderek derinleşmiştir. Mali ve ekonomik krizler ile ortaya çıkan olumsuz sonuçların çok büyük bir kısmından düşük gelir grubu etkilenmektedir. Bu nedenle toplumun en değerli yapı taşı olan aileler dağılmakta, şiddet ve suç oranlarıyla toplumda oluşan huzursuzluk gün geçtikçe artmaktadır (Mazur, 2000).

Ülkelerin gelir düzeyine göre, küreselleşmenin etkileri farklı olabilmektedir. 1988 yılına ait hanehalkı verileri ile 95 ülke üzerinde, 1993 ve 1998 yıllarına ait hanehalkı verileri ile 113 ülke üzerinde Milanovic tarafından yapılan bir çalışmada şu bulgular elde edilmiştir: Küreselleşmenin etkileri ülkeler için gelir düzeylerine göre farklılık göstermektedir. Gelir düzeyi düşük ülkeler için küreselleşme ile gelir dağılımı adaletsizliği artarken, gelir düzeyi yüksek ülkeler için gelir dağılımı adaletsizliği azalmaktadır. Bu çalışma ile yüksek ve düşük gelir grubu arasındaki fark sekiz bin dolar civarında bulunmuştur. Yine aynı çalışma içerisinde yapılan yazın taramasında, Milanovic küreselleşmenin küresel düzeyde bir gelir dağılımı adaleti sağlayabileceği yönünde herhangi bir bulguya rastlamamıştır (Milanovic, 2005).

Gelişmekte olan ülkeler, 1980'ler ve 1990'larda küreselleşme ve Washington Konsensüsü kapsamında yapılmış olan siyasal reformlara rağmen, ekonomik durgunluktan kurtulamamışlardır. Bu ülkeler için söz konusu yıllarda kişi başı ortalama gelir artış hızı sıfırdır. Bunun nedenlerinden birincisi; gelişmekte olan ülkelerde de büyüme hızının düşmesine sebep olan gelişmiş ülkelerin büyüme hızının düşmesidir. İkinci neden, gelişmiş ülkelerdeki faiz oranı artışıdır. Bu artış, gelişmekte olan ülkeler tarafında borç yükünün artmasına neden olmaktadır. Üçüncü ve son neden ise, 1980 ve 1990'larda gelişmiş ülkeler tarafındaki nitelikli işgücünü tercih eden teknolojik gelişmeler yaşanmıştır (Easterly, 2001).

Küreselleşme etkisiyle işgücünün ve sermayenin pazarlık güçleri değişmektedir. Bu durumun sonuçları çok önemlidir. Gelişmiş ülkelerde ücret eşitsizliklerinin artması hususunda emek piyasasının esnekleştirilmesinin önemli etkisi bulunmaktadır. Bunun yanında, üretim sürecinde firmaların dış kaynaklama

vasıtasıyla farklı ülkelere üretimi yaymasının, bölüşüm üzerinde önemli sonuçları bulunmaktadır. Küreselleşme ve yeni teknolojiler, sanayileşmiş ülkelerdeki düşük vasıflı işçilerin durumlarının bozulmasına neden olmaktadır. Yoğun bilgi teknolojileri vasıtasıyla üretilen mal ve hizmetlere daha geniş pazarlar yaratılması ve düşük nitelikli işgücü aleyhine gelişen teknolojik değişme, küreselleşmeyle ortaya çıkmaktadır (Feenstra, 1998).

Dünyanın mevcut sistemi içerisinde barış bölgeleri ve karışıklık bölgeleri olarak adlandırılabilir bir kutuplaşma oluşmuştur. Bu kutuplaşmaya sebep olan etken, az gelişmiş ülkeler ve gelişmiş ülkeler arasındaki iraksama olgusudur. Dünyada refah bölgelerinde, tükenme tehlikesinde olan doğal kaynakları koruyarak teknolojik yenilikler aracılığıyla yeni ürünler geliştirilmekte, ekonomik ve sosyal bağlar güçlendirilmektedir. Düşük ve orta gelirli bölgelerde ise yönetim kapasiteleri düşük yöneticiler tarafından kaynaklar israf edilmektedir. Bu bölgeler işsizlik ve yoksulluğun yüksek oranlarda görüldüğü yerlerdir. Günümüzde ulaşılan yeni teknolojiler sayesinde, bu bölgelerde yaşayan olanakları kısıtlı insanlar, hem kendi içinde yaşadıkları toplumun hem de refah bölgelerinde bulunan ülkelerin sosyal istikrarına tehdit oluşturmaktadırlar (Wade, 2001:37).

Küreselleşmenin en fazla ilgilendiği husus piyasa ilişkilerinde hakimiyeti ele geçirerek, bundan daha fazla çıkar sağlayabilmektir. Adalet ve demokrasinin tesis edilmesi, temel eğitimin daha fazla kişiye ulaştırılması ya da ekonomik ve sosyal olanakların toplumdaki mağdur kesimlere yaygınlaştırılması gibi hususlar küresel kapitalizmin hedefleri arasında değildir (Sen, 2002).

IMF programları, dört ana mekanizma aracılığıyla gelir dağılımını etkilemektedir: Bütçedeki açıkların azaltılması, devalüasyon, enflasyon oranları ile büyüme oranlarını değiştirmek. Devalüasyonla, ticaret dışı malların fiyatının ticaret mallarının fiyatlarına olan oranını düşürmek amaçlanmaktadır. Hükümetlerin borçlarına getirilen sınırlama, IMF programlarının bir diğer özelliğidir. Bu kapsamda IMF, programa dahil olan hükümetlere harcamalarını azaltmalarını ve gelirlerini arttırmalarını önermektedir. Bu sebeple özellikle, kamuya bağlı çalışan işçilerin reel ücretleri düşer. Kamuda istihdamın azaltılmasıyla hem yoksulluk artmakta hem gelir dağılımı bozulmaktadır. IMF programlarında iç talebi kısabilmek için uygulanan politikalar içerisinde; kredilerin sınırlandırılması, devlet harcamalarının kısılması, reel ücretlerin düşürülmesi ve vergilerin arttırılması yer almaktadır. Bunların uygulanması sonucunda, gelir dağılımı daha da bozulmakta ve büyüme oranları düşmektedir (Garuda, 2000).

Küresel eşitsizlik, küresel kapitalizmin savunucusu olan IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kurumlar tarafında çok az ilgi görmektedir. Bu kurumlar, yoksulluk içerisinde yaşayan insan sayısını sadece bir nicel veri olarak algılamakta ve bu sayının artmamasını istemektedirler. Gelir dağılımındaki adaletsizliğin artmakta olması, Dünya Bankası tarafından olumsuz olarak algılanmamaktadır.

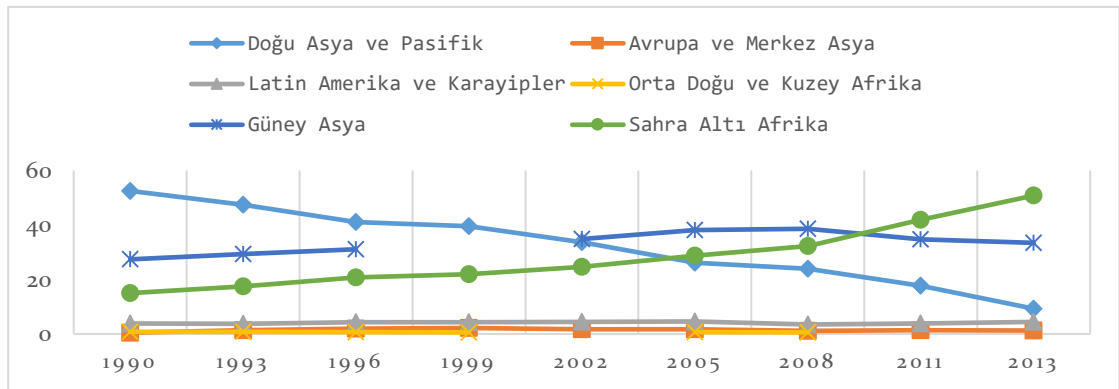
Bunun yanında, eşitsizliğin artmasıyla meydana gelebilecek her türlü olumsuzluk göz ardı edilmektedir (Wade, 2001).

4. Dünyada ve Türkiye’de Küreselleşmenin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisine Bakış

4.1 Dünyada Küreselleşmenin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi

1970-2000 yılları arasında IMF’nin gelişmiş diye sınıflandırdığı ülkeler ile geriye kalan ülkeler arasında dünya gelirinin nasıl paylaşıldığını incelersek; 1970’te dünya gelirinin % 68’ini gelişmiş ülkeler alıyorken, bu oran 1980’de % 71’e, 2000’de ise % 81’e yükselmiştir. Bu yıllar için gelişmiş ülkelerin dünyadaki nüfus payları ise sırasıyla, % 20, % 18 ve % 16’dır. Gelişmiş ülkelerin nüfustaki payı azalmakta ancak gelirden aldıkları pay artmaktadır. Küreselleşme, gelirden iraksama demektir (Freeman, Kagarlitsky, 2004:63). Ülkeler içi ve ülkeler arası gelir dağılımı küreselleşme ile olumsuz yönde etkilenmiştir. 1979 – 2009 arası yıllarda, dünyada %20’lik en zengin kesimin payı % 23’ten % 1,4’e düşmüştür (Baş, 2009:50). Dünya Bankası, genel olarak gelir dağılımının adaletli olması hususunda değil yoksulluğun azaltılmasına odaklı çalışmalar yapmaktadır. Günlük 1,9 dolar ve altı gelire geçinenler azaldıkça bu durumu bir başarı saydığı söylenebilir. Ancak, açlık sınırından kurtulması olumlu değerlendirilecek bu insanların, dünyadaki gelir dağılımının durumu konusunda hiçbir fikirleri yoktur. Ulusal eşiklere göre ölçülen yoksulluk yanında, ülkeler ayrıca yoksulluğun derinliğini ve sertliğini ölçen tamamlayıcı ölçümlere odaklanabilirler. Benzer olarak, en düşük gelirli %40’ın tüketim veya gelirden aldığı pay ölçümü, bir ülkede gelirin dağılımını gösteren birçok ölçümden biridir. Diğer eşitsizlik ölçülerinden, Gini katsayısı endeksi ya da beşte birlik kesimde tüketim veya gelirin dağılımını gösteren göstergeler; gelir dağılımına farklı bakış açılarını yansıtmaktadır. Dünya Kalkınma Göstergeleri veri tabanındaki veriler ve çevrim içi tablolar; yoksulluk ve eşitsizlikle ilgili birçok veri sunmaktadır.

Şekil 1: Ülkelerde Küresel Ve Bölgesel Yoksulluk Göstergelerinin Trendleri (Sag’ye Göre Günlük 1,9 \$ Altı)

Kaynak: World Development Indicators 2017 – Poverty

Yıllara göre, küresel ve bölgesel yoksulluk göstergelerine bakıldığında; 1990'da dünya nüfusunun 1/3'ü yani yaklaşık 1,8 milyar insan mutlak yoksulluk sınırında yaşamaktadır. Bunun yarısı Doğu Asya ve Pasifik bölgesindedir. Bu bölgede yoksulluk oranı %60'tır ve o yıllar için en yoksul bölgedir. 2013'te dünya nüfusunun 1/10'u mutlak yoksulluk sınırında yaşamaktadır. Doğu Asya ve Pasifik, yoksulluk konusunda en çok mesafe kat eden bölgedir. 2013'te yoksulluk oranı %3,5'a düşmüştür. Güney Asya da yoksulluk oranının önemli değişim gösterdiği başka bir bölgedir. Yoksulluk oranı %45'ten, %15'e düşmüştür. Bu düşüşün en önemli nedeni olarak, Çin'in büyümesi ve gelişmesi söylenebilir. Sahra Altı Afrika yoksulluk oranı %55'ten %41'e düşmüştür. Ancak nüfusta artış olduğu görülmektedir. 2013'te 400 milyon insan günlük 1,90 doların altında bir tutarla hayatına devam etmektedir. Bu, 1990'a göre 100 milyonun üzerinde bir artış olduğunu göstermektedir. Yani, bugün dünyada var olan mutlak yoksulluğun yarısı Sahra Altı Afrika'dadır (World Development Indicators, 2017:19).

Tablo 1: Kişi Başına Düşen Ortalama GSYH Oranı Olarak Gelişmemiş Ülkelerde Kişi Başına Düşen GSYH'nın Beşte Birlik Kısımları (Çin Dahil Edilmeden)

	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2001	2002
En Alt %20	0,27	3,01	0,23	0,30	0,25	0,19	0,20	0,21	0,22
İkinci %20	0,38	0,01	0,26	0,37	0,36	0,30	0,34	0,36	0,39
Üçüncü %20	0,42	0,01	0,46	0,45	0,40	0,34	0,36	0,39	0,42
Dördüncü %20	0,84	0,03	0,87	0,94	0,98	0,93	0,83	0,86	0,93
En Üst %20	3,10	0,08	3,17	2,94	3,02	3,25	3,28	3,19	3,05

Kaynak: Freeman, Kagarlitsky

İlk olarak yoksullukla ilgili verilere odaklanılmasının nedeni, tüm bu araştırmaların çıkış noktasının yoksulluk incelemesi olmasıdır. Buradan, asıl üzerinde durulan ölçünün kişisel gelir olduğu sonucuna gelinebilir. Ancak, kişisel gelir belli bir ülkenin dünya piyasasından edindiği toplam parasal servetin sadece bir parçasını oluşturmaktadır. Peşinde olunması gereken asıl rakam işgücü verimliliği olmalıdır, ülkedeki faaliyetler sonucu üretilen servet üzerinde durulmalıdır. Bu konuda, ortak kabul gören, kişi başına düşen GSYH'nın bu büyüklüğü temsil etmekte olduğudur. Tam rakamlara ulaşmak mümkün olabilse, ölçülmesi gereken, değer yaratan kapasitenin paylaşımıdır. Bu sonuç, ortaya kişisel gelirden çok daha farklı bir dağılım çıkaracaktır. Çünkü yoksul bir ülkede az ücretle çalışan insanlar (bu işgücünü kullanan çok uluslu şirketlerin büyük kar

elde etmelerinden açıkça görülebildiği üzere), servet üretiminde genellikle çok verimlidirler. Sorun, ürettikleri servetin ülkede kalmayıdır. Gelişmiş ülkelerle gelişmemiş ülkelerin gelirlerini kıyaslayarak bir sonuca varmaya çalışmak aradaki iraksama çok olduğundan yapılmak istenen çıkarımı amacından saptırmaktadır. Dolayısıyla, gelişmemiş ülkeler arasındaki gelir dağılımına, nüfusun beşe bölünmesiyle ortaya çıkan %20'lik grupların kişi başı GSYH'ları cinsinden bakmak çarpıcı sonuçlar elde etmemizi sağlayabilir. Gelişmekte olan ülkelerde 30 yılı aşkın bir süredir beşte birlik kesimlerin durumlarında ne nispi ne de mutlak anlamda bir değişiklik olmuştur. Karşımızda neredeyse statik bir manzara olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. En üst ve en alt beşte birlik kesimler arasındaki oran –en olağan iraksama ölçüsü- 1970 yılında 11,6 iken 2002 yılında 13,7 olmuştur. Üçüncü ve dördüncü kesimler arasındaki oran ise 3,1'den 4,2'ye yükselmiştir. Bu oranların, gelişmiş olan ülkelerde kişi başına düşen ortalama GSYH ile gelişmekte olan ülkelerde kişi başına düşen GSYH arasındaki 8,4'ten 23,3'e yükselen oranla karşılaştırılması gerekmektedir. Küreselleşmenin net etkisi, bir bütün olarak gelişmiş ülkelerle bir bütün olarak gelişmekte olan ülkeler arasında büyük bir uçurum yaratmak ve aynı zamanda gelişmekte olan ülkeler arasında da neredeyse sıfır net büyüme ile sıfır iraksamaya neden olmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde kişi başına düşen GSYH öylesine olağanüstü bir istikrar göstermektedir ki, gelişmekte olan ülkelerin GSYH miktarlarının sabit kaldığını söylemek doğru bir tahmin olacaktır. Bu da gelişmiş ülkelerin küreselleşme yoluyla organize olup bütün verimlilik kazanımlarını yani bu ülkelerde yaşayan insanları ortalama olarak, sabit bir değer tahsisatı kapasitesinde tutmak için asgari düzeyde gerekli olanın üzerinde olan bütün kar fazlasını, gelişmekte olan ülkelere çıkardıkları anlamına gelmektedir.

Tablo 2: Dünyanın Geriye Kalan Kısımında Kişi Başına Düşen Ortalama Gelire Nispeten Kişi Başına Düşen Bölgesel Gelirler (Çin Dahil Edilmeden)

	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2001	2002
Çin Hariç Asya	0,4	0,5	0,4	0,4	0,4	0,5	0,4	0,4	0,5
Afrika	0,7	0,9	0,9	0,7	0,7	0,5	0,5	0,5	0,5
Geçiş Dönemi Ülkeleri	4,2	3,8	3,0	5,0	4,7	1,5	1,4	1,7	2,0
Latin Amerika	2,2	2,3	1,9	2,4	2,6	3,0	3,1	3,1	2,8
Ortadoğu	1,7	2,9	3,1	2,9	2,7	2,3	2,6	2,5	2,6
Gelişmiş GD Asya	5,2	7,4	7,4	10,8	18,2	24,4	21,2	19,6	20,1
Avro Bölgesi	7,4	10,3	10,3	10,2	18,6	19,2	16,7	17,5	20,0
ABD	16,4	15,6	12,8	22,1	22,7	22,0	26,5	28,1	30,2

Kaynak: Freeman, Kagarlitsky

Bu durum, mutlak bir iraksama standardı yaratmamızı sağlamaktadır. Herhangi bir ülkenin, ülke grubunun ya da insan grubunun kişi başına düşen GSYH'sı, gelişmekte olan ülkelerin ortalama GSYH'sına oranı olarak ölçülebilir.

Tablo, dünyanın birbirinden oldukça farklı iki bloka bölünmüş olduğunu doğrulamaktadır. Gelişmekte olan ülkeler arasında, başka bir ilişki olmasa bile bir yakınsama gözükmektedir. Geçiş dönemi ülkeleri, gelişmekte olan ülkeler safına sokulmuş, gelişmekte olan ülkeler de iki ayrı gruba ayrılmıştır. İlk grup, gelişmekte olan ülkelerin ortalama gelirinden üç kat daha fazla ortalama gelire sahip olan Latin Amerika, Orta Doğu ve geçiş dönemindeki ülkelerdir. İkinci grup ise gelişmekte olan ülkelerinkinin yarısı kadar bir gelire sahip olan ve bu yönleriyle birbirine yakınsayan Asya ve Afrika ülkeleridir. Gelişmiş ülkeler tabloda, keskin bir ayrılık sergilemektedir. Gelişmiş ülkeler arasında 1990'ların sonunda yeni bir gelişme ortaya çıktı. Gelişmiş Güneydoğu Asya'nın görece hızlı büyümesi, tıpkı Avrupa'da da görüldüğü gibi birden durdu ve tersine dönmeye başladı. ABD, ise yeni küreselleşme döneminde tüm bölgeleri açık ara geride bıraktı. Gelişmiş ülkeler arasındaki bu kutuplaşma, başlıca coğrafi bölgeler arasındaki yoğun rekabet dönemini gözler önüne sermektedir (Freeman, Kagarlitsky, 2004:102). Bu tablo ile yapılması gereken diğer önemli vurgu ise 1980 sonrasında dünya üretim ölçeğinin üretim tarzına bağlı olarak eski yıllara nazaran aşırı artmış olduğudur. Dolayısıyla, gelirin aşırı artışı ile birlikte ABD gibi gelişmiş ülkelerin kişi başına düşen bölgesel gelir yükselişi düşünüldüğünde iraksamanın ölçüsü daha iyi anlaşılacaktır.

Küreselleşme bağlamında bu gelişmeler düşünüldüğünde, büyümenin ve gelir artışının hangi yolla gerçekleştiğine değinmek gereklidir. Büyüme ile ilgili bir sınıflandırma yapmaya çalışırsak; mevcut üretim faktörlerinin aşırı kapasite kullanımı ile büyüme, mevcut üretim faktörlerinde kapasite artırarak büyüme ve finansal piyasalara yabancı sermaye çekerek büyüme yöntemleri sıralanabilir. Neoliberal ekonominin yükselişi ve dünya piyasalarına hakim olması ile birlikte özellikle yabancı sermaye odaklı büyümenin daha popüler bir hale geldiği söylenebilir. Dünyadaki kontrol edilemeyen finansal serbestleşme, özellikle çok uluslu şirketlerin faiz iştahıyla birleşince, gelişmekte olan ülke ekonomilerini sıcak para girişleriyle çok kırılgan bir hale getirmektedir. Bu durum, istihdam yaratmayan bir büyüme olduğundan ulus ekonomileri için sağlıksızdır. Doğrudan yabancı yatırım şeklindeki kapasite artırımı ile büyüme de ekonomide beklenen etkiyi yaratamamaktadır. Düşük ücretli istihdam fırsatları ve diğer teşvik edici sömürü mekanizmaları ile harekete geçen bu tarz yatırımlar, gelişmekte olan ülkelerin servet artırıcı üretim faktörlerini, çok uluslu şirketler yoluyla gelişmiş ülkeler lehine sömürmektedir.

Bu bölümde üzerinde durulması gereken başka bir kavram da vergi cennetlerinin varlığıdır. Vergi cennetlerinde dünyadaki finansal aktiflerin büyük bir kısmı saklanmaktadır. Bu durum, küresel servetin coğrafi çıkış kaynaklarını tespit etmemizi zorlaştırmaktadır. Başta IMF uluslararası örgütler vasıtasıyla toplanmış

olan ve her ülkenin istatistik kurumunca yayınlanan resmi verilere göre, zengin ülkelerin net varlıkları dünyanın geri kalanıyla karşılaştırıldığında eksidedir. Sömürgecilik döneminde, zengin ülkelerin yüksek oranlarda artı pozisyonlarda olduğu bilinmektedir. Bu döneme kıyasla, ülkeler arası pozisyonların birbirlerine göre daha dengeli olduğu bir dönem yaşandığı söylenebilir.

Zengin ülkelerin yoksul ülkeler içerisinde sahip olduğu aktifler, yoksul ülkelerin zengin ülkelerde sahip olduğu aktiflerden daha azdır. Bu duruma istinaden, dünyadaki toplam GSYİH'sının %4'ü seviyesindeki bir farkın, yani dünyadaki toplam servetin yaklaşık % 1'inin, yoksul ülkeler lehine olması gerekmektedir. Gerçekte durum farklıdır. Yoksul ülkelerle birlikte dünyadaki tüm ülkelerin ekside olduğu gerçeği, dünyadaki farklı ülkelere ait tüm finansal istatistikler toplandığında ortaya çıkmaktadır. Ödemeler dengesi dünyada düzenli bir şekilde açık vermektedir. Bazı ülkelere giren para, başka ülkelere çıkan paradan fazladır. Bu, teorik olarak olanaksızdır. Bu durum tam olarak açıklanamamıştır. Ödemeler dengesi göstergeleri ve finansal istatistikler teorik olarak tüm dünyayı kapsamaktadır. Vergi cennetlerinin, uluslararası örgütlere kendi hesaplarını raporlaması yoluyla söz konusu açığın tespiti mümkün olabilecektir (Piketty, 2015:502).

Gabriel Zucman, söz konusu tutarsızlığın, vergi cennetlerinde tutulan, kurumlara bildirilmemiş çok yüksek tutardaki finansal varlıktan kaynaklı olduğunu göstermeyi başarmıştır. Bunu, İsviçre bankalarına ilişkin bugüne dek kullanılan verileri kullanarak ve erişebildiği tüm kaynakları karşılaştırarak başarmıştır. İyimser tahmine göre söz konusu varlıkların toplamı, dünya GSYİH'sinin yaklaşık % 10'una denk gelmektedir (Zucman, 2013). Tahminler doğaları gereği belli bir kesinlik içermeseler de konuyla ilgili yapılan diğer çalışmaların 2-3 kat daha fazla çıktığı düşünülürse, Zucman'ın tahmini bir alt sınır kabul edilebilir. Kabul edilen bu alt sınır dahi oldukça yüksektir. Zengin ülkelere ait eksideki net pozisyonun yaklaşık iki katıdır. Bu verilerden hareket edildiğinde, zengin ülke vatandaşlarının sahip olduğu finansal aktiflerinin çok önemli bir kısmının vergi cennetlerinde tutulduğu söylenebilir. Bu örtülü durum olayın tüm yönleriyle ortaya konulmasını zorlaştırmaktadır. Zengin ülkeler içerisinde yaşayan en varlıklı insanlar, servetlerinin önemli kısmını vergi cennetlerinde saklamaktadır. Bütün bunlar, dünya üzerindeki varlıkların izini sürmenin çok zor olduğunu kanıtlamaktadır (Piketty, 2015:504).

4.2 Türkiye'de Küreselleşmenin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi

Dünyada gelirin en adaletsiz dağıtıldığı ülkeler arasında Türkiye de gösterilmektedir. 2001 yılı için, orta gelir düzeyindeki ülkeler incelendiğinde, Türkiye en kötü durumdaki beş ülke arasındadır. Gelir eşitsizliğinin bir ölçütü olan Gini katsayısına göre, Brezilya, Meksika, Şili ve Güney Afrika'dan sonra Türkiye gelmektedir. 1980'lere gelindiğinde, dışa açılımcı ekonomi modeli ile döviz kazandırıcı faaliyetler özendirilmiştir. Üretimde maliyetleri en aza indirebilmek için işçi ücretleri azaltılmaya çalışılmıştır. Bu, küresel piyasalarda

rekabet gücü kazanabilmek amacıyla yapılmıştır. Ancak sonuç olarak, bölüşüm ilişkileri ters yüz olmuştur (Sönmez, 2001).

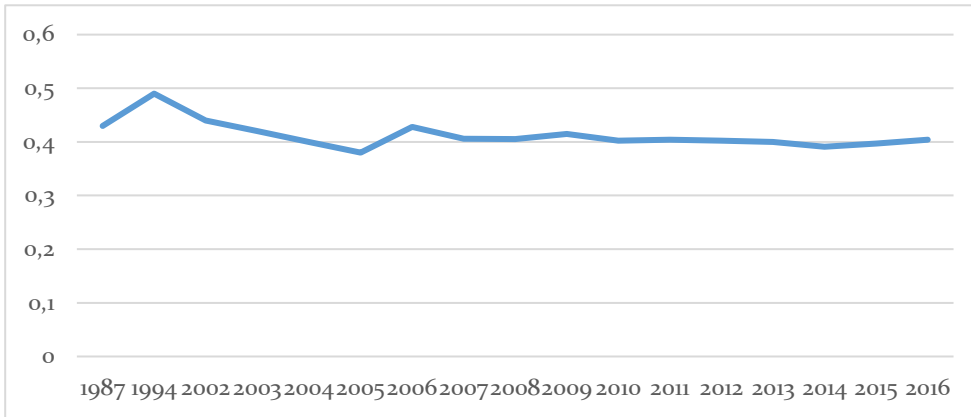
Türkiye’de gelir dağılımındaki bozulmanın 1980’lerden sonra giderek arttığı gözükmemektedir. Bu dağılımın adaletsiz olduğu özellikle 1960’lardan sonra yapılan çalışmalarda tamamıyla ortaya koyulmuştur. Örneğin, Özmucur 1986 yılında milli gelirin fonksiyonel dağılımı konusunda bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmada, gelir dağılımının bozuk olduğu ve bu durumun gittikçe daha kötü bir hale geldiği belirtilmektedir. Türkiye’de maaşlı ve ücretli kesimin milli gelir içerisindeki payı 1963 yılında % 21,5’ten 1990’da % 13,9’a gerilemiş iken bu pay, gelişmiş ülkelerde % 70’ler düzeyindedir. Oysa aynı yıllar arasında, kar, faiz ve rantın milli gelir içindeki payı % 37,31’den % 70,9’a yükselmiştir (Çakır, 2005).

Mal ticaretinin serbestleştirilmesi, finansal sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi ve kuralsızlaştırılması, kamu açıklarının kapatılması, devletin ekonomik ve sosyal hayattaki rolünün küçültülmesi, özelleştirmeler, her alanda kuralsızlaştırma ve serbestleştirmeler gibi bir politika demeti, 1980’lerden sonra Vaşington mutabakatı adı altında toplumlara dayatılmaktadır. Bir bütün olarak değerlendirildiğinde, piyasanın kar güdüsüne dayalı ticaret mantığının biricik amaç haline dönüştürüldüğü bir toplumsal sistem amaçlanmaktadır. Bu mutabakatın temel unsurları, 1990’lar boyunca, özellikle Meksika, Asya, Türkiye ve Arjantin krizlerinden etkilenen uygulama deneyimlerinden yola çıkılarak revize edilmiştir. Yeni mutabakatın temel unsurları arasında, kurumsal yönetim, yolsuzluk ve rüşvet ile mücadele, işgücü piyasalarının esnekleştirilmesi, Dünya Ticaret Örgütü ilkelerine bağlılık, finansal kodlama ve Uluslararası Bankacılık Denetleme kuruluşu standartlarına uyum, sermaye hareketlerinde ‘ihtiyati düzenleme’, döviz kuru rejimlerinde ya serbestlik ya da tam dolarizasyon, enflasyon hedeflemesi ve bağımsız merkez bankacılığı, sivil toplum örgütleri gözetiminde sosyal korumacılık, yoksullukla mücadele vardır (Rodrik, 2007). Bu şartlar altında finans sermayesinin mantığına karşı duracak ‘rekabetçi’ ve genişleyici politikaların, özellikle de sosyal politikaların izlenmesi artık mümkün olmaktan çıkmıştır. Bu tür politikaların hepsi aynı sınıfa sokularak, ‘popülist’ ve ‘israf’ olarak nitelendirilmekte ve uygulamaya koyan hükümetler çeşitli yollarla ‘hizaya getirilmeye’ çalışılmaktadır (Yeldan, 2008). Vaşington mutabakatının ilk yıllarındaki politikaların, son yıllarda ülkelerde uygulananlarla çeliştiği ortaya çıkmıştır. Yeni politikalar, krizlerden en çok etkilenen Türkiye gibi ülkeler adeta bir laboratuvar gibi kullanılarak denenmiş ve sonuçları olumlu olumsuz ülke içinde test edilmiştir.

2000 yılı itibariyle 20 yıllık Vaşington mutabakatı sonunda dünya nüfusunun kabaca beşte biri, üzerinde durularak sürekli çalışmalar yapılan mutlak yoksulluk sınırının altında; ve giderek küçülen ekonomilerde yaşamaktadır. Eşitsizliklerin artması, sosyal dışlanmışlığın derinleşmesi ve kutuplaşmanın şiddetlenmesi 20.yüzyılın küreselleşme dalgasının en önemli özellikleri arasında sayılmaktadır (Yeldan, 2008:166).

1998 sonrası Türkiye’de IMF ile yapılan yakın izleme anlaşması sonrası ekonomi ve ilgili politikalarda bağımsız karar alabilmek zorlaşmıştır. Farklı hükümetlerin, imzalanan anlaşma nedeniyle ortak ve tek bir siyaset izlemekte olduğu göze çarpmaktadır. Özellikle, bu yıllardan sonra emek sınıfının, Türkiye’nin tarihi gelişim aşamaları ile elde etmiş olduğu birçok kazanılmış hakkı, aşama aşama kaybetmekte olduğu gözlemlenmiştir. Bu yapılırken, ülke içerisinde yerli burjuvazi sınıfı lehine düzenlemeler getirilmiş, sermaye sahibi kesim söz konusu ranttan faydalanmıştır. Gelir dağılımındaki adaleti bozan bu tip politikalara müdahale etmek isteyen her kesim bir şekilde bertaraf edilmiştir. Böyle bir dönemde ekonomistlerin politika tavsiyeleri de değersizleştirilmekte, görmezden gelinmektedir. Yeni politikalar uygulayabilmek adeta imkansız hale gelmiştir (Yeldan, 2008).

Şekil 2: Türkiye’de Yıllar İtibariyle Gini Katsayısındaki Değişim

Kaynak : TÜİK, BUMKO

Türkiye’de Gini katsayısının yıllar içerisindeki gelişimini incelediğimizde 1987’den 2016’ya 0,38 – 0,49 arasında dalgalandığı gözükmektedir. Grafikten, gelir adaletsizliğinin en yüksek olduğu yıllar 1994 ve 2002 yıllarıdır. Özellikle 1994 yılındaki kriz dönemindeki 0,49 değeri dikkat çekicidir. Yine bir başka kriz senesi 2002’deki değer 0,44’tür. 2007 yılından sonraki ölçümler Gini katsayısının 0,39 – 0,41 arasında seyrettiğini göstermektedir. 2016 yılı için ölçülen son tahmini değer 0,404’tür.

Hane halkı büyüklüğü ve kompozisyonu dikkate alınarak hesaplanan, hane halkı kullanılabilir gelirinin bir alt kalemi olan eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert gelirine göre, en yüksek % 20’lik grubun toplam gelirden aldığı pay 2014 ve 2016 yılları arasında artmıştır.

Tablo 3: Türkiye’de Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Sıralı Yüzde 20’lik Fert Grupları

Yüzde 20’lik Fert Grupları	2014	2015	2016
Toplam	100,00	100,00	100,00
İlk yüzde 20 (En Düşük)	6,2	6,1	6,2
İkinci yüzde 20	10,9	10,7	10,6
Üçüncü yüzde 20	15,3	15,2	15,0
Dördüncü yüzde 20	21,7	21,5	21,1
Son yüzde 20 (En Yüksek)	45,9	46,5	47,2
Gini Katsayısı	0,391	0,397	0,404

Kaynak: TÜİK, BUMKO

En düşük % 20’lik grubun toplam gelirden aldığı pay ise değişmemiştir. Ancak en yüksek gelir grubu içerisindeki bu düzenli artışın grubun en yükseklerinde yer alan % 1-5’lik kesime mi yoksa grup içerisinde daha orta kısımlar arasında mı paylaşıldığı ayrıca araştırılmalıdır. Çünkü, en yüksek hane halkı fert gelirinin daha zengin olan en üstteki kesimde olması gelir dağılımı adaletsizliğini arttırmakta, ıraksama ile toplum içerisindeki gelir uçurumu açılmaktadır. Ayrıca gelecek projeksiyonu açısından, bu fark çok sağlıklı bir dağılımı işaret etmemektedir. En düşükten, dördüncü % 20’ye 2014-2016 yılları arasındaki gelişim incelendiğinde, ondalık olarak değişim gösterdiği fark edilecektir. Bu yıllar içerisindeki gelirin en yüksek % 20 kesim lehine geliştiğini ortaya çıkarmaktadır. Toplumun görece düşük gelirli kesimleri değer artışından yeterince yararlanamamaktadır. İlk dört gelir grubundaki gelişim, dünya için yapılan aynı analizle benzerlikler göstermektedir. Ancak yurtdışında yaratılan artı değer, önemli bir bölümü yurt dışındaki çok uluslu şirketlerin ve küresel sermayedarların hanelerine işlenmeden önce, bir kısmının en yüksek gelir gruplarına bırakıldığı da söylenebilir.

4. Sonuç

Küreselleşme, günümüz dünyasında iktisadi birçok sorunla ilişkilendirilmektedir. Bu sorunlar üzerine yapılan iktisadi çalışmalara sık rastlanmaktadır. Gelir dağılımı ve küreselleşme ile ilişkileri üzerine yapılan iktisadi çalışmalar da iktisat yazınında popülerdir. Küreselleşme ve gelir dağılımı üzerine yapılan literatür taramasında temel olarak bakıldığında iki sınıflandırma göze çarpmaktadır. Bunlar, neoliberal politika yanlısı görüşler ve neoliberal

politika karşıtı görüşlerdir. Yapılan literatür taramasında en fazla üzerinde durulması gereken olumlu görüşler, ülkelerin birbiriyle entegrasyonunun artmasının ekonomileri ve ekonomik verilerini birbirine yakınlattığı dolayısıyla gelir dağılımındaki farklılıkları azalttığı görüşüdür. Yine, ulusların karşılaştırmalı üstünlüklerine göre uzmanlaşmasının dünya kaynaklarının daha verimli kullanımına olanak sağladığı da bir başka görüştür. Yeni teknolojilerin tüm ulusların ortak kullanımına ve erişimine sunulduğu bir dünyada ekonomilerin birbirine yakınsama sürecine gireceği de söylenmektedir. Ancak serbest ekonominin meşhur görünmez elinin bu noktada neden adil bir dağılım yapamadığı sorgulanmalıdır. Çünkü yapılan diğer çalışmalar, az gelişmiş ülkelerde yaratılan artı değer çok uluslu şirketler vasıtasıyla gelişmiş ülkelere aktarıldığını, çok az bir miktarının yaratılan ülkenin istifadesine sunulduğunu göstermektedir.

Küreselleşme ile gelişen üretim teknikleri ve teknoloji ile birlikte niteliksiz işgücünün arz ettiği emek iyice değer kaybetmekte, insanların yaptığı işleri makineler devralmaktadır. Bu durum teknik kadrolarda ya da yönetici pozisyonlarında çalışanlarla işçi kadroların ücretlerindeki makası günden güne açmakta, gelir dağılımı iyice bozulmaktadır.

Yine önemli tespitlerden bir diğeri, hammadde ve tarım ürünü üreten ülkelerin, sanayisi gelişmiş ve işlenmiş mal üreten ülkelere göre dış ticaret karlarından ve katma değerli üretimden yoksul kaldığıdır. Bu durum uzun dönemde sermayenin hep aynı ülkelerde toplanmasına yol açmakta ve diğer gelişmekte olan ülkelere gelişme fırsatı tanımamaktadır. Ülkeler arası gelir dağılımını bozan bu durum, bir tür yağmaya ve kısır döngüye dönüşmüştür. Sömürgeci zihniyetin, tam serbestleşme ve küreselleşme adı altında faaliyetlerine devam ediyor olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Çoğu çalışmada yoksullaştıran bir büyümeden bahsedilmesinin sebebi bahsedilen bu durumdan kaynaklanıyor olabilir.

Yapılan çalışmalarda ekonomisi bozulan ülkelere borç veren ve neoliberal politikalar çerçevesinde ülke yapılarını düzenleyip dönüştüren, IMF ya da Dünya Bankası gibi küreselleşmenin aracı kurumları ülke içi gelir dağılımı gibi sosyal adaleti sağlayıcı mekanizmaları göz ardı etmektedir. Bu durumda, ülke ekonomisinde emeğin değerini azaltmakta, ucuz işgücünün önünü açmaktadır. Gelir dağılımı adaletsizliğini oldukça arttıran bu politikalarla ekonomiler gelişmiş ülkelerin ucuz üretim tesislerine dönüştürülmektedir. Ayrıca bu kurumlar, gelir dağılımından ziyade yoksulluk verilerine odaklanmaktadır. Yoksulluğu da sadece sayısal olarak ele almakta insani ve vicdani boyutunu göz ardı ederek ülkeler içindeki ve bu konuda geleceğe dair oluşabilecek tüm problemlerin üzerini örtmektedir.

Yapılan çalışma, 1980 sonrasındaki yirmi yılda, gelişmiş ülkelerin nüfuslarının dünya nüfusuna göre oransal olarak azaldığını, gelirden aldıkları payın ise arttığını ortaya koymuştur. Küreselleşme ile gelir ıraksamakta, küresel gelir dağılımı bozulmaktadır. Dünya Bankası gibi kuruluşların gelir dağılımı yerine

yoksulluğa odaklanmasının nedeni, en alt kesimin maddi olanaklarını (hedef günlük 1,9 \$ ve üzeri) iyileştirmenin, gelir dağılımındaki giderek açılan makası kapamaktan çok daha kolay olmasıdır. Gelişmekte olan ülkelerin beşte birlik nüfus dilimlerindeki kişi başı GSYH incelemesi göstermektedir ki, 1970'lerden 2000'lerin başına kadar olan dönemde, gelirlerin gelişimi açısından neredeyse statik bir durum söz konusudur. Aynı dönem için gelişmiş ülkelerde en yüksek beşte birlik gelir grubunda neredeyse 3 kata varan bir artıştan bahsedilmektedir. Dünyanın farklı bölgeleri arasında yapılan çalışmada ise, dünyanın iki bloka bölünmüş olduğu göze çarpmaktadır. Gelişmiş bölgelerde 1980 sonrası küreselleşmenin hız kazanmasıyla mutlak bir artış fark edilirken, Asya, Afrika, Ortadoğu, gelişmekte olan ülkeler ve Latin Amerika'da nispi kişi başına düşen bölgesel gelirler yakınsamakta ve bahsedilen dönem için bir artış gösterememektedir.

Küresel sermayenin finansal sisteminin kara deliği olarak nitelendirilebilecek vergi cennetleri ile yapılan çalışmalarda da önemli sonuçlar elde edilmiştir. Konuyla ilgili verilere erişimin sınırlı olması nedeniyle sonuçlar mutlak bir kesinlik içermese de, en düşük ihtimaller üzerinden yapılan alt sınır analizlerinde dahi dünya GSYH'sinin % 10'u gibi çok büyük bir hasıla elde edilmektedir. Dünyanın gelişmiş ülkelerinin yüksek gelir ve servetlerinin yanına bu örtülü aktifler eklendiğinde adaletsizliğin boyutu iyiden iyiye şaşırtıcı bir hale dönüşmektedir.

Krizler ve IMF tavsiyeleriyle şekillenen özelleştirme, finansal sistem serbestleştirilmesi, deregülasyon, dış ticaret serbestisi, sıkı maliye politikası, gibi ekonomi politikalarının uygulandığı birkaç ülkeden biri olan Türkiye, farklı hükümetlerle aynı politikaları izleyen, ekonomik bağımsızlığı Vaşington mutabakatına bağlı politikaların güdümünde bir ülke görünümündedir. Merkez Bankası gibi bağımsız bir kurumun müdahale araçlarından en önemlisi faiz olmuş, enflasyon hedeflemesi gibi amaçlara indirgenen politikalarda da, IMF etkisi başa geçen her hükümet döneminde kendisini hissettirmiştir.

Küreselleşmenin son dönemlerine bakıldığında, dünyada yine korumacı politikaların öne çıktığı görülmektedir. Keynes'in müdahaleci politikalarına dönüş beklentisi ile bazı çevrelerde sosyal devlet ilkesinin öne çıkma ümidi artmıştır. 'Küyerelleşme' (Glocalization) denilen süreç ile finans piyasalarının ikinci plana düşeceği ve sanayi üretiminin yerelleşerek eski günlerine döneceği ve ülkeler içi katma değer yaratımının yine aynı ülkelere fayda sağlayacağı beklenmektedir. Bu gibi beklentilerin gelir dağılımı üzerinde oluşabilecek etkisinin olumlu olacağı umulmaktadır.

Kaynakça

- Acemoğlu, D., Ventura, J. (2001), "The World Income Distribution", NBER Working Paper, No:8083.
- Adda, Jacques (2002), *Ekonominin Küreselleşmesi*, Çev:Sevgi İneci, İletişim Yayınları.
- Baran, Paul (1957), *The Political Economy of Growth*, New York Monthly Review Press.
- Baş, Kemal (2009), "Küreselleşme ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği", Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:18, Sayı:1, Adana.
- Cornia, G.A., Kiiski, S. (2001), "Trends in Income Distribution in the Post World War II Period: Evidence and Interpretation", UNU/WIDER Discussion Papers, UNU/WIDER, Helsinki.
- Crafts, Nicholas (2004), "Globalization and Economic Growth: A Historical Perspective", *The World Economy*, vol.27, no.1, s.45-58.
- Çakır, Hülya (2005), "Türk Vergi Sistemi ve Ücretliler Üzerindeki Vergi Yüğü", Muhasebeciler Özel Web, www.muhasabe.com.tr, Erişim: 12.12.2006.
- Çan, H., (2016), *Finansal Krizler ve Kırılgan Ekonomiler Üzerine Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı.
- Devrim, F., Altay, A. (1997), "Küreselleşme Sürecinde Gelişmekte Olan Ülkelerde Finans Piyasalarının Gelişimi ve Kamu Müdahalesi" Prof.Dr.Nezihe Sönmez'e Armağan, DEÜ, İİBF, Maliye Bölümü Yayını, İzmir.
- Easterly, William (2001), "The Lost Decades: Developing Countries' Stagnation, in Spite of Policy Reform 1980-1990", *Journal of Economic Growth*, Vol.6, No.2, s.135-157.
- Feenstra, R.C. (1998), "Integration of Trade and Disintegration of Production in the Global Economy", *Journal Economic Perspectives*, Vol.12, No.4, s.31-50.
- Freeman, A., Kagarlitsky, B. (2004), *Küreselleşmenin Krizi*, Yordam Kitap, İstanbul.
- Garuda, Gopal (2000), "The Distributional Effects of IMF Programs; A Cross-Country Analysis", *World Development*, Vol.28, No.6, s.1031-1051.
- Gönel, D. Feride (2013), *Kalkınma Ekonomisi*, Efil Yayınevi, 2.Baskı.
- Kotilainen, M., Kaitila, V. (2002), *Economic Globalization in Developing Countries*, ETCA, Finland.
- Kaynak, Muhteşem (2011), *Kalkınma İktisadı*, Gazi Kitabevi, 4.Baskı, Ankara.

- Keyman, E.Fuat (1999) "Globalleşme Söylemleri ve Kimlik Talepleri", *Düşünen Siyaset*, Sayı:2, s.71-90.
- Lucas, R.E. (2000), "Some Macroeconomics for the 21st Century", *Journal of Economic Perspectives*, vol.17, No:1, s.159-178.
- Mazur, Jay (2000), "Labour's New Internationalism", *Foreign Affairs*, Vol:79, No:1, s.79-93.
- Milanovic, Branko (2005), "Can we discern the Effect of Globalization on Income Distribution? Evidence From Household Surveys Alone", *The Worldbank Economic Review*, Vol.19, No.1, s.21-44.
- Oran, Baskın (2001), *Küreselleşme ve Azınlıklar*, İmaj Yayıncılık, Ankara.
- Piketty, Thomas (2015), *Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital*, Çev.Hande Koçak, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Quah, Danny T. (2002), "One Third of the World's Growth and Inequality", *Journal of Economic Growth*, 2: s.27-59.
- Rodrik, Dani (2007), *One Economics, Many Recipes: Globalization, Institutions and Economic Growth*, Cambridge U.Press.
- Satın Alma Gücü Paritesi, Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi-4 (2008). Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK).
- Sen, Amartya (2002), "How to Judge Globalization", *The American Prospect*, Vol.13, No.1, s.1-14.
- Sönmez, Mustafa (2001), "Dağılmayan Gelir", *Görüş Dergisi*, Sayı:49, s.60-69.
- Şenses, Fikret (2004), "Neoliberal Küreselleşme Kalkınma İçin Bir Fırsat mı, Engel mi?", *Working Paper in Economic*, METU-Economic Research Center, Ankara.
- Tisell, C., Svizzerro, S. (2004), "Globalization, Social Welfare, Public Policy and Labor Inequalities", *The Singapore Economic Review*, vol.49, no.2.
- Uysal, S., Vatansever Deviren, N. (2016), "Küreselleşmenin Gelir Eşitsizliğine Olan Etkisinin Analizinde Yeni Bir Yöntem: Küresel Gelir Dağılımı Endeksi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9/44, 1250-1251.
- Wade, R.Hunter (2001), "The Rising İnequality of World Income Distrubition", *Finance and Development*, 38, 4; ABI/Inform Global
- Wood, Adrian (1998), "Globalization and the Rise in Labor Market Inequalities", *The Economic Journal*, vol.108, no.450, s.1463-1482.
- World Development Indicators (2017), Erişim:23 Nisan 2017, <https://data.worldbank.org/products/wdi>

Yamak, R., Korkmaz, A. (2006), "Prebisch – Singer Hipotezi ve Küçük Açık Ekonomi Varsayımı", *Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi*, Sayı:10, s.128-143.

Yeldan, Erinç (2008), *Küreselleşme, Kim İçin?*, Yordam Kitap.

Zucman, Gabriel (2013), "The Missing Wealth of Nations: Are Europe and the US Net Debtors or Net Creditors?", *Quarterly Journal of Economics*, 128, No.3, 1321-64.